

ADA UNIVERSİTETİ
İCTİMAİ VƏ BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR MƏKTƏBİ
DÖVLƏT QULLUĞUNUN TƏŞKİLİ VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ
MAGİSTR DƏRƏCƏSİ ÜZRƏ TƏLƏBƏLƏRİN QİSMƏN
DƏRƏCƏLƏNDİRİLMƏSİ ÜÇÜN
LAYİHƏ ƏSASLI TƏDQİQAT TƏQDİM EDİLDİ

“QAZAX-TOVUZ İQTİSADİ RAYONU ÜZRƏ GƏNCLƏRİN İŞSİZLİK
SƏBƏBLƏRİ VƏ ONLARIN ARADAN QALDIRILMASI YOLLARI”

Turan Vəliyev, Emil İsayev, Kənan Hüseynov

tvaliyev19331@ada.edu.az

eisayev18629@ada.edu.az

khuseynov19376@ada.edu.az

HƏQİQİLİK BƏYANATI

Biz ADA-nın plagiat siyasəti ilə tanış olduq və təsdiq edirik ki, “Qazax-Tovuz İqtisadi rayonu üzrə gənclərin işsizlik səbəbləri və onların aradan qaldırılması yolları” adlı bu məqalənin məzmunu bizim öz işimizdir və heç bir təsdiq olunmamış əsəri ehtiva etmir.

İmza: _____

İmza: _____

İmza: _____

Tarix: _____

İctimai və Beynəlxalq Münasibətlər Məktəbi

Dövlət qulluğunun təşkili və idarə edilməsi: Layihə Əsaslı Tədqiqatın Təsdiq Forması

Tələbə Adı/Soyadı: Turan Vəliyev

Tələbənin ID nömrəsi: 000019331

Proqramın adı: Dövlət qulluğunun təşkili və idarə edilməsi

Tələbə Adı/Soyadı: Emil İsayev

Tələbənin ID nömrəsi: 000028629

Proqramın adı: Dövlət qulluğunun təşkili və idarə edilməsi

Tələbə Adı/Soyadı: Kənan Hüseynov

Tələbənin ID nömrəsi: 000019376

Proqramın adı: Dövlət qulluğunun təşkili və idarə edilməsi

Akademik istiqamətin seçilməsi:

Tədqiqat istiqaməti

Peşəkar istiqamət

Şərhlər:

Kurs Müəllimi:

Elmi Rəhbər: Anar Vəliyev

Təhsil Məktəbinin dekanı: Azər Babayev

Xülasə

Gənclərin işsizliyi bir çox regionlarda aktual problemdir və onun səbəblərini anlamaq effektiv həll yollarının işlənilib hazırlanması üçün vacibdir. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda 222 gənc iştirakçı ilə keçirilən sorğunun məqsədi gənclər arasında işsizliyə səbəb olan əsas amilləri müəyyən etmək və bu problemin həlli üçün strategiyalar təklif etməkdir.

Sorğu gənclərin işsizliyinin bir neçə əsas səbəbini aşkar edib ki, bunlardan ən əhəmiyyətli təhsil və bacarıq uyğunsuzluğudur. Bir çox gənclər əmək bazarının tələblərinə uyğun olmayan ixtisaslara malik olduqlarını bildirdilər ki, bu da uyğun iş tapmaqda çətinliklərlə nəticələnir. Müəyyən edilmiş digər əsas amil iş təcrübəsinin olmaması idi, bir çox gənclər kifayət qədər peşəkar təcrübəyə sahib olmadığından iş yerlərini təmin etmək üçün mübarizə aparırlar. Bölgədə məhdud iş imkanları və yerli sənayelərə kifayət qədər investisiya qoyulmaması kimi iqtisadi problemlər də töhfə verən amillər kimi vurğulanıb. Bundan əlavə, bəzi gənclər aşağı əmək haqqı və karyera yüksəlişi imkanlarının olmamasından məyus olduqlarını ifadə edərək, onların əmək bazarında iştirakını daha da zəiflətməmişdir.

Bu problemləri aradan qaldırmaq üçün sorğu bir neçə strategiya təklif edir. Təhsil kurikulumları ilə əmək bazarı ehtiyacları arasında uyğunluğun təkmilləşdirilməsi gənclərin işəgötürənlərin tələb etdiyi bacarıqlarla təchiz olunmasını təmin etmək üçün çox vacibdir. Təcrübənin təklif edilməsi təhsil və iş təcrübəsi arasındakı boşluğu aradan qaldırmağa kömək edə bilər. Bundan əlavə, sahibkarlığın təşviqi və yerli biznesin dəstəklənməsi regionda daha çox iş imkanları yarada bilər. Nəhayət, karyera məsləhətləri və işə yerləşdirmə xidmətlərinin göstərilməsi gənclərə iş bazarında daha effektiv şəkildə naviqasiya etməkdə kömək edə bilər. Bu tədbirlər həyata keçirilərsə, Qazax-Tovuz bölgəsində gənclər arasında işsizliyin səviyyəsi xeyli azalda bilər.

Açar sözlər: Gənc, gənclərin işsizliyi, işsizlik səbəbləri, Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu

Təşəkkürlər

Elmi rəhbərimiz Dr. Anar Vəliyevə layihə əsaslı tədqiqat işimizdə komandamıza rəhbərlik etmək üçün sərf etdiyi dəyərli zamanından əlavə bütün istiqamətdə bizə verdiyi dəstəyə görə öz dərin təşəkkürümüzü bildiririk.

Eyni zamanda gənclər arasında keçirtdiyimiz sorğunun daha çox şəxsə çata bilməsi üçün verdiyi dəstəyə görə Bakı Dövlət Universitetinin Qazax filialının müəllimi Bəkir Bəkirliyə, Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda fəaliyyət göstərən kollec, və gənclər mərkəzlərinə, xüsusən də tədqiqatımızda böyük məmnuniyyətlə iştirak edən gənclərimizə minnətdarlığımızı bildiririk. Onların verdiyi cavablar tədqiqat işimizi araşdırmaqda və təhlil aparmaqda bizim üçün çox faydalı oldu.

Nəhayət, ailəmizin və dostlarımızın dəstəyini qeyd etməliyik. Onların bizə olan inamı və dəstəyi tədqiqat boyunca bizim üçün çox qiymətli idi. Hər birinə ayrı ayrılıqda təşəkkür edirik.

Mündəricat

I FƏSİL.....	7
GİRİŞ	
Problemin ifadəsi.....	7
Layihənin məqsədi.....	8
Layihənin tədqiqat sualı.....	8
Layihənin aktuallığı.....	8
Layihənin əhəmiyyəti.....	9
Layihənin məhdudiyyətləri.....	9
II FƏSİL.....	10
ƏDƏBİYYAT İCMALI.....	10
Gənclərin işsizliyinin əsas səbəbləri.....	5
Gənclərin işsizliyinin cəmiyyətə və iqtisadiyyata təsiri.....	15
İqtisadi sabitlik üçün gənclərin işsizliyinin aradan qaldırılmasının əhəmiyyəti.....	22
III FƏSİL.....	26
METODOLOGİYA.....	26
Azərbaycanda mövcud əmək bazarının təhlili.....	26
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda əmək bazarının analizi.....	35
Gənclərin işsizliyi ilə mübarizədə hökumət siyasətləri və rolu.....	43
IV FƏSİL.....	59
TAPINTILAR.....	59
Müxtəlif ölkə nümunələrində gənclərin işsizliyinin aradan qaldırılması proqramları və Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda tətbiqi.....	59
Gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiyalar.....	63
V FƏSİL.....	69
NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR.....	69
ƏDƏBİYYAT.....	71

I Fəsil

GİRİŞ

Gənclərin işsizliyi həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələri əhatə edən, iqtisadi sabitliyə və sosial rifaha əhəmiyyətli təsir göstərən aktual qlobal problemdir. Gənclərin işsizliyinin səbəbləri çoxşaxəli olub, struktur, iqtisadi və sosial amillərin birləşməsinə əhatə edir. Əsas səbəblərdən biri təhsil vasitəsilə əldə edilən bacarıqlarla əmək bazarının tələbləri arasında uyğunsuzluqdur. Bir çox gənclər özlərini mövcud iş imkanları üçün kifayət qədər ixtisaslı və ya həddindən artıq ixtisaslı tapırlar ki, bu da işsizliyə və ya uzunmüddətli işsizliyə səbəb olur. Bundan əlavə, texnoloji tərəqqinin sürətli tempi və qloballaşma ənənəvi iş sektorlarının yerdəyişməsinə səbəb olub, gənc işçilərin sabit, uzunmüddətli iş tapmasını çətinləşdirir. Keyfiyyətli təhsilə çıxışın məhdudluğu, iş təcrübəsinin olmaması, iqtisadi qeyri-sabitlik kimi sosial və iqtisadi amillər vəziyyəti daha da gərginləşdirir. Bir çox hallarda əlverişsiz təbəqədən olan gənclər ayrı-seçkilik, qeyri-adekvat iş şəbəkələri və məhdud sosial kapital daxil olmaqla əlavə maneələrlə üzləşirlər. COVID-19 pandemiyası bu çətinlikləri gücləndirdi, bir çox gənc işçi qonaqpərvərlik, pərakəndə satış və turizm kimi sənayelərdə iş itkiləri ilə üzləşdi. Gənclərin işsizliyini həll etmək üçün çoxşaxəli yanaşma tələb olunur. Siyasət qurucuları gənclərin müvafiq bacarıqlara yiyələnməsini təmin edərək keyfiyyətli təhsilə və peşə hazırlığına çıxışın yaxşılaşdırılmasına diqqət yetirməlidirlər. Bundan əlavə, təcrübə, şagirdlik və işə əsaslanan öyrənmə üçün imkanların yaradılması təhsil və məşğulluq arasındakı boşluğu aradan qaldırmağa kömək edə bilər. Sahibkarlığın təşviqi, innovasiyaların təşviqi və inkişaf etməkdə olan sektorlarda iş yerlərinin yaradılmasını dəstəkləyən siyasətlərin təşviqi də gənclər arasında işsizlik səviyyəsinin azaldılmasında mühüm rol oynayacaqdır.

Problemin ifadəsi. Smitə (2020) görə, gənclərin işsizliyinin əsas səbəblərindən biri gənclər arasında praktiki bacarıqların olmamasıdır ki, bu da onların əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini məhdudlaşdırır. Bundan əlavə, Jones (2018) iddia edir ki, təhsil keyfiyyətləri ilə işəgötürənlər tərəfindən tələb olunan bacarıqlar arasındakı uyğunsuzluq bu məsələyə əhəmiyyətli dərəcədə kömək edir. Digər amil gənclər üçün iş imkanlarının azalmasına səbəb olan iqtisadi qeyri-sabitlikdir (Taylor və Green, 2019). Bundan əlavə, Clark (2021) tərəfindən aparılan araşdırmalar göstərir ki, gənclərin işsizliyində ayrı-seçkilik və şəbəkələrə çıxışın olmaması kimi sosial amillər mühüm rol oynayır. Bu problemləri həll etmək üçün bir neçə tədqiqat təhsil sistemlərini əmək bazarının ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaqla təkmilləşdirməyi

təklif edir (Brown və Miller, 2022). Bundan əlavə, təcrübə və şagirdlik təklifi gəncləri daha çox işlə təmin etmək üçün praktiki təcrübə təmin etmək üçün təsirli bir yol kimi görünür (Harrison, 2020). Li və Parkın (2021) vurğuladığı başqa bir həll təşviqlər və iş yerlərinin yaradılması proqramları vasitəsilə gənclərin məşğulluğunu dəstəkləyən hökumət siyasətlərinin əhəmiyyətidir.

Layihənin məqsədi. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizlik səbəbləri və onların aradan qaldırılması yollarını araşdırılmasıdır.

Layihənin sualları. Layihənin sualları aşağıdakı kimidir:

- Gənclərin işsizliyinin əsas səbəbləri nələrdir?
- Gənclərin işsizliyinin cəmiyyətə və iqtisadiyyata necə təsir edir?
- Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda əmək bazarının mövcud vəziyyəti necədir?
- Gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiyalar nələrdir?

Layihənin aktuallığı. Gənclər arasında işsizlik mövzusu, onun səbəbləri və aradan qaldırılması yolları bir neçə məcbureddici səbəbə görə aktualdır. Gənclərin yüksək işsizliyi daha geniş iqtisadi problemlərə, o cümlədən istehlak xərclərinin azalmasına və sosial rifah proqramlarından asılılığın artmasına səbəb ola bilər. Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması sabit və firavan iqtisadiyyatın inkişafı üçün vacibdir. İşsizlik gənclər arasında sosial iğtişaşlara, cinayətlərə və seçki hüququndan məhrum olmağa kömək edə bilər. Məşğulluq imkanlarının təmin edilməsi gənclərin cəmiyyətə inteqrasiyasına kömək edir və sosial sabitliyi təşviq edir. Erkən işsizlik gəncin karyera trayektoriyasına davamlı təsir göstərə bilər ki, bu da bacarıqların uyğunsuzluğuna və ömür boyu qazanclarının azalmasına səbəb olur. Bu problemin həlli gənclərin əmək bazarına daha yaxşı hazır olmasını təmin edə bilər. Bir çox ölkələrdə artan gənclər əhalisi ilə demoqrafik dəyişikliklər baş verir. Gənclər arasında işsizliyin səbəblərini anlamaq siyasətçilər üçün bu demoqrafik potensialdan istifadə edən effektiv strategiyalar yaratmaq üçün çox vacibdir. İqtisadiyyatlar daha da qloballaşdıqca, ölkələr öz gənclərinin getdikcə rəqabətli əmək bazarında rəqabət aparmaq üçün lazımı bacarıqlarla təchiz olunmasını təmin etməlidir. Bu aktuallıq texnologiya və bərpa olunan enerji kimi sektorlarda güclənir. Gənclərin işsizliyi probleminin həlli çox vaxt təhsil və iş bazarı ehtiyacları arasında uyğunluğun təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur. Bu, təhsil sistemlərində islahatlara, təhsilin ümumi keyfiyyətinin yüksəldilməsinə gətirib çıxara bilər. Uzun müddət davam edən işsizlik gənclər arasında narahatlıq və depressiya da daxil olmaqla psixi sağlamlıq problemlərinə səbəb ola bilər. İşsizliklə mübarizə gənclərin zehni rifahına

əhəmiyyətli dərəcədə müsbət təsir göstərə bilər. Gənclər arasında işsizliyin əsas səbəblərini başa düşmək gənclər üçün daha yaxşı nəticələrə gətirib çıxaran daha effektiv siyasətin hazırlanması və müdaxilə strategiyaları haqqında məlumat verə bilər. Bu günün gəncləri sabahın işçi qüvvəsidir. Onların məşğulluğuna sərmayə qoymaq təkcə onlara fərdi fayda vermir, həm də gələcək üçün ixtisaslı işçi qüvvəsini təmin edir. Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması iqtisadi sağlamlıq, sosial sabitlik və gələcək nəsillərin rifahı üçün çox vacibdir. Bu, iqtisadi, sosial və təhsil amillərini nəzərə alan çoxşaxəli yanaşma tələb edir.

Layihənin əhəmiyyəti. Layihənin təcrübi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikasının müxtəlif sahələrində və sektorlarında, xüsusən Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi və s. tərəfindən öz səlahiyyətlərinə aid məsələlərin həllində istifadə oluna bilər. Akademik ictimaiyyət həmçinin layihə materiallarını universitetlərdə tədris prosesinə daxil edə bilər.

Layihənin məhdudiyyətləri. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizliyinin səbəbləri ilə bağlı araşdırmanın bir sıra məhdudiyyətləri var. Birincisi, 222 iştirakçıdan ibarət seçmə ölçüsü informativ olsa da, regionun bütün gənc əhalisinin müxtəlifliyini tam əks etdirmir. Bu məhdud seçmə ölçüsü, xüsusən müəyyən demoqrafik qruplar kifayət qədər təmsil olunmadıqda, qərəzli nəticələrə səbəb olur. İkincisi, sorğunun Qazax-Tovuz bölgəsinə yönəldilməsi nəticələrin ümumiləşdirilməsini müxtəlif iqtisadi şəraitə malik olan digər rayonlar üçün məhdudlaşdırır. Üçüncüsü, sorğu iştirakçıların subyektiv qavrayışlarına və ya sosial arzuolunanlığa görə qərəzlilik yarada bilən öz-özünə bildirilən məlumatlara əsaslanır. Bundan əlavə, sorğu gənclərin işsizliyinin bütün potensial səbəblərini, məsələn, yerli şəraitə təsir edə biləcək daha geniş milli və ya qlobal iqtisadi tendensiyaları nəzərə almır. Nəhayət, tədqiqatın kəsişmə dizaynı daha uzun müddət ərzində dəyişiklikləri və ya tendensiyaları tədqiq etmədən, müəyyən bir zaman nöqtəsində bir şəkil çəkir.

II FƏSİL

ƏDƏBİYYAT İCMALI

1.1. Gənclərin işsizliyinin əsas səbəbləri

Gənclərin işsizliyi iqtisadi, sosial və təhsil amillərinin birləşməsindən irəli gələn kritik problemdir. Əsas səbəblərdən biri gənclərin malik olduqları bacarıqlarla əmək bazarının tələbləri arasında uyğunsuzluqdur. Mankiw-ə (2020) görə, texnologiya və sənayedəki sürətli dəyişikliklər, tez-tez təhsil sistemlərinin tələbələri işəgötürənlər tərəfindən tələb olunan bacarıqlarla təchiz etmədiyi vəziyyətə gətirib çıxarır. Bu bacarıq çatışmazlığı bir çox gənclərin mövcud işlərə hazır olmaması ilə nəticələnir, gənclər arasında işsizlik səviyyəsi yüksəlir. Digər mühüm səbəb iş təcrübəsinin olmamasıdır. Ross (2019) tərəfindən qeyd olunduğu kimi, bir çox işəgötürən əvvəlki iş təcrübəsi olan namizədləri axtarır ki, bu da gənclərin işçi qüvvəsində məhdud vaxtları səbəbindən tez-tez çatışmır. Təcrübənin olmaması, gənclərin təcrübələri olmadığı üçün işlə təmin oluna bilməyəcəkləri və ilk növbədə iş olmadan təcrübə qazana bilməyəcəkləri pis dövrə yaradır. Bu problem xüsusilə əmək bazarına daxil olan gənclərin yüksək faizinin olduğu, giriş səviyyəli vəzifələr üçün rəqabətin güclü olduğu regionlarda özünü göstərir. Gənclərin işsizliyində iqtisadi amillər də həlledici rol oynayır. Fabozziyə (2021) görə, iqtisadi tənəzzüllər və ya yavaş iqtisadi artım gənclər üçün iş imkanlarının azalmasına səbəb ola bilər, çünki müəssisələr qeyri-müəyyənlik dövründə yeni işçiləri işə götürməkdən çəkinə bilər. Üstəlik, gənclər arasında işsizliyin yüksək səviyyəsi çox vaxt zəif əmək bazarı siyasətlərinin, qeyri-adekvat iş yerlərinin yaradılması proqramlarının və xüsusən də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə məhdud iqtisadi diversifikasiyanın nəticəsi ola bilər. Nəhayət, sosial və mədəni amillər gənclərin işsizliyinə təsir göstərə bilər. Shiller (2016) tərəfindən qeyd edildiyi kimi, təcrid olunmuş və ya əlverişsiz ailələrdən olan gənclər çox vaxt ayrı-seçkilik, keyfiyyətli təhsilə çıxışın olmaması və ya məhdud şəbəkələr kimi əlavə maneələrlə üzləşirlər ki, bu da onların iş tapmaq şanslarını daha da artırır. Bu imkan bərabərsizliyi gənclər arasında davamlı işsizliyə səbəb olan daha geniş sosial-iqtisadi problemləri vurğulayır.

Smitə (2020) görə, gənclərin işsizliyinin əsas səbəblərindən biri gənclər arasında praktiki bacarıqların olmamasıdır ki, bu da onların əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini məhdudlaşdırır. Bundan əlavə, Jones (2018) iddia edir ki, təhsil keyfiyyətləri ilə işəgötürənlər tərəfindən tələb olunan bacarıqlar arasındakı uyğunsuzluq bu məsələyə əhəmiyyətli dərəcədə kömək edir. Digər amil gənclər üçün iş imkanlarının azalmasına səbəb olan iqtisadi qeyri-

sabitlikdir (Taylor və Green, 2019). Bundan əlavə, Clark (2021) tərəfindən aparılan araşdırmalar göstərir ki, gənclərin işsizliyində ayrı-seçkilik və şəbəkələrə çıxışın olmaması kimi sosial amillər mühüm rol oynayır. Bu problemləri həll etmək üçün bir neçə tədqiqat təhsil sistemlərini əmək bazarının ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaqla təkmilləşdirməyi təklif edir (Brown və Miller, 2022). Bundan əlavə, təcrübə və şagirdlik təklifi gəncləri daha çox işlə təmin etmək üçün praktiki təcrübə təmin etmək üçün təsirli bir yol kimi görünür (Harrison, 2020). Li və Parkın (2021) vurğuladığı başqa bir həll təşviqlər və iş yerlərinin yaradılması proqramları vasitəsilə gənclərin məşğulluğunu dəstəkləyən hökumət siyasətlərinin əhəmiyyətidir.

Gənclər arasında işsizlik çox vaxt gənclərin təhsil müəssisələrində əldə etdikləri bacarıqlarla əmək bazarının tələb etdiyi ixtisaslar arasında aşkar uyğunsuzluqdan irəli gəlir. Bir çox məzun məktəbi və ya universiteti nəzəri biliklərlə tərk edir, lakin texnologiya, mühəndislik və ya səhiyyə kimi yüksək tələbatlı sahələrdə lazım olan praktiki bacarıqlara və ya xüsusi təlimlərə malik deyil. Bu boşluq elə bir ssenari yaradır ki, iş imkanları mövcud olsa belə, müvafiq səlahiyyətlərə malik olmayan gənclər üçün onlar əlçatmaz qalır. Xüsusilə inkişaf etməkdə olan və hətta bəzi inkişaf etmiş ölkələrdə təhsil sistemləri bu əlaqənin kəsilməsinə kömək edir. Ənənəvi kurikulumlar əsasən tətbiqi, texniki və ya peşə hazırlığına deyil, akademik nəzəriyyəyə diqqət yetirir. Nəticədə, tələbələr mövcud bazar mühitinə uyğun olmayan dərəcələrlə məzun olurlar. Bundan əlavə, sürətli texnoloji irəliləyişlər və inkişaf edən sənaye tələbləri o deməkdir ki, ənənəvi proqramlar ayaqlaşmaq üçün mübarizə aparır və gənclər işçi qüvvəsinə daxil olanda onların bacarıqları artıq köhnəlmiş və ya işgötürənin gözləntiləri ilə uyğunlaşa bilər. Bir çox gənclər iş yerində təcrübə qazanmağa can atırlar, lakin buna imkan verən imkanlar tapa bilmirlər. Bu, bir çox gəncləri çətin vəziyyətdə qoyur: onlar çox vaxt təcrübənin olmaması səbəbindən kifayət qədər bacarıqsız kimi qəbul edirlər, lakin onlara bu təcrübəni qazanmaq üçün adekvat şans verilmir.

Gənclər arasında işsizlik tez-tez iqtisadi tənəzzüllər və struktur dəyişikliyi dövrlərində kəskinləşir. İqtisadi tənəzzüllər gənclərə daha ciddi təsir göstərir, belə ki, müəssisələr adətən işə qəbulun dondurulmasını qəbul edir, diqqətini cari işçi heyətini saxlamağa yönəldir və işə götürərkən daha az təlim tələb edən təcrübəli işçilərə üstünlük verir. Bu, başlanğıc səviyyəli iş yerlərinin çatışmazlığı ilə nəticələnir və gənclərin işçi qüvvəsinə daxil olmasını çətinləşdirir. Tənəzzüllər həmçinin istehlak xərclərini azaltmağa, biznesin böyüməsini yavaşlatmağa və müxtəlif sektorlarda azalmalara səbəb olur. Tez-tez gənc işçilər tərəfindən doldurulan giriş səviyyəli və yarımqat vəzifələr ilk ixtisar edilən və ya ləğv edilənlər

arasındadır. Belə dövrlərdə iş yerlərini təmin edə bilən gənclər uzunmüddətli sabitlik və karyera yüksəlişi perspektivləri olmayan təhlükəli, aşağı maaşlı və ya müvəqqəti vəzifələrdə ola bilərlər. Tənəzzüllərə əlavə olaraq, iqtisadiyyatdakı struktur dəyişiklikləri gənclərə qeyri-mütənasib şəkildə təsir edən məşğulluq modellərində dəyişikliklərə səbəb oldu. Bir çox iqtisadiyyatlar istehsal əsaslanan sistemlərdən xidmət yönümlü sənayelərə keçdi, bu keçid ənənəvi olaraq gənclərə əlçatan iş imkanları təmin edən müəyyən növ giriş səviyyəli işlərə tələbi azaldır. Bir vaxtlar gənclər üçün əsas məşğulluq mənbələri olan istehsal və ya kənd təsərrüfatı sahəsindəki işlər getdikcə daha çox texnologiyaya əsaslanan və ya xüsusi bacarıq və ya ali təhsil ixtisasları tələb edən bilik tutumlu rollarla əvəz olunur (O'Reilly, 2013). Nəticə etibarilə, bu cür bacarıq və ya dərəcəsi olmayan gənclər informasiya texnologiyaları, maliyyə və səhiyyə kimi inkişaf edən sektorlarda daha az imkanlar tapırlar. Hökumətlər və icmalar gənclərin işsizliyi ilə effektiv mübarizə aparmaq üçün həm qısamüddətli, həm də uzunmüddətli amilləri həll etməlidirlər. İşsizlik müavinətləri və təlim proqramları kimi dəstək sistemləri tənəzzül zamanı gənclərə kömək edə bilər, eyni zamanda gəncləri inkişaf etməkdə olan sənayelərə uyğun bacarıqlarla təchiz edən təhsil islahatları inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatların tələblərini ödəmək üçün vacibdir. Həm iqtisadi dövrlərə cavab verən, həm də struktur dəyişikliklərinə uyğunlaşan siyasətlər hazırlamaqla cəmiyyətlər tənəzzüllərin və sənaye keçidlərinin gənc işçilərə təsirini azalda bilər.

Gənclər arasında işsizliyə səbəb olan mühüm amil iş təcrübəsinin olmamasıdır ki, bu da tez-tez gənc iş axtaranları rəqabətli iş bazarlarında əlverişsiz vəziyyətə salır. İşgötürənlər praktiki təcrübəsi olan namizədlərə üstünlük verirlər, çünki onlar təlimə daha az ehtiyacla dərhal töhfə verməyə hazırdırlar. Bununla belə, bu üstünlük gənclər üçün çətin dövr yaradır: onlar təcrübə çatışmazlığı ucbatından iş yerlərini təmin etmək üçün mübarizə aparırlar, lakin təcrübə, şagirdlik və giriş səviyyəli vəzifələr kimi imkanlara çıxışın məhdud olması səbəbindən bu təcrübəni əldə edə bilmirlər. Gənclər arasında praktiki təcrübə çatışmazlığı qismən erkən karyera imkanlarının məhdud olması ilə bağlıdır. Bir çox təhsil sistemləri akademik proqramlar daxilində işə əsaslanan öyrənmə təcrübələrinin inteqrasiyasına minimal diqqət yetirir. Nəticədə, tələbələr tez-tez nəzəri biliklərlə məzun olurlar, lakin onlara iş yerindəki tələblərə rəvan uyğunlaşmağa kömək edəcək praktiki təlimdən məhrumdurlar. Bu məsələ xüsusilə mühəndislik, səhiyyə və texnologiya kimi texniki bacarıq və təcrübənin əsas yer tutduğu sahələrdə özünü göstərir. Bundan əlavə, bu boşluğu aradan qaldırmağa kömək edə biləcək təcrübə və şagirdliklər çox vaxt ödənişsiz və ya zəif ödənilir və bu, əhəmiyyətli gəliri olmayan işləmək imkanı olmayanlar üçün onları əlçatmaz edir. Bəzi hallarda

müəssisələr, xüsusən də iqtisadi qeyri-müəyyənlik zamanı, şirkətlər daha çox riskdən çəkindikləri zaman, yeni istedadlar yetişdirməkdənsə, təcrübəli mütəxəssisləri işə götürməyə üstünlük verirlər. Bu, mövcud giriş səviyyəli vəzifələrin sayını məhdudlaşdıraraq, gənclər üçün təcrübə maneəsini gücləndirir. Təcrübə boşluğunu aradan qaldırmaq həm təhsil müəssisələrindən, həm işəgötürənlərdən, həm də siyasətçilərdən hərəkət tələb edir.

Texnologiya və avtomatlaşdırma sahəsindəki irəliləyişlər əmək bazarını yenidən formalaşdırır, çox vaxt gənclərin ənənəvi olaraq tutduqları giriş səviyyəli mövqeləri, xüsusən də istehsal və pərakəndə satış kimi sektorları ləğv edir. Avtomatlaşdırma montaj xətlərindən tutmuş müştəri xidməti rollarına qədər vəzifələri sadələşdirir, gənc işçilərin vaxtilə işlə təmin olunduğu bir çox sahələrdə insan əməyinə ehtiyacı azaldır. Məsələn, pərakəndə satışda və fabriklərdə avtomatlaşdırılmış maşınlarda avtonəqliyyat köşklərinin artması minimal təcrübə tələb edən vəzifələr üçün daha az iş yerləri deməkdir və işçi qüvvəsinə yenidən daxil olan gənclər üçün qapıları effektiv şəkildə bağlayır (DeYoung, 2019). Bu dəyişiklik gənc iş axtaranların texnologiyaya əsaslanan rollara daha çox diqqət yetirən iş bazarında rəqabətə davamlı qalmaq üçün yeni bacarıq dəstləri inkişaf etdirmələrini tələb edir. Bununla belə, bir çox təhsil sistemləri bu yaranan bacarıqları kurikulumlara inteqrasiya etməkdə ləng gedir və gəncləri texnoloji mərkəzli vəzifələr üçün tələb olunan xüsusi təlimdən məhrum edir. Məlumatların təhlili, kibertəhlükəsizlik və süni intellekt kimi sahələr sürətlə inkişaf edir, lakin onlar adətən standart təhsilin bir hissəsi olmayan qabaqcıl bilik və texniki təcrübə tələb edir. Nəticə etibarilə, ixtisaslaşdırılmış və ya texniki təlimlərə çıxışı olmayan gənclər mövcud işlərə hazır deyillər və bu demoqrafik təbəqə arasında işsizliyi daha da artırır. Üstəlik, texnoloji dəyişikliyin sürətli tempi o deməkdir ki, hətta bəzi müvafiq bacarıqlara malik olanlar da yeni irəliləyişlərlə ayaqlaşmaqda çətinlik çəkə bilirlər. Davamlı öyrənmə vacib hala gəldi, lakin bütün gənclərin davamlı təhsil və ya yenidən hazırlıq proqramları üçün resursları və ya çıxışı yoxdur. Təhsil infrastrukturunun məhdud olduğu iqtisadi cəhətdən əlverişsiz ərazilərdə olanlar daha böyük maneələrlə üzləşərək məşğulluq fərqini daha da genişləndirirlər. Avtomatlaşdırma və texnoloji dəyişikliyin gənclərin işsizliyinə təsirinin aradan qaldırılması adaptiv təhsil sistemləri və əlçatan təlim proqramları tələb edir. Məktəblər və peşə müəssisələri bazar ehtiyaclarına uyğun texnologiya yönümlü kurslar və praktiki təlimlər təklif etməklə mühüm rol oynaya bilər. Hökumətlər və sənayelər, həmçinin yenidən hazırlıq proqramlarını maliyyələşdirməklə və texnologiyaya əsaslanan sahələrdə giriş səviyyəli vəzifələr yaratmaq üçün biznesləri stimullaşdırmaqla gənc işçiləri dəstəkləyə

bilərlər. Bu tədbirlər bacarıqlardakı boşluqları aradan qaldırmağa və sürətlə inkişaf edən əmək bazarında uğur qazanmaq üçün gəncləri gücləndirməyə kömək edəcək.

İş şəbəkələrinə məhdud çıxış xüsusilə əlverişsiz ailələrdən olanlar üçün gənclərin işsizliyinə səbəb olan əsas maneədir. Bugünkü rəqabətli əmək bazarında şəbəkə və peşəkar əlaqələr tez-tez işə qəbulda mühüm rol oynayır, çünki bir çox imkanlar ictimai iş şuraları deyil, qeyri-rəsmi kanallar və ya tövsiyələr vasitəsilə paylaşılır. İstər sosial-iqtisadi amillər, istərsə də məhdud ailə və ya icma əlaqələri səbəbindən bu şəbəkələrə çıxışı olmayan gənclər işçi qüvvəsinə daxil olmağa çalışarkən müəyyən çatışmazlıqlarla üzləşirlər. Aztəminatlı ailələrdən olan gənclər üçün təcrübə, peşəkar təşkilatlar və ya universitet məzunları qrupları kimi ənənəvi şəbəkə vasitələrinə çox vaxt əlçatmaz olur. Bu şəxslərin onları potensial işəgötürənlərlə tanış edə biləcək və ya iş axtarışı prosesində onlara rəhbərlik edə biləcək mentorları və ya ailə üzvləri olmaya bilər. Bundan əlavə, karyera yarmarkaları, peşəkar inkişaf tədbirləri və şəbəkələşmə imkanları müəyyən təhsil və ya şəhər mühitlərində daha asan mövcuddur və bu, kənd və ya az xidmət göstərən icmalardan olanlar üçün boşluq yaradır. Nəticədə, bu gənclər təcrübə, müsahibə və ya iş təklifləri üçün qapıları açmağa biləcək əlaqələrə daxil olmaqda çətinlik çəkirlər. Bundan əlavə, peşəkar mühitlərə məruz qalmamaq sosial kapitalın inkişafını məhdudlaşdırmağa bilər ki, bu da şəbəkələşmə uğurunda kritik amildir. Sosial kapital təkcə düzgün insanları tanımağı deyil, həm də peşəkar normaları və gözləntiləri başa düşməyi əhatə edir - rol modelləri və ya mentorlar olmadan əldə etmək daha çətin ola biləcək bacarıqlar. Bu şəbəkələri olmayan gənclər, şəxsi əlaqələrin təmin edə biləcəyi dəstək və ya təsdiq olmadan iş üçün müraciət etdikləri üçün tez-tez daha yüksək imtina nisbətləri ilə üzləşirlər. Bu problemin həlli peşəkar şəbəkələrə çıxışı və mentorluğu demokratikləşdirən təşəbbüslər tələb edir.

Coğrafi bərabərsizlik gənclərin işsizliyinə səbəb olan əsas amildir, çünki iş imkanları çox vaxt şəhər mərkəzlərində cəmləşir və kənd yerlərində gənclər üçün məhdud seçim imkanları yaradır. Yüksək urbanizasiya nisbətləri o deməkdir ki, bir çox gənc daha yaxşı iş perspektivləri axtarışında şəhərlərə cəlb olunur. Bununla belə, iş axtaranların bu axını rəqabətin artmasına gətirib çıxarır ki, bu da gənclərin onsuz da izdihamlı iş bazarlarında mövqelərini təmin etməyi çətinləşdirir. Maliyyə, ailə və ya şəxsi məhdudiyyətlər üzündən köçə bilməyənlər üçün kənd və ya az inkişaf etmiş ərazilərdə iş yerlərinin məhdud olması onların məşğulluq imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşdırır (O'Leary, 2016). İqtisadiyyatların çox vaxt kənd təsərrüfatı və ya yerli sənaye tərəfindən idarə olunduğu kənd yerlərində iş yerlərinin artımı daha yavaş olur və müxtəlif məşğulluq variantları məhduddur.

Bu regionlarda gənclər öz bacarıq və ya təhsil səviyyələrinə uyğun gələn rollara çıxışda yüksək maneələrlə üzləşə bilirlər. Uzaqdan iş imkanlarının artması ilə belə, bir çox kənd yerləri qeyri-adekvat internet bağlantısı kimi infrastruktur məhdudyyətləri ilə üzləşir və bu, gənclərin coğrafi fərqi aradan qaldıra biləcək virtual və ya uzaqdan işləmə rollarında iştirakını çətinləşdirir. İş imkanlarının coğrafi balanssızlığı gənclərin sosial və iqtisadi sabitliyinə də təsir edir. Şəhər ərazilərinə miqrasiya edənlər tez-tez yüksək yaşayış xərcləri ilə üzləşirlər və dolanmaq üçün az maaşlı və ya müvəqqəti işlərə məcbur edilə bilirlər. Eyni zamanda, kənd yerlərində qalanlar uzunmüddətli işsizlik və ya qeyri-məşğulluq dövrlərini yaşaya bilər ki, bu da sosial-iqtisadi durğunluğa və yuxarıya doğru hərəkətliliyin olmamasına səbəb olur. Coğrafi bərabərsizliyin aradan qaldırılması bütün regionlarda iş yerlərinin yaradılmasını təşviq edən strateji siyasət tələb edir. Hökumətlər kənd yerlərini biznes və uzaqdan iş imkanları üçün daha cəlbedici etmək üçün nəqliyyat və internet bağlantısı kimi infraqurkura sərmayə qoymaqla yerli iqtisadiyyatları stimullaşdırma bilər. Bundan əlavə, regional inkişafı təşviq edən siyasətlər və şirkətlərin kənd yerlərində fəaliyyət göstərməsi üçün stimullar gənclər üçün müxtəlif iş imkanları yarada, şəhər mərkəzlərinə miqrasiya təzyiqini azalda və məşğulluq imkanlarının regionlar arasında daha balanslı paylanmasını təmin edə bilər.

1.2. Gənclərin işsizliyinin cəmiyyətə və iqtisadiyyata təsiri

Gənclərin işsizliyi iqtisadi məhsuldarlığa əhəmiyyətli çətinlik yaradır və iqtisadiyyatın ümumi sağlamlığına dərinlən təsir edir. Gənc fərdlər məşğulluğu təmin edə bilmədikdə, onların işçi qüvvəsində olmaması potensial məhsuldarlığın əhəmiyyətli dərəcədə itirilməsi ilə nəticələnir. İstedadlardan bu cür istifadə edilməməsi, innovasiya və rəqabətə davamlılıq üzərində inkişaf edən sürətlə inkişaf edən qlobal iqtisadiyyatda xüsusilə zərərliyə. Birincisi, gənclər arasında işsizliyin iqtisadi nəticələri kəskindir. Gənclər tez-tez təzə ideyalar, enerji və texnoloji bacarıqlar gətirən işçi qüvvəsinin həyatı bir segmentini təmsil edirlər. Onların məhsuldar rollardan kənarlaşdırılması işçi qüvvəsinin dinamikliyini və uyğunlaşma qabiliyyətini, dəyişmə ilə getdikcə daha çox müəyyənləşən bazarda əsas keyfiyyətləri məhdudlaşdırır. İşlə məşğul olan gənclərin az olması ilə ölkələr iqtisadi artımda durğunluq yaşayır və nəticədə Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) genişlənməsinə mane olur. Üstəlik, bacarıqlı gənclər işsiz qaldıqda, iqtisadiyyat insan kapitalının tükənməsindən əziyyət çəkir. Bu demografik insanlar tez-tez qabaqcıl texnologiyalar və metodologiyalar üzrə təhsil alır və öyrədilir və onların kifayət qədər məşğul olmaması bir ölkənin innovasiya qabiliyyətinə mane olur (Rojas, 2018). Zaman keçdikcə praktiki təcrübənin olmaması onların bacarıqlarını

korlayır, gənclərin daha az işlə təmin olunduğu və yüksək işsizlik nisbətlərinin daha da artmasına səbəb olur. Gənc işsizliyin uzunmüddətli nəticələri dərhal iqtisadi itkilərdən kənara çıxır. Bu, sosial rifah sistemlərindən asılılığın artmasına, istehlak xərclərinin azalmasına və sosial gərginliyin artmasına səbəb olur. Bundan əlavə, bu demoqrafik uzun müddət davam edən işsizlik səbəbindən tez-tez psixi sağlamlıq problemləri ilə üzləşir və onların gələcək məhsuldarlığına təsir göstərir. Gənclər arasında işsizlik işçi qüvvəsinin iştirakını məhdudlaşdırmaqla, ÜDM artımını ləngidir və insan kapitalını tükəndirməklə iqtisadi məhsuldarlığı əhəmiyyətli dərəcədə zəiflədir. Bu problemin həlli uzunmüddətli perspektivdə innovasiyaları və inkişafı davam etdirməyə qadir olan möhkəm və dayanıqlı iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün çox vacibdir.

Gənclər arasında işsizlik təkcə fərdlərə təsir etmir, həm də hökumətlərin üzərinə əhəmiyyətli maliyyə yükü qoyur və bu, dövlət xərclərinin artmasına səbəb olur. Gənclər iş yerlərini təmin edə bilmədikdə, hökumətlər tez-tez işsizlik müavinətləri və bu şəxslərə işsizlik dövründə dəstək olmaq üçün nəzərdə tutulmuş sosial rifah proqramları təqdim etməklə cavab verirlər. Dövlət yardımından asılılıq milli büdcələrdə əhəmiyyətli fiskal gərginlik yaradır. İşsizlik müavinətləri ilə bağlı xərclər, xüsusən gənclər arasında işsizlik səviyyəsi yüksək olan iqtisadiyyatlarda sürətlə artır. Bu faydalar təsirə məruz qalan şəxslərə dəstək olmaq üçün vacib olsa da, mühüm maliyyə resurslarını infrastrukturun inkişafı, səhiyyə və təhsil kimi digər kritik sahələrdən yayındırır. Rifah proqramlarına daha çox vəsait ayrıldıqca, hökumət uzunmüddətli iqtisadi artım və sosial rifah üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən investisiyaları potensial olaraq qurban verməklə çətin seçimlərlə üzləşir. Bundan əlavə, sosial rifah üçün dövlət xərclərinin artması vergilərin artmasına və ya digər vacib xidmətlərdən vəsaitlərin yenidən bölüşdürülməsinə səbəb olur. Hökumətlər işsiz gənclər üçün təhlükəsizlik şəbəkəsini saxlamağa çalışdıqca, bacarıqlı və sağlam işçi qüvvəsini inkişaf etdirmək üçün lazım olan əsasları sarsıdaraq, təhsil təşəbbüslərini və ya ictimai səhiyyə proqramlarını azaltmağa ehtiyac olur. Bu, dövrü problem yaradır ki, təhsilə və bacarıqların inkişafına sərmayə qoyuluşunun olmaması gənclər arasında yüksək işsizlik nisbətlerini davam etdirə bilər və dövlət dəstəyinə ehtiyacı daha da artırır (Teichler, 2012). Bundan əlavə, gənclərin uzun müddət davam edən işsizliyi sosial iğtişaclara və cinayət nisbətlərinin artmasına səbəb ola bilər ki, bu da dövlət xərclərini daha da şişirdir, çünki hökumətlər bu problemləri həll etmək üçün polis və sosial xidmətlərə daha çox sərmayə qoymalı ola bilər. Gənclərin işsizliyi hökumətləri müxtəlif dəstək proqramları, milli büdcələri gərginləşdirmək və mühüm inkişaf layihələri üçün vəsaitləri məhdudlaşdırmaq vasitəsilə daha yüksək dövlət

xərclərini həyata keçirməyə məcbur edir. Buna görə də gənclərin işsizliyinin həlli təkəcə təsirə məruz qalan şəxslər üçün deyil, həm də ümumi fiskal sağlamlıq və iqtisadiyyatın davamlılığı üçün çox vacibdir.

Gənclərin işsizliyi sosial və iqtisadi bərabərsizliyə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verir, xüsusən də marjinal qruplara təsir göstərir. Aztəminatlı ailələrdən olan gənclər iş tapmaqda çətinlik çəkəndə, onların imkan və resurslara çıxışına mane olan çoxsaylı maneələrlə qarşılaşırlar. Bu vəziyyət yoxsulluq dövrünü davam etdirir, burada iş perspektivlərinin olmaması sosial hərəkətliliyin azalmasına, cəmiyyətdə bərabərsizliklərin daha da möhkəmlənməsinə gətirib çıxarır. Bu gənc şəxslərin üzləşdiyi problemlər çox vaxt qeyri-adekvat təhsil, iş imkanlarını asanlaşdıran şəbəkələrə çıxışın olmaması və işə qəbul təcrübələrində sistemli ayrı-seçkilik də daxil olmaqla amillərin birləşməsindən qaynaqlanır. Nəticə etibarilə, marginallaşmış gənclərin daha varlı mənşəli həmyaşıdları ilə müqayisədə işsiz və ya tam işsiz qalma ehtimalı daha yüksəkdir. Bu uyğunsuzluq təkəcə onların bilavasitə maliyyə vəziyyətinə təsir etmir, həm də onların iqtisadi perspektivləri və ümumi rifahı üçün uzunmüddətli təsirlərə malikdir. Bu bərabərsizliyin nəticələri çox genişdir. Birincisi, marginal qruplar arasında gənclər arasında işsizliyin yüksək səviyyəsi cinayət nisbətlərinin artmasına səbəb ola bilər, çünki imkanlarının olmamasından məyus olan fərdlər sağ qalmaq vasitəsi kimi qeyri-qanuni fəaliyyətlərə əl atırlar. Bundan əlavə, uzun müddət davam edən işsizliyin psixoloji təsiri - ümitsizlik, məyusluq və aşağı özünə hörmət hissi kimi - həyatdan məmnunluq və psixi sağlamlıq problemlərinə səbəb olur (O'Reilly, 2014). Bu amillər fərdlərin özlərini cəmiyyətdən qopmuş hiss etdikləri sosial mühit yaradır, yadlaşma və marginallaşma hisslərini daha da artırır. Üstəlik, gənclər arasında işsizlik davam etdikcə, daha geniş iqtisadiyyat nəsillər arasında iqtisadi bərabərsizlikləri davam etdirən istehlak xərclərinin və məhsuldarlığın azalmasından əziyyət çəkir. Marginallaşmış gənclərin üzləşdiyi maneələri aradan qaldırmaq üçün məqsədyönlü müdaxilələr və siyasətlər olmadan bərabərsizlik dövrü davam edəcək və nəticədə sərvət, imkan və həyat keyfiyyətində kəskin bölünmələrlə qeyd olunan bir cəmiyyət yaranacaq. Nəticə etibarilə, gənclər arasında işsizlik, xüsusən də təcrid olunmuş qruplar arasında sosial və iqtisadi bərabərsizliyi gücləndirir, yoxsulluq dövrünə və həm fərdlərə, həm də bütövlükdə cəmiyyətə uzunmüddətli təsir göstərən sosial hərəkətliliyin azalmasına gətirib çıxarır.

Gənclərin işsizliyi, ilk növbədə sabit gəlirləri olmayan gənclərin xərclərini azaltmaqla iqtisadi istehlaka dərin təsir göstərir. Gənclər işsiz olduqda, onların maliyyə resursları ciddi şəkildə məhdudlaşdırılır, nəticədə onların alıcılıq qabiliyyəti əhəmiyyətli dərəcədə aşağı

düşür. Bu azalmış istehlak təkə onları şəxsi rifahına təsir etmir, həm də iqtisadiyyata daha geniş təsir göstərir. Gənc fərdlər büdcələrini sərtləşdirdikcə, əsas mal və xidmətlərə üstünlük verirlər, tez-tez yemək, əyləncə və qeyri-vacib alışlar kimi ixtiyari xərcləri azaldırlar. İstehlak xərclərinin bu azalması müxtəlif sektorlar üzrə mal və xidmətlərə ümumi tələbatın azalmasına gətirib çıxarır. Gənc istehlakçıların himayəsinə çox güvənən yerli bizneslər tez-tez satış və gəlirlərin azalması ilə üzləşirlər. Cavab olaraq, bu müəssisələrin xərcləri azaltmaqla tənzimlənməsi lazım ola bilər ki, bu da mövcud işçilərin işdən çıxarılması və ya iş saatlarının azaldılması ilə nəticələnə bilər ki, bu da işsizlik problemini daha da gücləndirir. Üstəlik, istehlakın azalmasının məcmu təsiri iqtisadi fəallığı yavaşladır. Müəssisələr satışların azaldığını gördükləri üçün investisiyaları və ya genişlənmələri gecikdirir, bu da iqtisadi artımda durğunluğa səbəb olur. Bu yavaşlama mənfi rəy döngəsi yaradır, burada biznesə olan inamın azalması iş imkanlarının azalmasına gətirib çıxarır və gənclər arasında işsizlik dövrünü davam etdirir. Ağır hallarda, istehlakın geniş şəkildə azalması daha geniş iqtisadi tənəzzüllər yaranır. Bundan əlavə, istehlakın azaldılmasının uzunmüddətli nəticələri narahatlıq doğurur. İşsizliklə mübarizə aparan nəşidə ehtiyatlı xərcləmə zehniyyəti inkişaf edir, bu da onların maliyyə vərdişlərinə və gələcək illər üçün iqtisadi dünyagörüşünə təsir göstərir. Bu dəyişiklik iqtisadiyyatda bərpa söylərinə mane olur, biznes və sənayələrin iqtisadi tənəzzüldən geri qayıtmasını daha çətinləşdirir.

Gənc işsizliyin, xüsusən də uzunmüddətli əlillik və gələcək qazancların azalması ilə bağlı ani maliyyə mübarizələrindən kənara çıxan geniş nəticələri var. Gənc fərdlər uzun müddət işsizliklə üzləşdikdə, onlar tez-tez əhəmiyyətli bacarıq eroziyası ilə üzləşirlər ki, bu da uğur üçün zəruri olan rəqəbat qabiliyyətli bacarıqlarla işçi qüvvəsinə yenidən daxil olmağı getdikcə çətinləşdirir. “Çapıqlanma” fenomeni uzun müddət davam edən işsizlik insanın məşğulluq imkanlarını azaldarkən baş verir, çünki onlar təkə işlə bağlı xüsusi bacarıqları deyil, həm də komanda işi, ünsiyyət və problem həll etmə bacarıqları kimi kritik yumşaq bacarıqlarını itirirlər (Kluve, 2015). Texnologiya və sənaye tələbləri inkişaf etdikcə, uzun müddət işsiz qalan gənclər yeni inkişaf və tendensiyalarla ayaqlaşma bilməyəcəklər. Bu bacarıq boşluğu pis dövrə ilə nəticələnə bilər, burada fərd nə qədər uzun müddət işsiz qalarsa, potensial işəgötürənlər üçün bir o qədər az cəlbədicidir. Uzunmüddətli işsizlikdən əziyyət çəkən gənc fərdlər, ümumiyyətlə, bunu bacarsalar, yenidən işçi qüvvəsinə daxil olduqdan sonra, tez-tez aşağı maaşlı, daha az sabit işlərə göndərilirlər. Bu realıq əmək haqqının aşağı düşməsinə və karyera yüksəlişi imkanlarının məhdudlaşdırılmasına gətirib çıxarır, onların iqtisadi potensialına mənfi təsir göstərir. Vaxt keçdikcə bu erkən məşğulluğun təsiri çətinləşir

və nəticədə karyeralarında daha əvvəl sabit iş tapmış həmyaşdları ilə müqayisədə ömür boyu qazanclarda əhəmiyyətli fərqlər yaranır. Bundan əlavə, gələcək gəlirlərin azalması sosial rifah proqramlarından asılılığın artması və ümumi iqtisadi artımı boğan istehlak xərclərinin azalması da daxil olmaqla daha geniş ictimai təsirlərə malik ola bilər. Gənc işsizliyin uzunmüddətli təsiri təkə birbaşa təsirə məruz qalan şəxslərə deyil, həm də onların ailələrinə və icmalarına təsir edən yoxsulluq dövrlərini də davam etdirə bilər.

Gənclər arasında yüksək işsizlik nisbətləri artan cinayət nisbətləri və sosial iğtişaxlarla narahatedici əlaqəyə malikdir, icmaları sabitsizləşdirən və ictimai təhlükəsizlik resurslarını gərginləşdirən bir dövr yaradır. Gənc fərdlər iş tapmaq üçün mübarizə apardıqda, onlar tez-tez hüquqdan məhrumetmə, məyusluq və ümidsizlik hissələrini yaşayırlar. Bu iqtisadi marginallaşma bəzilərini yaşamaq və ya ifadə vasitəsi kimi qeyri-qanuni fəaliyyətlərlə məşğul olmağa sövq edə bilər ki, bu da gənclərin işsizliyinin yüksək səviyyədə olduğu icmalarda cinayət nisbətlərini artırır. İşsizlik və cinayət arasında əlaqə bu şəkildədir: iş perspektivləri azaldıqca, sosial norma və qanunlara riayət etmək motivasiyası da azalır. Gənclər, xüsusən də aztəminatlı ailələrdən olanlar öz maliyyə ehtiyaclarını ödəmək üçün oğurluq, narkotik alveri və ya digər cinayət əməllərinə müraciət edə bilərlər. Bu, təkə ictimai təhlükəsizliyi təhlükə altına salmır, həm də hüquq-mühafizə və məhkəmə sistemlərinə əlavə yük qoyur, resursları icmanın inkişafı və dəstək təşəbbüslərindən yayındırır. Üstəlik, iqtisadi hüquqdan məhrumetmə nəticəsində yaranan məyusluq sosial iğtişaxlara və etirazlara səbəb ola bilər. Məyus gənclər səslərinin eşidilmədiyini hiss edə bilər və bu, onları məşğulluq imkanlarında qəbul edilən ədalətsizliklərə, sistemli ayrı-seçkiliyə və iqtisadi bərabərsizliyə qarşı nümayişlərdə səfərbər olmağa sövq edə bilər (Dolton və Smith, 2013). Bu cür etirazlar şikayətləri ifadə etmək üçün qanuni vasitə ola bilsə də, onlar tez-tez zorakılığa və ya əmlaka ziyan vurur, icmaların sabitliyini daha da pozur və ictimai resursları gərginləşdirir. Artan cinayətin və sosial iğtişaxların dalğalanma təsirləri ani təhlükəsizlik narahatlıqlarından kənara çıxır; onlar müəssisələrin təsirə məruz qalan ərazilərə sərmayə yatırmaqdan çəkindirə bilər ki, bu da daha çox iqtisadi tənəzzülə və iş yerlərinin itirilməsinə səbəb olur. Yüksək cinayət nisbətlərindən əziyyət çəkən icmalar tez-tez sosial birliyin azaldığını görürlər, çünki qorxu və inamsızlıq sakinlər arasında münasibətləri poza bilər. Gənclər arasında yüksək işsizlik iqtisadi və sosial qeyri-sabitlik dövrü yaradaraq cinayət nisbətlərinin artmasına və sosial iğtişaxlara səbəb ola bilər. Gənclərin işsizliyi ilə mübarizə təkə fərdi həyatlarını yaxşılaşdırmaq üçün deyil, həm də daha təhlükəsiz, daha birləşmiş icmaları inkişaf etdirmək üçün vacibdir.

Gənclərin işsizliyi psixi sağlamlığa dərindən təsir edir, bir çox gənc işsizlik səbəbindən ümitsizlik, depressiya və narahatlıq hissləri yaşayır. İşsizliklə əlaqəli maliyyə qeyri-sabitliyi zehni rifahı pisləşdirən bir sıra stressorlar yarada bilər. Gənclər tez-tez müxtəlif mənbələrdən, o cümlədən ailə gözləntiləri, ictimai normalar və şəxsi istəklər tərəfindən artan təzyiqlərlə üzləşirlər ki, bunların hamısı sabit məşğulluq olmadıqda həddən artıq ağır ola bilər. İşsizliyin psixoloji yükü çox vaxt işsizliyi əhatə edən sosial stiqma ilə daha da ağırlaşır. Bir çox gənc fərdlər öz vəziyyətlərinə görə təcrid olunmuş və ya utancaq hiss edə bilərlər ki, bu da sosial əlaqələrdən və dəstək şəbəkələrindən daha da uzaqlaşmağa səbəb olur. Bu əlaqənin kəsilməsi hissi psixi sağlamlıq problemləri ilə sıx əlaqəli olan qeyri-adekvatlıq və aşağı özünə hörmət hisslərinə kömək edə bilər. Bu gənc fərdlər işsizliklə bağlı stiqmanı mənimsədikcə, ümitsizlik dövrünü dərinləşdirərək, özlərini uğursuzluq kimi görməyə başlaya bilərlər. Üstəlik, maliyyə qeyri-sabitliyi stressi gələcəklə bağlı narahatlığa səbəb ola bilər, çünki gənclər əsas ehtiyaclarını ödəmək və uzunmüddətli məqsədlərə nail olmaq imkanlarından narahatdırlar. İşsizliyin qeyri-müəyyənliyi geniş yayılmış qeyri-sabitlik hissi yarada bilər ki, bu da fərdlərin özünü təkmilləşdirməyə və ya şəxsi inkişafa fokuslanmasını çətinləşdirir. Nəticə etibarilə, işsiz gənclər arasında anksiyete pozğunluqları və klinik depressiya kimi ciddi psixi sağlamlıq vəziyyətinin inkişaf ehtimalı artır (Gash və Platt, 2015). Şəxsi zərərə əlavə olaraq, gənclərin işsizliyindən qaynaqlanan psixi sağlamlıq böhranı daha geniş ictimai təsirlərə malik ola bilər. Psixi xəstəliklərin artan nisbətləri psixi sağlamlıq xidmətlərinə tələbatın artmasına, səhiyyə sistemlərinin və ictimai resursların gərginləşməsinə səbəb ola bilər. Psixi sağlamlıq problemləri ilə mübarizə aparan fərdlər gələcəkdə işsizlik və psixi sağlamlığın tənəzzülü dövrünü davam etdirərək məşğulluğu təmin etməyi daha da çətinləşdirə bilər. Gənclərin işsizliyi ümitsizlik, depressiya və narahatlıq da daxil olmaqla psixi sağlamlıq problemlərinə əhəmiyyətli dərəcədə kömək edir. Bu problemin həlli təkcə fərdin rifahının yaxşılaşdırılması üçün deyil, həm də daha sağlam və daha möhkəm bir cəmiyyətin inkişafı üçün vacibdir.

Gənclərin işsizliyi həm fərdlərə, həm də icmalara dərindən təsir edən əhəmiyyətli sosial təcrid və əlaqənin kəsilməsinə səbəb ola bilər. Gənclər məşğulluğu təmin edə bilməyəndə, adətən işlə bağlı olan sosial fəaliyyətlərdən və şəbəkələrdən kənar qalırlar. İş çox vaxt təkcə gəlir mənbəyi deyil, həm də şəxsiyyət, məqsəd və başqaları ilə əlaqə hissini təmin edir. Bu olmadan, işsiz gənclər sosial məşğul olmaq üçün mübarizə apara bilər və yadlaşma hisslərinin artmasına səbəb ola bilər. Müntəzəm sosial qarşılıqlı əlaqənin olmaması pis bir dövr yarada bilər; gənclər sosial fəaliyyətlərdən uzaqlaşdıqca, gələcək məşğulluğu

asanlaşdırma biləcək əlaqələr və şəbəkələr qurmaq imkanlarını əldən verirlər. Zaman keçdikcə həmyaşıdları ilə əlaqə qura bilməmək özünə dəyər vermənin azalmasına və geniş yayılmış tənhalıq hissəsinə səbəb ola bilər ki, bu da psixi sağlamlığa və ümumi rifaha mənfi təsir göstərir. Sosial əlaqənin kəsilməsi cəmiyyətin birləşməsi üçün daha geniş təsirlərə malikdir. Özünü marjinal hiss edən işsiz gənclər icma təşəbbüslərindən, könüllülük imkanlarından və ya vətəndaş fəaliyyətlərindən uzaqlaşaraq sosial quruluşun canlılığını və dayanıqlığını azaldır.

Gənclər arasında işsizliyin yüksək səviyyəsi tez-tez artan cinayət nisbətləri ilə əlaqələndirilir, çünki iqtisadi hüquqdan məhrumetmə gəncləri məyusluq, ümitsizlik və ya qanuni imkanların olmaması səbəbindən qeyri-qanuni fəaliyyətlərə cəlb edə bilər. Gənclər iş tapmaqda çətinlik çəkəndə, özlərini marjinal və məyus hiss edər, bəzilərini vəziyyətlərinin öhdəsindən gəlmək vasitəsi kimi cinayətkar davranışa sövq edə bilərlər. Qanun pozuntusuna bu keçid müxtəlif amillərdən, o cümlədən həmyaşıdların təzyiqindən, maddi qazanc əldə etmək istəyindən və qeyri-sabit mühitdə nəzarət hissini gücləndirmək ehtiyacından qaynaqlana bilər. İşsizlik və cinayət arasında əlaqə yaxşı sənədləşdirilmişdir, tədqiqatlar göstərir ki, gənclər arasında işsizliyin yüksək olduğu bölgələrdə tez-tez oğurluq, narkotiklə əlaqəli cinayətlər və zorakılıq halları yüksəkdir. Gənc fərdlər, xüsusən də təcrid olunmuş mənzəli şəxslər qeyri-qanuni fəaliyyətləri maliyyə təhlükəsizliyi üçün yeganə əlverişli variant kimi görə bilərlər. Bu, nəinki onların gələcəyini təhlükə altına qoyur, həm də ictimai problemləri daha da kəskinləşdirir və bütün icmalara təsir edən cinayətlər silsiləsinə gətirib çıxarır. Üstəlik, artan cinayətin nəticələri birbaşa iştirak edən şəxslərdən çox-çox kənara çıxır. Yüksək cinayət nisbətlərindən əziyyət çəkən icmalar çox vaxt həyat keyfiyyətinin aşağı düşməsi ilə üzləşirlər, çünki sakinlər zorakılıq və ya oğurluq qorxusu ilə yaşaya bilərlər. Bu mühit müəssisələrin bu sahəyə sərmayə yatırmaqdan çəkindirə bilər, daha da iqtisadi tənəzzülə səbəb olur və işsizlik və cinayət dövrünü davam etdirir. Artan cinayətə cavab olaraq artan polis iştirakı və məhkəmə prosesi ictimai resursları gərginləşdirərək diqqəti icmanın inkişafı və dəstək proqramlarından yayındıra bilər. Bundan əlavə, cinayəti əhatə edən ictimai stiqma yoxsulluq və işsizlik dövrlərini gücləndirə bilər. Cinayəti olan gənc fərdlər üçün məşğulluğu təmin etmək daha çətin ola bilər ki, bu da daha çox marjinalaşmaya və cəmiyyətə reintegrasiya imkanlarının azalmasına səbəb ola bilər (O'Higgins, 2017). Gənclərin işsizliyi cinayət və hüquq pozuntularının artmasına mühüm töhfə verir. Bu problemin həlli təkcə fərdi nəticələrin yaxşılaşdırılması üçün deyil, həm də daha təhlükəsiz, daha möhkəm icmaların inkişafı üçün çox vacibdir. Təhsilə, peşə hazırlığına və dəstək xidmətlərinə sərmayə

qoymaqla cəmiyyət işsizlik və cinayət dövrüyyəsini qırmağa kömək edə, hamı üçün daha ədalətli və firavan gələcəyə kömək edə bilər.

Gənclərin işsizliyi ailə dinamikasını əhəmiyyətli dərəcədə gərginləşdirə bilər ki, bu da gərginliyin artmasına və bəzi hallarda ailə münasibətlərinin pozulmasına səbəb olur. Gənc fərdlər uzun müddət davam edən işsizlik səbəbindən iqtisadi çətinliklərlə üzləşdikdə, yaranan stress ev təsərrüfatlarında münaqişələr yarada bilər. Maliyyə qeyri-sabitliyi tez-tez ailə üzvləri arasında mübahisələr və ya emosional məsafə kimi özünü göstərən məyusluq, qeyri-adekvatlıq və ümitsizlik hisslərinə səbəb olur. İşsiz gənclər maddi yardım etmək üçün mübarizə apardıqca, onlar istəmədən ailələrinə yük yarada bilərlər. Bu vəziyyət övladlarının işsizliyinə görə məsuliyyət hiss edən ailə üzvləri, xüsusən də valideynlər arasında narahatlığın artmasına səbəb ola bilər. İşsiz bir ailə üzvünü dəstəkləməyin stressi resursları sıxışdıraraq, ailələri büdcə və xərcləmə ilə bağlı çətin seçimlər etməyə məcbur edə bilər. Bəzi hallarda, bu təzyiq ailələrin adətən təmin etdiyi dəstək sistemlərini pozaraq açıq münaqişələrə çevrilə bilər. Bundan əlavə, işsizliklə bağlı yaranan emosional sıxıntı həm işsiz gənclərin, həm də onların ailə üzvlərinin psixi sağlamlıq problemlərinə səbəb ola bilər. Utanc və günahkarlıq hissi ünsiyyəti çətinləşdirə bilər, bu da ailə daxilində anlaşılmaqlara və təcrid olunmağa səbəb ola bilər. Emosional bağlar zəiflədikcə ailənin dağılması riski artır ki, bu da həm fərd, həm də bütövlükdə ailə üçün dağıdıcı uzunmüddətli təsirlərə səbəb ola bilər. Ağır hallarda, uzun müddət davam edən işsizlik ailələri daha çox sosial xidmətlərə etibar etməyə və dövlət resurslarını daha da gərginləşdirməyə səbəb ola bilər. Rifah və ya dəstək proqramlarından artan asılılıq təkcə yaxın ailəyə deyil, həm də cəmiyyətə təsir edən maliyyə qeyri-sabitliyi və sosial təcrid dövrünü davam etdirə bilər. Gənclərin işsizliyi maddi gərginlik və emosional sıxıntı yaradaraq ailə gərginliyinə və potensial dağılmalara səbəb olur. Bu problemin həlli sağlam ailə dinamikasının inkişaf etdirilməsi və gənc fərdlərin yenidən işçi qüvvəsinə daxil olmaq üçün lazım olan dəstəyi almasını təmin etmək üçün çox vacibdir. İş təlimi və psixi sağlamlıq dəstəyi üçün resurslar təmin etməklə cəmiyyət bu çətinlikləri azaltmağa və daha güclü ailə münasibətlərini inkişaf etdirməyə kömək edə bilər.

1.3. İqtisadi sabitlik üçün gənclərin işsizliyinin aradan qaldırılmasının əhəmiyyəti

Gənclərin işsizliyi iqtisadi sabitliyə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilən aktual problemdir. Gənclər işçi qüvvəsinin mühüm seqmentini təmsil etdikləri üçün onların məşğulluq statusu təkcə fərdi həyətlərə təsir etmir, həm də ictimai və iqtisadi rifah üçün daha geniş təsirlərə malikdir. Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması iqtisadi sabitliyin

təmin edilməsi və davamlı inkişafın dəstəklənməsi üçün çox vacibdir. Adətən uyğunlaşma qabiliyyəti və yenilikləri ilə xarakterizə olunan gənc fərdlər müasir iqtisadiyyatlarda mühüm rol oynayırlar. Onların unikal perspektivləri və təzə ideyaları iş yerinin dinamikasını əhəmiyyətli dərəcədə artırır, məhsuldarlığın və rəqabət qabiliyyətinin artmasına səbəb olur. Gənclər işlə məşğul olduqda, onlar təkcə öz şəxsi inkişafına töhfə vermir, həm də ümumilikdə iqtisadiyyatı gücləndirirlər. Məşğul olan gənclərin təhsilə və bacarıqların inkişafına daha çox sərmayə qoyması ehtimalı daha yüksəkdir ki, bu da daim inkişaf edən iş bazarının tələblərinə cavab verə biləcək daha ixtisaslı işçi qüvvəsinə gətirib çıxarır (Gurría, 2013). İnsan kapitalına qoyulan bu investisiya sektorlar üzrə məhsuldarlığı artırır və nəticədə iqtisadi artıma təkan verir. Bundan əlavə, gənclər arasında işsizliyin azaldılması innovasiyaya təkan verir. Gənc işçilər tez-tez yeni texnologiyalar və metodologiyaları mənimsəmək, qurulmuş təcrübələrə meydan oxumaq və yaradıcı problemlərin həllinə ilham vermək istəyi gətirirlər. Bu innovativ ruh yeni məhsul və xidmətlərin inkişafına səbəb ola bilər və bununla da gələcək iqtisadi fəallığı stimullaşdırır. Daha geniş nöqtəyi-nəzərdən gənclər arasında işsizliyin yüksək səviyyəsi sosial sabitliyə mənfi təsir göstərir. İşdən çıxmış gənclər artan məyusluq üzvləşə bilər, bu da potensial olaraq sosial iğtişəslərə və vətəndaş fəallığının azalmasına səbəb ola bilər. Bunun əksinə olaraq, gənclər işçi qüvvəsinə inteqrasiya olunduqda, cəmiyyətin inkişafına və sosial birliyə, cəmiyyətin strukturunun möhkəmlənməsinə töhfə verirlər. Bundan əlavə, gənclərin işsizliyinin aradan qaldırılması sosial təminat sistemlərindən asılılığı azalda, dövlət maliyyəsi üzərindəki yükü yüngülləşdirə bilər. Hökumətlər iş yerlərinin yaradılmasını asanlaşdırmaqla və gənclərin məşğulluq təşəbbüslərini dəstəkləməklə daha tarazlaşdırılmış iqtisadi mənzərəni təmin edə və nəticədə iqtisadi tənəzzüllərə qarşı dayanıqlılığını gücləndirə bilər. Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması təkcə sosial imperativ deyil, həm də iqtisadi zərurətdir. Gənc fərdlərin potensialından istifadə etməklə, iqtisadiyyatlar inkişafa təkan verə, innovasiyaları gücləndirə və firavan gələcəyə yol açar.

Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması sosial birliyi gücləndirmək və iqtisadi sabitliyi qorumaq üçün vacibdir. Gənc fərdlər arasında yüksək işsizlik səviyyəsi çox vaxt marjinalaşma və ümitsizlik hissələrinə səbəb olur. Gənclər məşğulluğu təmin etmək üçün mübarizə apardıqda, onların cəmiyyətə aidiyyət hissi azalır və bu, sosial narazılıq üçün zəmin yaradır. İşdən çıxmış gənclər öz məyusluqlarının öhdəsindən gəlmək üçün cinayətə və ya anti-sosial davranışlara müraciət edə bilər ki, bu da cinayət nisbətlərinin artmasına və etibarsızlığın artmasına səbəb olur. Bundan əlavə, hüquqdan məhrum etmə hissləri siyasi

qeyri-sabitliyə səbəb ola bilər, çünki marginal qruplar demokratik proseslərə və idarəçiliyə inamını itirə bilər. Bu parçalanma ictimai etimadı sarsıda bilər, icmalar arasında parçalanmaları gücləndirə bilər. Əksinə, gənclər üçün iş imkanlarının təmin edilməsi sosial birliyi gücləndirmək üçün güclü vasitədir. Məşğulluq fərdləri gücləndirir, onlara cəmiyyətdə pay verir və şəxsiyyət və məqsəd hissini gücləndirir. Gənclərin mənalı işə çıxışı olduqda, onlar öz icmaları ilə müsbət əlaqədə olmaq, vətəndaş fəaliyyətlərində iştirak etmək və sosial təşəbbüslərə töhfə vermək ehtimalı daha yüksəkdir (Hurst, 2018). Bu iştirak sabit və ahəngdar cəmiyyət üçün vacib elementlər olan mənsubiyyət və kollektiv məsuliyyət hissini inkişaf etdirir. Bundan əlavə, gənclərin məşğulluğuna üstünlük verməklə hökumətlər sosial inteqrasiyanı təşviq edə bilərlər. İş imkanları müxtəlif qruplar arasındakı boşluqları aradan qaldıra, müxtəlif mənşəli şəxslər arasında anlaşma və əməkdaşlığı gücləndirə bilər. Bu inklüzivlik gərginliyi azalda və resursların və imkanların daha ədalətli bölüşdürülməsinə kömək edə bilər. Gənclərin işsizliyi ilə mübarizə sosial birliyi təşviq etmək və iqtisadi sabitliyi təmin etmək üçün çox vacibdir. İş yerlərinin yaradılmasına sərmayə qoymaq və gənclərin işçi qüvvəsinə inteqrasiyasına yönəlmiş təşəbbüsləri dəstəkləməklə cəmiyyətlər aidiyyət hissini inkişaf etdirər, cinayət nisbətlerini azalda və sosial quruluşu gücləndirər, nəticədə daha sabit və firavan gələcəyə apara bilər.

Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi sabitliyin gücləndirilməsi üçün çox vacibdir. Gənclərin işsizliyi ilə yoxsulluğun səviyyəsi arasında birbaşa əlaqə var; gənc fərdlər iş tapmaqda çətinlik çəkəndə, onlar tez-tez iqtisadi çətinliklər dövrünə düşürlər. İşsiz gənclər tez-tez dəstək üçün sosial təminat sistemlərindən asılıdırlar ki, bu da dövlət resurslarına əhəmiyyətli yük qoyur və hökumət büdcələrini gərginləşdirə bilər. Gənclər iş yerlərini təmin edə bilməyəndə nəinki maddi çətinliklərlə üzləşirlər, həm də bacarıqların inkişafı və karyera yüksəlişi imkanlarını əldən verirlər. Məşğulluğun bu olmaması gələcək nəsillərə təsir edə biləcək bir yoxsulluq dövrünü davam etdirir. Əksinə, gənclər iş imkanları ilə təmin olunduqda, onlar maliyyə müstəqilliyinə nail ola və ailələrinə və icmalarına müsbət töhfə verə bilərlər. Hökumətlər gənclərin əmək bazarına daxil olmasını asanlaşdıran siyasət və proqramlar həyata keçirməklə gənclərin məşğulluğunun asanlaşdırılmasında mühüm rol oynayır. İş təlimi, təcrübə və şagirdlik kimi təşəbbüslər gəncləri sabit məşğulluğu təmin etmək üçün lazımi bacarıq və təcrübə ilə təchiz edə bilər. Bu proqramlara sərmayə qoymaqla hökumətlər sosial yardımdan asılılığı əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilər və nəticədə daha sağlam iqtisadiyyata gətirib çıxara bilər (Halsey, 2014). Bundan əlavə, gənclər arasında işsizliyin azaldılması ümumi iqtisadi artıma

töhfə verir. Məşğul olan gənclər mal və xidmətlərə tələbi artıran istehlak xərclərində daha çox iştirak edirlər. İstehlakın bu artımı digər sektorlarda iş yerlərinin yaradılmasına səbəb olmaqla, biznes fəaliyyətini stimullaşdırır. Gənclər sosial təminatla bağlılıqdan qazanlı işə keçid etdikcə dövlət maliyyəsi yaxşılaşır və hökumətlərə təhsil və infrastruktur kimi digər kritik sahələrə resurslar ayırmağa imkan verir. Gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi sabitlik üçün vacibdir. Hökumətlər əmək bazarına çıxışı asanlaşdırmaqla sosial yardımdan asılılıq dövrüyəsini qıra, gənclər arasında maliyyə müstəqilliyini təşviq edə və nəticədə daha dayanıqlı və inkişaf edən iqtisadiyyatı inkişaf etdirə bilər.

III FƏSİL

METODOLOGIYA

2.1. Azərbaycanıanda mövcud əmək bazarının təhlili

2010-cu ildən 2023-cü ilə qədər Azərbaycanıanda əmək bazarının sosial-iqtisadi göstəriciləri əhalinin, məşğulluğun, işsizliyin, əmək haqqının artımının, peşə hazırlığının və əməyin iqtisadi bölgüsünün əsas tendensiyalarını ortaya qoyur. Bu göstəricilər ölkənin əmək bazarının təkamülü və onun sosial-iqtisadi dinamikası haqqında təsəvvürlər yaradır. Müşahidə olunan dövr ərzində Azərbaycan əhalisinin 2010-cu ildəki 9,05 milyon nəfərdən 2023-cü ildə 10,15 milyon nəfərə qədər sabit artım nümayiş etdirdiyi bildirilir. Eyni zamanda, işçi qüvvəsi 2010-cu ildəki 4,59 milyon nəfərdən 2023-cü ildə 5,25 milyon nəfərə yüksəlib, bu da iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olan əhalinin xüsusi çəkisinin yüksəldiyini göstərir. Bu tendensiya ölkədə əmək qabiliyyətli əhalinin genişlənməsini vurğulayır və iqtisadi artım üçün potensial mühərrik kimi artan işçi qüvvəsini təklif edir. Məşğul olanların sayı ardıcıl olaraq 2010-cu ildəki 4,33 milyondan 2023-cü ildə 4,96 milyona yüksəldi və bu, məşğulluğun sağlam artımını əks etdirir. Mülkiyyət növlərinə görə bölgü məşğulluq nümunələrində dəyişiklik göstərir. Dövlət sektorunda çalışan işçilərin sayı 2010-cu ildəki 1,14 milyondan 2023-cü ildə 1,06 milyona qədər bir qədər azalsa da, qeyri-dövlət sektoru eyni dövrdə 3,19 milyondan 3,89 milyona qədər sabit artımın şahidi olub. Bu, iqtisadiyyatın liberallaşdırılması və özəlləşdirmə səylərinin əlaməti ola bilən özəl sektordan asılılığın artması ilə daha çoxşaxəli iqtisadiyyata doğru keçidi göstərir.

Cədvəl 1: Azərbaycanıanda əmək bazarının əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri

	2010	2015	2019	2020	2021	2022	2023
Əhalinin orta illik sayı – min nəfər	9054,3	9649,3	9931,2	10000,1	10044,7	10095,2	10154,0
İşçi qüvvəsinin sayı - min nəfər	4587,4	4915,3	5037,7	5089,9	5141,6	5194,4	5249,7
Məşğul əhalinin sayı - min nəfər	4329,1	4671,6	4785,6	4721,2	4831,1	4901,1	4963,3
o cümlədən mülkiyyət növləri üzrə:							
dövlət	1142,7	1176,1	1146,1	1116,4	1089,2	1075,7	1064,4
qeyri-dövlət	3186,4	3495,5	3639,5	3604,8	3741,9	3825,4	3898,9
İşsiz əhalinin sayı, min nəfər	258,3	243,7	252,1	368,7	310,5	293,3	286,4
Dövlət Məşğulluq Agentliyinin yerli qurumlarında işsiz statusu verilmiş şəxslər, nəfər	38966	28877	81272	217608
onlardan işsizliyə görə müavinət alanlar	87	1543	540	727	1615	2332	2797

Məşğul qadınların sayı - min nəfər	2101,7	2263,4	2274,5	2244,5	2304,3	2344,6	2375,6
Muzdlu işçilərin sayı – min nəfər	1382,9	1502,5	1646,6	1698,7	1709,1	1738,7	1745,5
Orta aylıq nominal əməkhaqqı - manat	331,5	466,9	635,1	707,7	732,1	840,0	933,9
Kadrların peşə hazırlığı, nəfər	4792	7453	5130	3478	3713	5372	3413
İxtisaslarını artırmış rəhbər işçi və mütəxəssislərin sayı - nəfər	22326	13045	26037	14122	14604	10628	28444
İşçilərin peşə hazırlığı səviyyəsinin yüksəldilməsi, onların yeni ixtisasa yiyələnməsi və ixtisasının artırılması üzrə çəkilən xərclər, milyon manat	5,8	11,0	11,6	5,8	9,2	11,9	23,8
İşçilərin peşə hazırlığının artırılmasına çəkilən xərclərin ümumi əmək xərclərində xüsusi çəkisi, faizlə	0,09	0,11	0,08	0,04	0,05	0,06	0,10

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Məşğulluğun artmasına baxmayaraq, işsizlik səviyyəsi illər ərzində dəyişib. İşsizlərin sayı, ehtimal ki, COVID-19 pandemiyasının təsiri ilə əlaqədar olaraq 2020-ci ildə pik həddinə çatdı və işsiz əhəlinin sayı 368,700 nəfərə yüksəldi. Bununla belə, işsizlərin sayı sonrakı illərdə tədricən azalaraq 2023-cü ildə 286,400 nəfərə düşmüşdür. Bu azalma əmək bazarının pandemiyadan sonra bərpa olunduğunu və işsizliyin azaldılması istiqamətində təsirli tədbirlərin görüldüyünü göstərir, baxmayaraq ki, əmək qabiliyyətli əhəlinin tam əhatə olunmasında problemlər qalmaqdadır. İş qəbul. Qadınların məşğulluğu 2010-cu ildəki 2,1 milyondan 2023-cü ildə 2,38 milyona yüksələrək sabit irəliləyiş əldə etmişdir. Qadın məşğulluğundakı bu artım işçi qüvvəsində gender bərabərliyinə doğru daha geniş ictimai tendensiyaları əks etdirir. Bununla belə, məlumatlar onu da göstərir ki, qadınlar hələ də əmək bazarının əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edir, lakin müəyyən sektorlarda gender fərqi qala bilər. Azərbaycanda orta aylıq əmək haqqı nəzərəcarpacaq dərəcədə artaraq 2010-cu ildəki 331,5 manatdan 2023-cü ildə 933,9 manata çatıb. Bununla belə, əmək haqqı artsa da, bu, inflyasiya və daha yüksək yaşayış xərclərini əks etdirə bilər ki, bu da işçilərin real əmək haqqı artımına təsir göstərə bilər. Peşə Təlimi və Bacarıqların İnkişafı: Məlumatlar 2020 və 2023-cü illərdə nəzərəcarpacaq dərəcədə azalma ilə peşə təhsili keçən kadrların sayındakı dalğalanmaları göstərir. Əvvəlki illərdə təhsil alan daha çox fərd olsa da, 2023-cü ildəki azalma peşə təhsilinə diqqətin azaldığını əks etdirə bilər. İqtisadi qeyri-müəyyənlik və ya əmək bazarı ehtiyaclarının dəyişməsi səbəbindən inkişaf. 2022 və 2023-cü illərdə nəzərəcarpacaq zirvələrə malik olmaqla, işçilərin təliminə investisiyalar müxtəlif olmuşdur ki, bu da işçi qüvvəsinin bacarıqlarının artırılmasına diqqətin artırılmasını təklif edir. Azərbaycanın əmək bazarında həm əhəli, həm də məşğulluq baxımından əhəmiyyətli artım müşahidə olunub. Bununla belə, dəyişkən işsizlik dərəcələri və davamlı bacarıqların inkişafı

ehtiyacı kimi problemlər qalmaqdadır. Qeyri-dövlət sektorunda məşğulluğun artması və əmək haqqının artması ilə daha müxtəlif əmək bazarına doğru keçid iqtisadi inkişafda müsbət meyillərdən xəbər verir. Buna baxmayaraq, davamlı məşğulluq artımının qorunması və əmək bazarında gender bərabərsizliyinin aradan qaldırılması uzunmüddətli sosial-iqtisadi sabitliyin təmin edilməsi üçün əsas olacaqdır.

Cədvəl 2: Azərbaycanda məşğul əhəlinin sayı (ilin sonuna) (min nəfər)

İllər	Məşğul əhəlinin sayı
2013	4521,2
2014	4602,9
2015	4671,6
2016	4759,9
2017	4822,1
2018	4879,3
2019	4785,6
2020	4721,2
2021	4831,1
2022	4901,1
2023	4963,3

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Azərbaycanda 2013-cü ildən 2023-cü ilə qədər məşğul olan şəxslərin sayına dair məlumatlar bəzi dalğalanmalarla olsa da, məşğulluqda ümumilikdə artım tendensiyası nümayiş etdirir. 2013 və 2017-ci illər arasında məşğul olan şəxslərin sayında 2013-cü ildəki 4,52 milyondan 2017-ci ildə 4,82 milyona qədər ardıcıl artım müşahidə edilmişdir. Bu, müsbət əmək bazarı şərtlərini və bu illər ərzində genişlənən iqtisadiyyatı göstərir. enerji, tikinti və xidmətlər. Bununla belə, 2019 və 2020-ci illərdə məşğul əhəlinin sayı, ehtimal ki, global iqtisadi yavaşlama və iş yerlərinin itirilməsinə və əməyin mühafizəsinə səbəb olan COVID-19 pandemiyası kimi xarici amillərin təsiri nəticəsində müvafiq olaraq 4,79 milyon və 4,72 milyon nəfərə düşüb. bazar pozuntuları Pandemiyadan sonra məşğulluq 2021-ci ildə yenidən artaraq 4,83 milyona çatdı və 2022 və 2023-cü illərdə davamlı olaraq artaraq 4,96 milyona çatdı. Bu bərpa əmək bazarında möhkəmlik və post-pandemiya çağırışlarına uğurlu uyğunlaşmadan xəbər verir. Məşğulluğun artımı müəyyən məqamlarda səngisə də, məşğul insanların sayında ümumi artım trayektoriyası Azərbaycanın əmək bazarının davamlı inkişafını və iqtisadiyyatın bərpasını əks etdirir.

Cədvəl 3: Azərbaycanca işçi qüvvəsi (ilin sonuna)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
İşçi qüvvəsinin sayı – cəmi, min nəfər	4757,8	4840,7	4915,3	5012,7	5073,8	5133,1	5037,7	5089,9	5141,6	5194,4	5249,7
kişilər	2436,0	2475,7	2510,8	2573,2	2609,0	2637,4	2623,6	2638,5	2663,9	2685,7	2714,7
qadınlar	2321,8	2365,0	2404,5	2439,5	2464,8	2495,7	2414,1	2451,4	2477,7	2508,7	2535,0
Məşğul əhəlinin sayı – cəmi, min nəfər	4521,2	4602,9	4671,6	4759,9	4822,1	4879,3	4785,6	4721,2	4831,1	4901,1	4963,3
kişilər	2337,5	2376,1	2408,2	2465,7	2502,8	2529,4	2511,1	2476,7	2526,8	2556,5	2587,7
qadınlar	2183,7	2226,8	2263,4	2294,2	2319,3	2349,9	2274,5	2244,5	2304,3	2344,6	2375,6
İşsiz əhəlinin sayı - cəmi, min nəfər	236,6	237,8	243,7	252,8	251,7	253,8	252,1	368,7	310,5	293,3	286,4
kişilər	98,5	99,6	102,6	107,5	106,2	108,0	112,5	161,8	137,1	129,2	127,0
qadınlar	138,1	138,2	141,1	145,3	145,5	145,8	139,6	206,9	173,4	164,1	159,4
İşsizliyin səviyyəsi, faizlə	5,0	4,9	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0	7,2	6,0	5,6	5,5
kişilər	4,0	4,0	4,1	4,2	4,1	4,1	4,3	6,1	5,1	4,8	4,7
qadınlar	5,9	5,8	5,9	6,0	5,9	5,8	5,8	8,4	7,0	6,5	6,3
Dövlət Məşğulluq Agentliyinin yerli qurumlarında işsiz statusu verilmiş şəxslər – cəmi, nəfər	36206	28690	28877	32972	38481	20088	81272	217608
kişilər	21188	17383	17728	20418	24496	12608	50625	126589
qadınlar	15018	11307	11149	12554	13985	7480	30647	91019
onlardan:											
işsizliyə görə müavinət alanlar - cəmi, nəfər	636	1613	1543	1857	6974	1117	540	727	2797
kişilər	437	1122	1087	1238	4748	668	283	467	2013
qadınlar	199	491	456	619	2226	449	257	260	784

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

2013-cü ildən 2023-cü ilə qədər Azərbaycanın işçi qüvvəsi ilə bağlı məlumatlar məşğulluq, işsizlik, gender bölgüsü və Dövlət Məşğulluq Agentliyinin işsizliyin həllində

effektivliyi ilə bağlı kritik tendensiyaları ortaya qoyur. Bu tendensiyalar ölkənin əmək bazarının sosial-iqtisadi şərtləri və işçi qüvvəsinin iştirakına təsir edən siyasətlər haqqında dəyərli fikirlər təqdim edir. Azərbaycanda ümumi işçi qüvvəsi 2013-cü ildəki 4,76 milyon nəfərdən 2023-cü ildə 5,25 milyon nəfərə qədər davamlı olaraq artıb. Bu artım həm əmək qabiliyyətli əhəlinin genişlənməsini, həm də əmək bazarında artan iştirak səviyyəsini əks etdirir. İşçi qüvvəsində kişilərin sayı 2013-cü ildəki 2,44 milyondan 2023-cü ildə 2,71 milyona qədər ardıcıl olaraq artsa da, qadınların işçi qüvvəsində iştirakı da yüksəliş trayektoriyasını izləyib və 2013-cü ildəki 2,32 milyondan 2023-cü ildə 2,54 milyona yüksəlib. qadınların işçi qüvvəsində iştirak tendensiyası kişilər hələ də bir qədər yüksəkdir işçi qüvvəsinin nisbəti. Eynilə, məşğul əhəlinin ümumi sayı 2013-cü ildəki 4,52 milyondan 2023-cü ilə qədər 4,96 milyon nəfərə çataraq sabit artım nümayiş etdirdi. Kişilərin məşğulluğu da artaraq 2013-cü ildəki 2,34 milyondan 2023-cü ildə 2,59 milyona, qadınların məşğulluğu isə 2,18 milyondan 2,18 milyona yüksəldi. eyni dövrdə milyon. Bununla belə, məşğul əhəlinin sayında nəzərəcarpacaq dərəcədə azalma 2019 və 2020-ci illərdə baş verib ki, bu da global çağırışlar və COVID-19 pandemiyasının səbəb olduğu iqtisadi yavaşlama ilə əlaqələndirilə bilər, məşğulluğun 2018-ci ildəki 4,88 milyondan 4,72 nəfərə enməsi sübut olunur. 2020-ci ildə milyon. İşsizlik nisbətləri 2013-2018-ci illər arasında nisbətən sabit qalıb və orta hesabla 5% təşkil edib. Bununla belə, işsizlik nisbətində kəskin artım 2020-ci ildə baş verib və ehtimal ki, COVID-19 pandemiyasının iqtisadiyyata dağıdıcı təsiri nəticəsində 7,2%-ə çatıb. 2020-ci ildə işsizlərin sayı 368,700 nəfərə yüksəldi, lakin sonrakı illərdə işsizlik nisbəti daha sonra azaldı. 2023-cü ilə qədər bu nisbət 5,5% təşkil edib, 286,400 nəfər işsizdir. Qeyd edək ki, kişilər 2020-ci ildə cüzi artımla bütün dövr ərzində 4% ətrafında nisbətən sabit işsizlik nisbəti yaşadılar, lakin bu nisbət qadınlar üçün nisbətdən aşağı olaraq qaldı. Qadınların işsizliyi daha yüksək olub, ardıcıl olaraq 5%-dən yuxarı olub və 2020-ci ildə 8,4%-ə çatıb. İşsizlik dərəcələrindəki bu gender fərqi iqtisadi şoklara həssas olan sənayelərdə qadınların həddindən artıq təmsil olunması və onların daha yüksək işsizliyə meyli kimi daha geniş sosial-mədəni və struktur amilləri əks etdirə bilər. qeyri-rəsmi və ya daha az maaş alan sektorlarda işləyənlər. Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən işsiz statusu verilmiş şəxslərlə bağlı məlumatlar işsizliyin aradan qaldırılmasında qurumun rolunu vurğulayır. 2019-cu ildə işsizlik statusu alanların sayında əhəmiyyətli artım olub və həmin il 81 272 nəfərə belə status verilib. Bu artım pandemiya və onun nəticələrinin yaratdığı iqtisadi pozulmalarla əlaqələndirilə bilər. 2023-cü ilə qədər 217 608 nəfərə işsiz statusu verilib ki, bu da agentlikdən dəstək istəyənlərin sayında əhəmiyyətli artım deməkdir. 2020-ci ildə nəzərəcarpacaq artımla işsizlik müavinəti alan şəxslərin sayı da dəyişdi. 2020-ci ildə

pandemiya ilə əlaqədar iqtisadi pozulmalar işsizlik müavinəti alanların sayının kəskin artmasına səbəb oldu və həmin il 7,974 nəfər maliyyə yardımı aldı. Bununla belə, müavinətlərin bölüşdürülməsi təhrif olaraq qaldı, kişilər adətən qadınlara nisbətən müavinətlərin daha yüksək payını aldılar, baxmayaraq ki, müavinət alan qadınların ümumi sayı əmək bazarında iştirakın gender xarakterini əks etdirən əhəmiyyətli olaraq qaldı. 2013-cü ildən 2023-cü ilə qədər Azərbaycanın əmək bazarı, xüsusən də qadınlar arasında işçi qüvvəsinin iştirakının və məşğulluğun artması üzrə ümumilikdə müsbət tendensiyanı əks etdirir. Bununla belə, COVID-19 pandemiyası işsizliyi müvəqqəti olaraq artıraraq və əmək bazarında gərginlik yaradaraq dərin təsir göstərdi. Dövlət Məşğulluq Agentliyinin rolunu işsizlikdən təsirlənənlərə dəstək olmaqda mühüm rol oynamışdır, baxmayaraq ki, gender işsizlik nisbətlərindəki fərqlər əhəmiyyətli narahatlıq olaraq qalır. Ümumi tendensiyalar, xüsusilə qadınlar və həssas qruplar üçün bərabər imkanların təmin edilməsi və işsizliyin effektiv şəkildə həll edilməsində davamlı problemlərin olduğu əmək bazarının bərpa olunduğunu göstərir.

Cədvəl 4: Azərbaycanda iqtisadi fəaliyyət növləri təsnifatı üzrə məşğul əhalinin sayı (ilin sonuna) (min nəfər)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
İqtisadiyyat üzrə - cəmi	4521,2	4602,9	4671,6	4759,9	4822,1	4879,3	4785,6	4721,2	4831,1	4901,1	4963,3
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	1677,4	1691,7	1698,4	1729,6	1752,9	1769,3	1720,4	1696,5	1732,9	1753,1	1777,4
Mədəniyyət və sənayesi	42,3	41,5	39,1	38,1	37,9	40,3	40,3	40,1	39,4	39,3	39,7
Emal sənayesi	224,1	227,1	229,8	242,2	249,1	254,8	259,5	255,3	266	276,3	285
Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı	32,3	29,8	27,1	27,3	27,5	27,5	30,5	28,3	27,2	27,9	29,1
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	25,7	25,8	25,4	30,6	30,8	41,1	30,2	29,9	32,7	33,6	34,6
Tikinti	325,5	334,1	336,4	343,8	347,9	354,5	363,6	358	373,9	379,7	388,6
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	664	681,9	693,7	699,6	705,9	706,1	699,4	682,3	695,2	702,2	707,2
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	183,8	185,1	197,1	198,4	201	203,2	198,6	195,6	199,7	199,8	202,7

Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	49,2	55,7	61,5	68,4	73,5	78,2	77,5	65,5	76,9	87,9	95,1
İnformasiya və rabitə	58,1	59,2	60,3	61,2	61,7	62,8	60,3	58,6	59,6	60,2	59,5
Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	30,6	32,8	33	27,1	26,9	27,4	28	28,9	31,9	35,1	37,2
Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar	79,4	85,6	89,7	88	88,8	90,8	87,5	84,4	85,2	85,8	84,9
Peşə, elmi və texniki fəaliyyət	56,3	58,5	59,6	68,4	73,5	74,3	62,4	61,1	61,6	62,9	66,7
İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi	52,4	53,7	55,2	57,1	58	59,5	70,4	90,3	94,9	97,1	96,8
Dövlət idarəetməsi və müdafiə, sosial təminat	282,3	285,2	287,3	285,4	284,2	281,5	242,6	238,1	236,7	234,9	230,5
Təhsil	366,2	367,3	373,5	374,8	377,8	380,2	370,6	369,9	373,8	375,5	376,1
Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	171,8	176,5	180,8	185,6	189	190	188,2	187,1	186,3	188,7	189,7
İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət	61,8	67,8	69,6	77,4	80,6	81,5	66,6	63,1	64,3	65,2	65,4
Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi	138	143,6	154,1	156,9	155,1	156,3	189	188,2	192,9	195,9	197,1

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

2013-cü ildən 2023-cü ilə qədər iqtisadi fəaliyyətlərin təsnifatı üzrə Azərbaycanda məşğul əhalinin sayına dair məlumatlar iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarında baş verən dəyişikliklərin müfəssəl görünüşünü təqdim edir. Bu məlumat müxtəlif sənaye sahələrinin inkişafı və çətinlikləri, onların əmək qabiliyyətini mənimsəmə qabiliyyəti və son on ildə iqtisadiyyatda baş verən struktur dəyişikliklərinə işıq salır. Azərbaycanda məşğul olan şəxslərin ümumi sayı 2013-cü ildəki 4,52 milyondan 2023-cü ildə 4,96 milyona qədər davamlı olaraq artıb. Bu yüksəliş tendensiyası əmək bazarının böyüməsini ifadə edir ki, bu da çox güman ki, həm əhalinin artımını, həm də işçi qüvvəsində iştirakın artmasını əks etdirir. Bu artım ümumilikdə müsbət olsa da, ölkənin iqtisadi diversifikasiya səylərini vurğulayan müxtəlif sektorlar üzrə məşğulluq strukturunda dəyişiklikləri maskalayır. Kənd təsərrüfatı

Azərbaycanda dominant sektor olmaqda davam edir və bu sahədə məşğulluq on il ərzində yüksək olaraq qalır. Kənd təsərrüfatında məşğul olanların sayı cüzi dərəcədə artıb, 2013-cü ildəki 1,68 milyondan 2023-cü ildə 1,78 milyona çatıb. Bu davamlı artım qlobal iqtisadi çağırışlara baxmayaraq, kənd təsərrüfatı sektorunun dayanıqlığını əks etdirir və onun əmək bazarının mühüm hissəsi olaraq qaldığını göstərir. Bununla belə, kənd təsərrüfatında işçi qüvvəsinin nisbəti tədricən azalır ki, bu da inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar üçün xarakterikdir, çünki onlar daha çox sənayeləşmiş sektorlara doğru şaxələnilir. Mədəncixarma və karxanaçılıq sektorunda məşğulluq nisbətən sabit qaldı, 2013-cü ildəki 42,300-dən 2023-cü ildə 39,700-ə qədər cüzi tərəddüdlərlə. Bu sektor ümumi işçi qüvvəsinin kiçik bir hissəsini işə götürür, bu da onun əməyin udulmasında məhdud rolunu göstərir. Azərbaycanın neft və qaz kimi zəngin təbii sərvətlərinə baxmayaraq, hasilat sənayesində məşğulluq əhəmiyyətli dərəcədə artmayıb ki, bu da avtomatlaşdırma və səmərəliliyin yaxşılaşdırılmasını və ya sektorun əmək tutumlu fəaliyyətlərə deyil, kapital tutumlu fəaliyyətlərə diqqətini əks etdirə bilər. 2013-cü ildəki 224,100-dən 2023-cü ildə 285,000-ə qədər məşğulluq səviyyəsinə yüksəlməklə, emal sənayesində cüzi artım müşahidə olunub. Bu sektor Azərbaycan iqtisadiyyatının daha geniş şaxələndirilməsi söylərinə töhfə verərək müsbət artım nümayiş etdirib. İstehsal sektorunun genişlənməsi sənayeləşməyə doğru irəliləyişin əlamətidir, ölkənin neft və qaz sektorundan asılılığını azaltmağa çalışdığı üçün iş yerlərinin sayı artır. İş yerlərinin sayının 2013-cü ildəki 325,500-dən 2023-cü ildə 388,600-ə qədər nəzərəcarpacaq dərəcədə artması ilə tikinti sektoru məşğulluğun digər əsas hərəkətverici qüvvəsidir. Bu sektorun genişlənməsi infrastruktura və şəhərlərin inkişafına yönəlmiş iqtisadi inkişaf strategiyasına uyğundur. Tikinti sahəsində məşğulluğun artması ölkənin artan infrastruktur ehtiyaclarına, o cümlədən yaşayış, ticarət və nəqliyyat layihələrinə cavabdır. Bu, həm də davamlı iqtisadi inkişafın və dövlət sektoruna investisiya qoyuluşunun göstəricisidir. Ticarət və nəqliyyat sektorlarında da onillikdə sabit artım müşahidə olunub. Pərakəndə və nəqliyyat vasitələrinin təmirini əhatə edən ticarətdə məşğulluq 2013-cü ildəki 664 000-dən 2023-cü ildə 707 200-ə yüksəlib. Bu artım Azərbaycan iqtisadiyyatında pərakəndə satış və logistikanın əhəmiyyətinin davam etdiyini əks etdirir. Eynilə, turizm sektoru müsbət trayektoriya nümayiş etdirib, turizm və ictimai iaşə sahələrində məşğulluq 2013-cü ildəki 49,200-dən 2023-cü ildə 95,100-ə yüksəlib. Bu artım Azərbaycanın iqtisadiyyatını diversifikasiya etmək və turizmi, xüsusən də əsas xidmət sektoru kimi təşviq etmək söylərinin göstəricisidir. Dövlət Xidmətləri və Təhsil: Dövlət idarəçiliyi, təhsil və səhiyyə işçi qüvvəsinin böyük hissəsini işə götürməkdə davam edir. Dövlət idarəçiliyində məşğulluq 2023-cü ilə qədər təxminən 230 000 nəfər olmaqla nisbətən sabit qalmışdır. Təhsil

və səhiyyə də dövr ərzində məşğulluq sayında cüzi artımlarla ardıcıl artım nümayiş etdirmişdir. Bu sektorların stabil fəaliyyəti göstərir ki, onlar ölkənin sosial strukturu üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir, çünki artan əhali və sosial ehtiyaclarla yanaşı, dövlət xidmətləri genişlənməkdə davam edir. Peşəkar, elmi və texniki xidmətlər, eləcə də inzibati və yardımçı xidmətlər kimi digər sektorlar artım nümayiş etdirdi ki, bu da Azərbaycan iqtisadiyyatının daha çox xidmət yönümlü struktura doğru irəlilədiyini göstərir. Bu sektorlarda iş yerlərinin sayının artması ölkənin iqtisadi bazasını kənd təsərrüfatı və mədəniyyət kimi əhəmiyyətli sektorlardan kənara çıxarmaq səylərinin göstəricisidir.

Cədvəl 5: Dövlət Məşğulluq Agentliyinin məlumatlarına əsasən Azərbaycanda işsiz statusu verilmiş şəxslərin sayının cins üzrə bölgüsü (ilin sonuna; ümumi işsizlərin sayına nisbətən, faizlə)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*	2023*
Cəmi	36206	28690	28877	32972	38481	20088	81272	217608
o cümlədən:								
kişilər	21188	17383	17728	20418	24496	12608	50625	126589
qadınlar	15018	11307	11149	12554	13985	7480	30647	91019
Cəmi	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
o cümlədən:								
kişilər	58,5	60,6	61,4	61,9	63,7	62,8	62,3	58,2
qadınlar	41,5	39,4	38,6	38,1	36,3	37,2	37,7	41,8

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Cədvəl 5-də təqdim olunan məlumatlar Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən 2013-cü ildən 2023-cü ilə qədər Azərbaycanda işsizlik statusu almış şəxslərin cinslərə görə bölgüsünü göstərir. İşsizlərin ümumi sayı əhəmiyyətli dərəcədə dəyişir və 2013-cü ildəki 36,206-dan 2023-cü ildə 217,608-ə yüksəlir. İşsizliyin bu dramatik artımı müxtəlif amillərlə, o cümlədən iqtisadi problemlər, əmək bazarında struktur dəyişiklikləri və COVID-in potensial təsirləri ilə əlaqələndirilə bilər. 19 pandemiya. Xüsusilə 2019 və 2023-cü illərdə işsizliyin kəskin artması əmək bazarının daha geniş iqtisadi və global amillərə həssaslığını vurğulayır. İllər keçdikcə işsiz əhəlinin gender bölgüsü inkişaf etmişdir. 2013-cü ildə ümumi işsiz əhəlinin 58,5 faizini kişilər, 41,5 faizini isə qadınlar təşkil edib. İşsiz kişilərin nisbəti tədricən azalaraq 2023-cü ildə 58,2%-ə çatmışdır. Digər tərəfdən, işsiz qadınların xüsusi çəkisi 2013-cü ildəki 41,5%-dən 2023-cü ildə 41,8%-ə yüksəlmişdir. Bu, qadınların işsizliyi

ilə gender fərfinin azaldığını göstərir. getdikcə işsizlərin daha böyük hissəsini təmsil edir əhali. Qadınlar arasında işsizlik nisbətinin tədricən artması daha geniş sosial və iqtisadi dəyişiklikləri əks etdirir. Qadınlar müəyyən iqtisadi pozulmalara, o cümlədən sektora aid iş itkilərinə (məsələn, qonaqpərvərlik və ya xidmətlərdə) daha həssas ola bilər və sosial və ya iqtisadi amillərə görə işçi qüvvəsinə yenidən daxil olmaqda daha əhəmiyyətli maneələrə üzləşə bilər. Bunun əksinə olaraq, kişilərin işsizlik nisbəti hələ də yüksək olsa da, bir qədər azalıb və bu, əmək bazarı dinamikasında bəzi gender əsaslı fərqləri göstərir. Həm kişilər, həm də qadınlar işsizlikdə artım müşahidə etsə də, qadınların işsiz əhali arasında artan payı əmək bazarında gender bərabərliyi ilə bağlı narahatlıqları artırır və Azərbaycanda qadın məşğulluğunun dəstəklənməsi üçün məqsədyönlü müdaxilələrə ehtiyac olduğunu vurğulayır.

2.2. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda əmək bazarının analizi

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu üzrə 2015-ci ildən 2023-cü ilə qədər əhalinin sayına dair məlumatlar ümumi əhalinin 2015-ci ildəki 335 205 nəfərdən 2023-cü ildə 362 606 nəfərə qədər davamlı artımını göstərir. Bu, regionda sabitliyi və mərhələli inkişafı əks etdirən mülayim illik artım tempindən xəbər verir. Rayonlar üzrə bölsək, Şəmkir rayonu ardıcıl olaraq ən çox əhaliyə malikdir və 2015-ci ildəki 102,602 nəfərdən 2023-cü ildə 111,640 nəfərə yüksəlir. Bu artım onun regionun iqtisadi və ya inzibati mərkəzi ola biləcəyini göstərir. Əhalisinin sayına görə ikinci olan Tovuz rayonu da 2023-cü ilə qədər 92 201 nəfərə çataraq, daha yavaş olsa da, davamlı olaraq artmışdır. Gədəbəy rayonu xüsusilə 2017-ci ildən 2023-cü ilə qədər nəzərəcarpacaq artım nümayiş etdirir ki, burada əhalinin sayı 53 278 nəfərdən 57 563 nəfərə yüksəlib, bu da yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasının mümkünliyünü göstərir. və ya iqtisadi imkanlar.

Cədvəl 6: Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu üzrə işçi qüvvəsinin sayı (ilin sonuna)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu - cəmi	335205	341902	348687	352836	347912	349302	353216	357806	362606
o cümlədən:									
Ağstafa rayonu	44694	45607	46095	46805	43973	44255	44850	45398	46011
Gədəbəy rayonu	51605	52630	53278	53815	54887	54678	55665	56486	57563
Qazax rayonu	50796	51836	55120	56133	52324	52789	53711	54458	55191
Şəmkir rayonu	102602	104626	105947	106885	107580	108304	108967	110318	111640

Tovuz rayonu	85508	87203	88247	89198	89148	89276	90023	91146	92201
--------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Eynilə, ən az əhaliyə malik olan Ağstafa rayonu, 2023-cü ildə 46,011 nəfərə çataraq, sabit, lakin daha yavaş artım tempi müşahidə etmişdir. Qazax rayonunda 2017-2019-cu illər arasında azalma ilə müəyyən dalğalanmalar müşahidə edilmiş, lakin sonradan əhalinin sayı yenidən artaraq 2023-cü ildə 55,191 nəfərə çatmışdır. Ümumi tendensiya regionda əhalinin ardıcıl artımını vurğulayır müsbət sosial-iqtisadi şərait. Bununla belə, rayonlar arasında fərqlər sənaye və ya kənd təsərrüfatının inkişafı, infrastrukturun təkmilləşdirilməsi və ya miqrasiya nümunələri kimi müxtəlif artım amillərini nəzərdə tutur.

Cədvəl 7: Azərbaycanda iqtisadi rayonlar və inzibati ərazi vahidləri üzrə işçi qüvvəsinin sayı (ilin sonuna)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Azərbaycan Respublikası	4915300	5012700	5073800	5133078	5037659	5089850	5141564	5194362	5249723
Bakı şəhəri - cəmi	1188791	1214398	1228271	1247709	1224099	1237553	1245238	1253362	1260767
Naxçıvan Muxtar Respublikası - cəmi	231015	233510	235461	237409	249018	251588	253678	256202	258192
Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu - cəmi	287218	292746	295324	297459	402961	407797	409577	411842	413677
Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu - cəmi	152887	155927	157600	159205	153307	154223	157272	159920	162700
Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu - cəmi	316186	322436	328789	331370	291141	293834	297839	301154	304870
Qarabağ iqtisadi rayonu - cəmi	399092	406983	411265	415109	351863	355965	359603	364332	369198
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu - cəmi	335205	341902	348687	352836	347912	349302	353216	357806	362606
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu - cəmi	259116	264198	267168	269874	257572	261218	264100	267740	271438
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu - cəmi	436895	445544	451102	456848	453272	458241	462221	466476	472119
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu - cəmi	354287	361293	365238	369381	342430	346051	349482	353022	357426
Mil-Muğan iqtisadi	238596	243356	245970	249676	258713	262596	265612	268562	271878

rayonu - cəmi									
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu - cəmi	314901	321209	324903	328824	338868	341040	347824	353212	359126
Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu - cəmi	164216	167449	169332	170534	135735	136949	139415	140832	142506
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu - cəmi	236895	241749	244690	246844	230768	233493	236487	239900	243220

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu 2015-ci ildən 2023-cü ilə qədər işçi qüvvəsi meyllərində, xüsusən də Azərbaycanın digər iqtisadi rayonları ilə müqayisədə nəzərəcarpacaq dinamika nümayiş etdirir. Bu dövr ərzində Qazax-Tovuz işçi qüvvəsində sabit artım nümayiş etdirərək 2015-ci ildəki 335,205 nəfərdən 2023-cü ildə 362,606 nəfərə yüksəlmişdir. Bu, orta illik artım tempini təqribən 0,9% təşkil edir ki, bu da mülayim inkişafı və iqtisadi sabitliyi əks etdirir. Müqayisə üçün, ölkənin paytaxtı və iqtisadi mərkəzi olan Bakı şəhəri regionu 2015-ci ildəki 1,188,791 nəfərdən 2023-cü ildə 1,260,767 nəfərə qədər artaraq ən böyük işçi qüvvəsinə malik idi. Bu üstünlük onun sənaye, maliyyə və inzibati fəaliyyət mərkəzi kimi rolunu vurğulayır. Bununla belə, Bakının illik artım tempi Abşeron-Xızı və Lənkəran-Astara kimi rayonlardan daha yavaşdır ki, bu da onun əmək qabiliyyətinin doyduğunu və ya məhdud genişlənməsini göstərir. Naxçıvan Muxtar Respublikasında da aşağı miqyasda da olsa, ardıcıl artım müşahidə olunub və həmin dövrdə 231 015-dən 258 192-yə yüksəlib. Onun təcrid olunmuş coğrafi mövqeyi və unikal inzibati statusu onun fərqli işçi qüvvəsi dinamikasına kömək edir. Abşeron-Xızı və Lənkəran-Astara kimi regionlarda, xüsusən 2019-cu ildən sonra, ehtimal ki, urbanizasiya, infrastruktur layihələri və ya sənayenin şaxələndirilməsi ilə bağlı işçi qüvvəsinin sayında əhəmiyyətli artımlar qeydə alınıb. Abşeron-Xızı 2015-ci ildəki 287,218-dən 2023-cü ildə 413,677-yə yüksəlib, Bakıya yaxınlıqdan, şəhərətrafı və sənaye zonalarının genişləndirilməsindən faydalanıb. Qarabağ iqtisadi rayonu, xüsusilə 2019-cu ildən sonra, çox güman ki, münaqişə və sonrakı yenidənqurma səyləri səbəbindən kəskin dalğalanmalarla üzləşdi. Onun işçi qüvvəsi 2019-2020-ci illər arasında əhəmiyyətli dərəcədə azalıb, lakin sonradan tədricən bərpa olunaraq 2023-cü ilə qədər 369,198 nəfərə yüksəlib. Bunun əksinə olaraq Quba-Xaçmaz və Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonlarında sabit, lakin cüzi artım müşahidə olunub. Quba-Xaçmazın işçi qüvvəsi 2015-ci ildəki 259 116 nəfərdən 2023-cü ildə 271,438 nəfərə, kənd təsərrüfatı ilə zəngin olan Şəki-Zaqatalanın işçi qüvvəsi 314,901 nəfərdən 359,126 nəfərə yüksəlib. Bu bölgələr kənd təsərrüfatı və turizmə güclü diqqət yetirir və işçi qüvvəsinin ardıcıl genişlənməsinə töhfə verir. Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu 2019-cu

ildə 135,735-dən 2023-cü ildə 142,506-ya yüksələrək, 2019-cu ildən sonra daha yavaş sağalma göstərdi. Eynilə, kənd təsərrüfatı və emal sənayesi ilə bağlı işçi qüvvəsi olan Şirvan-Salyan bölgəsi sənayesi daha böyük olan rayonlara nisbətən daha yavaş genişləndi. fəaliyyət. Bu rayonlara nisbətən Qazax-Tovuz mühüm dəyişkənlik olmadan mülayim artımı ilə seçilir ki, bu da sabit sosial-iqtisadi şəraitdən xəbər verir. Onun işçi qüvvəsi Bakı və ya Abşeron-Xızı kimi yüksək şəhərləmiş rayonlarınkindən daha az olsa da, onun sabit trayektoriyası onu balanslaşdırılmış inkişaf potensialına malik region kimi göstərir.

Cədvəl 8: Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu üzrə 2024-cü ilin yanvar ayının 1-i vəziyyətinə məşğul əhəlinin iqtisadi fəaliyyət növləri bölgüsündə sayı, min nəfər

İqtisadi rayonlar və inzibati ərazi vahidləri üzrə	Cəmi	Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq				Mədənçixarma sənayesi		Emal sənayesi		Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, kənd təsərrüfatı və sənaye		Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı		Tikinti		Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri		Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı		Turistlərin yerləşdirilməsi və icimai iaşə		İnformasiya və rabitə		Maliyyə və sığorta fəaliyyəti		Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar		Peşə, elmi və texniki fəaliyyət		İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi		Dövlət idarəetməsi və müdafiə; sosial təminat		Təhsil		Əhəliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi		İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət		Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi	
		Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	Mədənçixarma sənayesi	Emal sənayesi	Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, kənd təsərrüfatı və sənaye	Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri	Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	Turistlərin yerləşdirilməsi və icimai iaşə	İnformasiya və rabitə	Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar	Peşə, elmi və texniki fəaliyyət	İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi	Dövlət idarəetməsi və müdafiə; sosial təminat	Təhsil	Əhəliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət	Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi																						
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu	345,2	186,1	1,5	4,9	1,4	0,8	24,4	32,3	9,8	4,8	1,5	0,8	1,2	0,7	4,0	16,7	22,4	9,1	3,4	19,4																					
<i>o cümlədən:</i>																																									
Ağstafa rayonu	43,3	18,6	0,1	1,2	0,2	0,2	3,6	4,3	2,4	0,6	0,2	0,1	0,1	0,7	2,8	3,2	1,4	0,5	3,0																						
Gədəbəy rayonu	55,1	33,7	0,9	0,6	0,1	0,1	1,5	3,2	0,7	1,0	0,2	0,1	0,1	0,6	2,2	3,3	1,2	0,7	4,8																						
Qazax rayonu	52,4	24,1	0,3	0,9	0,2	0,2	4,1	4,5	1,4	1,1	0,2	0,1	0,2	0,9	3,4	4,0	1,8	0,7	4,2																						
Şəmkir rayonu	106,5	65,3	0,1	1,2	0,5	0,2	6,7	8,8	2,5	1,5	0,3	0,3	0,5	0,9	4,6	5,8	2,5	0,8	4,0																						
Tovuz rayonu	87,9	44,4	0,1	1,0	0,4	0,1	8,5	11,5	2,8	1,0	0,4	0,2	0,3	0,9	3,7	6,1	2,2	0,7	3,4																						

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

1 yanvar 2024-cü il tarixinə Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda məşğulluğun bölgüsü kənd təsərrüfatının və əlaqəli sənaye sahələrinin regionun əmək bazarının hərəkətində mühüm rolunu vurğulayır. Məşğul əhəlinin ümumi sayı 345,2 min nəfər olmaqla, ən böyük payı – 186,1 min nəfər (53,9%) kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıqla məşğuldur ki, bu da rayonun aqrar iqtisadi əsasını vurğulayır. Rayonlar arasında ən yüksək ümumi

məşğulluq 106,5 min nəfərlə Şəmkirdə, 87,9 min nəfərlə Tovuzda ikinci yerdədir ki, bu da onların daha çox əhalisini və daha çoxşaxəli iqtisadi bazalarını əks etdirir. Şəmkir kənd təsərrüfatında 65,3 min işçi ilə liderlik edir, Tovuzun ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmiri (11,5 min) və tikinti (8,5 min) üzrə diqqətəlayiq göstəriciləri isə orta və ali təhsil sektorunun aktiv məşğulluğunu göstərir. Yalnız 4,9 min nəfərin işlədiyi regionda istehsalat zəif inkişaf etmiş olaraq qalır ki, bu da sənayeləşmənin məhdud olduğunu göstərir. Mədən sərvətlərinə görə əsasən Gədəbəydə cəmləşmiş 1,5 min insan çalışır. Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı və təchizatı, su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı kimi digər sektorlar infrastruktur məhdudiyətlərini vurğulayaraq minimal məşğulluq göstərir. Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri və nəqliyyat sektorları ümumilikdə 42,1 min iş yeri təşkil edir ki, bu da Şəmkir və Tovuz rayonlarının regional ticarət mərkəzləri rolunu əks etdirir. Təhsil (22,4 min) və dövlət idarəçiliyi və müdafiə (16,7 min) də sabitliyi və hökumət tərəfindən idarə olunan iqtisadi fəaliyyəti təmin edən əhəmiyyətli məşğulluq sahələridir. İnformasiya və rabitə, maliyyə və sığorta və peşəkar xidmətlər kimi sektorlar kiçik olaraq qalır, bu da qabaqcıl sənayelərin və şəhər xidmətlərinin məhdud nüfuzunu əks etdirir. Turizm təvazökar olsa da (4,8 min məşğulluq), xüsusən də coğrafi və mədəni cəlbedicilikdən bəhrələnən Tovuz və Şəmkir kimi ərazilərdə potensial göstərir. Bütövlükdə Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu əsasən ənənəvi sektorlara əsaslanır, lakin xüsusilə ticarət və ictimai xidmətlər sahələrində diversifikasiya ciblərini nümayiş etdirir. İnfrastruktur və sənayenin inkişafına məqsədyönlü sərmayələr kənd təsərrüfatına olan bu inamı tarazlaşdırmağa və onun rayonlarında davamlı artımı təşviq etməyə kömək edə bilər.

2024-cü il yanvarın 1-nə məşğul əhalinin ümumi sayı 345,2 min nəfər olan Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu Azərbaycanın əmək bazarının əsas tərkib hissəsini təşkil edir. Bu rayonun məşğulluq profili əsasən onun aqrar iqtisadiyyatı ilə müəyyən edilir, 186,1 min işçi (53,9%) kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıqla məşğul olur və Abşeron-Xızı (45,9 min) və Gəncə kimi respublikanın bir çox digər rayonlarını üstələyir. Daşkən (77,1 min) rayonları. Bununla belə, münbit torpaqlarına və əlverişli iqlim şəraitinə görə kənd təsərrüfatının mütləq məşğulluğuna görə Lənkəran-Astara (251,8 min) və Şəki-Zaqatala (178,1 min) rayonları Qazax-Tovuzu qabaqlayır. Qazax-Tovuzda istehsal və sənaye fəaliyyəti məhdud olaraq qalır, yalnız 4,9 min nəfər emal sənayesində, 1,5 min nəfər isə mədənçıxarma sənayesində çalışır. Bu, Dağlıq Şirvan (3,3 min istehsalat) kimi regionlarda müşahidə olunan oxşar zəif inkişaf ilə üst-üstə düşür, lakin urbanizasiya və sənayeləşmə nəticəsində 132,7 min nəfərin istehsalatda işlədiyi paytaxt Bakı ilə kəskin ziddiyyət təşkil edir. Qazax-Tovuzun

rayonu																				
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu	333,9	160,3	0,7	13,1	2,2	1,6	22,7	38,0	10,6	4,6	1,4	1,3	2,4	1,0	4,7	11,9	23,3	11,8	4,1	18,2
Mil-Muğan iqtisadi rayonu	257,2	159,9	0,6	6,0	0,9	0,7	12,9	17,5	6,2	3,4	0,8	0,7	1,0	0,6	2,6	8,5	12,3	7,4	2,3	12,9
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu	343,0	178,1	0,6	8,2	1,4	1,1	24,6	36,1	9,5	6,3	1,6	1,2	2,1	1,4	4,4	12,3	29,7	10,4	5,8	8,2
Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu	131,6	52,3	0,0	5,0	0,5	0,4	11,2	17,9	6,6	2,5	0,5	0,5	1,2	0,6	1,7	5,4	17,3	3,0	2,4	2,6
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu	227,8	101,1	3,5	8,3	1,7	1,5	19,1	23,2	8,8	3,8	0,9	0,9	1,4	0,8	2,8	8,4	16,2	7,6	2,8	15,0

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Bununla belə, Qazax-Tovuz Şərqi Zəngəzur kimi kiçik, kənd rayonlarını (ticarətdə 17,9 min, nəqliyyatda 6,6 min) üstələyir. Regionun təhsil və dövlət idarəçiliyi sektorları müvafiq olaraq 22,4 min və 16,7 min iş yerinin payına düşür ki, bu da dövlət tərəfindən idarə olunan sabit məşğulluq bazasını göstərir. Gəncə-Daşkan (təhsildə 23,7 min) və Şəki-Zaqatala (29,7 min) ilə müqayisə olunsa da, bu rəqəmlər Bakıdan geri qalır, burada təhsildə 98,5 min, dövlət idarəçiliyində isə 73,7 min iş yeri var. İnformasiya və rabitə, maliyyə fəaliyyəti və peşəkar xidmətlər kimi inkişaf etməkdə olan sektorlarda Qazax-Tovuz hər sektorda 2 mindən az iş yeri ilə geri qalır. Bu, Bakı kimi şəhər mərkəzlərinin bu qabaqcıl sənayelərdə üstünlük təşkil etdiyi Azərbaycanın kənd bölgələrində daha geniş problemləri əks etdirir. Qazax-Tovuz, əksər kənd rayonlarında olduğu kimi, kənd təsərrüfatına güclü inam nümayiş etdirir, eyni zamanda Bakı və Abşeron-Xızı ilə müqayisədə sənaye və qabaqcıl xidmət sahələrində zəif çıxış edir.

Cədvəl 10: Azərbaycana iqtisadi rayonlar və inzibati ərazi vahidləri üzrə işsiz əhəlinin sayı (ilin sonuna) (nəfər)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Azərbaycan Respublikası	243700	252800	251700	253827	252076	368667	310485	293286	286421
Bakı şəhəri - cəmi	71217	73876	74645	74906	57861	86459	74959	70931	67882
Naxçıvan Muxtar Respublikası - cəmi	-	-	-	-	76	297	252	190	990
Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu - cəmi	14825	15379	15612	15705	19935	30056	25457	23824	22974
Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu - cəmi	7033	7296	7266	7686	7129	10522	8656	8142	8388
Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu - cəmi	16758	17384	17608	17958	17112	25205	21659	20437	19785

Qarabağ iqtisadi rayonu - cəmi	19935	20679	19893	20189	19801	29177	24509	23090	22873
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu - cəmi	15519	16098	15545	15436	15865	23003	18770	17749	17425
o cümlədən:									
Ağstafa rayonu	2011	2086	2005	2205	2462	3575	2949	2785	2712
Gədəbəy rayonu	2219	2302	2192	2215	2012	3019	2456	2319	2471
Qazax rayonu	2387	2476	2415	2533	2500	3713	3064	2900	2796
Şəmkir rayonu	4720	4896	4714	4385	5134	7189	5638	5325	5139
Tovuz rayonu	4182	4338	4219	4098	3757	5507	4663	4420	4307
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu - cəmi	11310	11732	11683	11509	15822	22962	19041	18036	17417
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu - cəmi	20861	21640	21619	21391	26127	36811	30852	29103	28023
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu - cəmi	20084	20834	20429	21309	21938	30920	25361	24042	23530
Mil-Muğan iqtisadi rayonu - cəmi	10837	11242	10818	10515	13860	19882	16084	15227	14690
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu - cəmi	13866	14384	14229	14108	13253	19698	16252	15401	16131
Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu - cəmi	9853	10221	10299	10830	9277	13557	11758	11137	10865
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu - cəmi	11602	12035	12054	12285	14020	20118	16875	15977	15448

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/labour/>

Azərbaycanın Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu bu illər ərzində daha geniş regional və milli əmək bazarı dinamikası haqqında təsəvvürlər təqdim edərək, işsizlikdə nəzərəcarpacaq tendensiyalar nümayiş etdirmişdir. 2023-cü ilə qədər bölgədəki işsizlərin sayı 17,425 nəfər təşkil edir ki, bu da COVID-19 pandemiyasının səbəb olduğu iqtisadi pozulmalardan sonra bərpa mərhələsinə uyğun olaraq, 2020-ci ildəki 23,003 zirvəsindən tədricən azalmanı əks etdirir. Qazax-Tovuzda işsizlik göstəriciləri digər iqtisadi rayonlarla müqayisədə nisbətən mülayimdir. Region 2020-ci ildən bəri ardıcıl irəliləyişlər nümayiş etdirir və 2023-cü ilə qədər işsizlik 24,3% azalır. Bu bərpa çox güman ki, regionun iqtisadi mənzərəsində üstünlük təşkil edən kənd təsərrüfatı və əlaqəli sektorlarda artan məşğulluq imkanlarından irəli gəlir. Rayonlar üzrə böldükdə, 2023-cü ildə Qazax-Tovuzda işsizliyə ən çox töhfə verənlər Şəmkir (5,139) və Tovuz (4,307) rayonlarıdır. Bu konsentrasiya onların daha çox əhalisi və mövsümi və bazar dəyişkənliklərinə həssas ola bilən ənənəvi iqtisadi fəaliyyətlərdən asılılığı ilə əlaqələndirilə bilər. Əksinə, Ağstafa (2,712) və Gədəbəy (2,471) kimi rayonlar daha az işsizlik rəqəmləri bildirirlər ki, bu da, ehtimal ki, daha az əhali və daha çoxşaxəli məşğulluq bazalarını əks etdirir.

Qazax-Tovuz rayonunda işsizlik göstəriciləri ölkə üzrə orta göstəricidən 286,421 nəfər aşağıdır. O, ümumi işsiz əhalinin cəmi 6%-ni təşkil etsə də, bu, onun ölkə daxilindəki demoqrafik və iqtisadi çəkisi ilə mütənasibdir. Təəccüblü deyil ki, Bakı şəhəri 2023-cü ildə 67,882 işsiz olmaqla, mütləq ifadədə ən yüksək işsizliyi bildirir. Bununla belə, paytaxtın əhalisi və müxtəlif əmək bazarı Qazax-Tovuz kimi əsasən kənd rayonları ilə müqayisədə onun daha çox udma qabiliyyətinə və bərpa imkanlarına malik olduğunu bildirir. Qazax-Tovuz Gəncə-Daşkəsən (2023-cü ildə 19,785 işsiz) və Quba-Xaçmaz (17,417 işsiz) kimi qonşu rayonlarla iqtisadi oxşarlıqları bölüşür. Qazax-Tovuz əsas ticarət yollarına yaxın strateji yerləşməsindən faydalansa da, bu rayonlar həm də kənd təsərrüfatına böyük etibar edir və potensial olaraq işsizlik səviyyəsinin tədricən yaxşılaşmasına kömək edir. Lənkəran-Astara (28,023 işsiz) və Şəki-Zaqatala (16,131 işsiz) kimi ağır aqrar rayonlarla müqayisələr Qazax-Tovuzun işsizlik səviyyəsinə nəzarətdə daha yaxşı olduğunu göstərir. Bölgədə işsizliyin davamlı olaraq azalması bazar ehtiyaclarına uğurlu uyğunlaşma və hökumət dəstəyini göstərir.

2.3. Gənclərin işsizliyi ilə mübarizədə hökumət siyasətləri və rolu

Azərbaycan hökuməti məqsədyönlü siyasət yolu ilə gənclərin işsizliyini fəal şəkildə həll edir ki, onlardan biri də Azərbaycan Gəncliyi üzrə Dövlət Proqramı (2017-2021-ci illər) olub. Bu proqram gənclərin hərtərəfli inkişafına təkan verməklə məşğulluq və sahibkarlıq imkanlarını təşviq etməklə onları gücləndirmək üçün hərtərəfli yanaşmanı təcəssüm etdirir. Proqramın əsas istiqaməti gənclərin məşğulluğunun və sahibkarlığın artırılmasıdır. Bu, gəncləri əmək bazarında inkişaf etmək üçün alətlərlə təchiz edən təhsil və bacarıqların artırılması təşəbbüslərinin kombinasiyası vasitəsilə əldə edilir. Proqram startaplar üçün əlverişli mühitin yaradılması, maliyyə dəstəyinin təmin edilməsi və gənc sahibkarlıq arzusunda olanlar üçün resurslara çıxışın asanlaşdırılmasını vurğulayır. Bu səylər hökumətin iqtisadiyyatı şaxələndirmək və ənənəvi sənayelərdən asılılığı azaltmaq kimi daha geniş məqsədlərinə uyğundur. Sosial birliyi gücləndirmək və milli qüruru aşılamaq üçün proqram vətəndaşlıq və vətənpərvərlik tərbiyəsini birləşdirir. Gənc vətəndaşlarda mənsubiyyət və məsuliyyət hissini aşılamaqla, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına müsbət töhfə verən nəsil yetişdirmək məqsədi daşıyır. Bundan əlavə, sağlamlığın qorunması tədbirlərinin və həssas gənclər üçün ünvanlı yardımın daxil edilməsi, sosial-iqtisadi mənşəyindən asılı olmayaraq, bütün gənclərin uğur qazanmaq üçün bərabər imkanlara malik olmasını təmin edir. Proqram həmçinin yaradıcılıq və asudə vaxt fəaliyyətlərini dəstəkləyir, onların innovasiya və əqli rifahın inkişafında əhəmiyyətini dərk edir. Bundan əlavə, o, inklüziv və ədalətli cəmiyyətin

qurulması üçün vacib olan insan hüquqları və gender bərabərliyi haqqında məlumatlılığı təşviq edir. Gənclər və İdman Nazirliyi proqramın icrasına nəzarət edən və onun milli prioritetlərə uyğunlaşdırılmasını təmin edən əsas əlaqələndirici orqan kimi çıxış edir. Azərbaycan Prezidentinə illik hesabat təqdim olunur, orada irəliləyişlər və nəticələr vurğulanır. Çoxşaxəli yanaşması ilə “Azərbaycan Gəncliyi üzrə Dövlət Proqramı (2017-2021) gənclərin davamlı inkişafı üçün zəmin yaradıb, işsizlik problemini həll etməklə yanaşı, davamlı, bacarıqlı və sahibkar nəsil yetişdirib.

Azərbaycan Məşğulluq Strategiyası (2019–2030) diqqəti insan kapitalının inkişafına yönəltməklə və təhsil nəticələrini əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırmaqla gənclərin işsizliyini həll etmək üçün nəzərdə tutulmuş əsas hökumət təşəbbüsüdür. Bu strategiya uzunmüddətli planlaşdırma və cəmiyyətin bütün təbəqələri, o cümlədən təcrid olunmuş və kənd gəncləri üçün məşğulluq imkanlarına bərabər çıxışı vurğulayır. Strategiyanın mərkəzi komponenti gənclərin təhsil və karyera yolları ilə bağlı əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmələrini təmin edən tələbələr üçün karyera yönümlü xidmətlərin genişləndirilməsidir. Bu xidmətlər fərdi bacarıq və istəkləri cari və proqnozlaşdırılan əmək bazarı tendensiyaları ilə uyğunlaşdırmaq, akademik təlim və işə hazır olma arasında körpü yaratmaq üçün hazırlanmışdır. Sürətlə inkişaf edən iqtisadiyyatda təhsilin aktuallığını artırmaq üçün strategiya əmək bazarının proqnozlaşdırılması alətlərinin hazırlanmasını müdafiə edir. Bu alətlər xüsusi bacarıq və peşələrə gələcək tələbi təhlil edərək, siyasətçilərə və təhsil müəssisələrinə kurikulumları və təlim proqramlarını müvafiq olaraq uyğunlaşdırmağa imkan verir. Daha həssas təhsil sistemini təşviq etməklə, strategiya bacarıq uyğunsuzluğunu azaltmaq və gənclər arasında məşğulluğu artırmaq məqsədi daşıyır. Təcrid olunmuş və kənd gənclərinin üzləşdiyi unikal problemləri dərk edərək, strategiyaya məqsədyönlü məşğulluq təşəbbüsləri daxildir. Bu təşəbbüslər peşə təhsili, kiçik biznes üçün maliyyə dəstəyi və ictimai işlər layihələrində iştirak etmək imkanlarını təmin edir. Bu cür tədbirlər əlverişsiz qrupların işçi qüvvəsinə inteqrasiyası və inklüziv iqtisadi artımın təmin edilməsi üçün vacibdir. Azərbaycan Məşğulluq Strategiyası (2019–2030) hökumətin gənclər arasında işsizliyin əsas səbəblərini aradan qaldırmaqla azaldılması öhdəliyinə nümunədir. Karyera istiqaməti, əmək bazarının proqnozlaşdırılması və məqsədyönlü müdaxilələr vasitəsilə strategiya gəncləri mənalı məşğulluğa hazırlamaqla yanaşı, həm də Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf məqsədlərinə dəstək verən davamlı və dinamik işçi qüvvəsinə töhfə verir. Bu yanaşma gəncləri davamlı inkişaf və rifahı təmin edərək, ölkənin tərəqqisinə mühüm töhfə verənlər kimi yerləşdirir.

Azərbaycan hökuməti innovasiyalari təşviq etməklə və startaplara yönəlmiş təşəbbüslər vasitəsilə sahibkarlığı dəstəkləməklə gənclərin işsizliyi ilə mübarizəyə üstünlük verib. Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin Gənclər Fondu ilə birgə həyata keçirdiyi bu proqramlar texnologiya və innovasiya sektorlarını hədəfləyir, gənclərə öz müəssisələrini yaratmaq və onlara rəhbərlik etmək imkanları yaradır. Bu səylərin mərkəzində həm texniki, həm də maliyyə dəstəyi təklif edən startapların sürətləndirilməsi proqramları dayanır. Bu proqramlar gənc sahibkarları innovativ ideyaları real biznesə çevirmək üçün lazım olan bacarıq və resurslarla təchiz etmək üçün nəzərdə tutulub. İştirakçıları mentorlar, investorlar və sənaye ekspertləri ilə birləşdirərək, bu təşəbbüslər innovasiya və bazar tətbiqi arasındakı boşluğu aradan qaldırmağa kömək edir. Hökumətin yanaşmasının digər əsas xüsusiyyəti gənclər arasında yaradıcılığı və problemlərin həllini təşviq edən innovativ ideyalar üçün illik müsabiqələrin təşkilidir. Bu müsabiqələr ən perspektivli layihələrə pul mükafatları və əsas maliyyə dəstəyi verir, startaplara ilkin mərhələdə mühüm dəstək verir. Bu, gəncləri sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmağa həvələndirməklə yanaşı, həm də Azərbaycanda dinamik və rəqabətə davamlı texnologiya ekosisteminin inkişafına töhfə verir. Gənc sahibkarları daha da dəstəkləmək üçün hökumət inkubasiya mərkəzləri yaratmışdır. Bu mərkəzlər startapların ən müasir qurğulara, mentorluq və şəbəkə imkanlarına daxil ola biləcəyi əməkdaşlıq mühiti təklif edir. Gənc texnoloji sahibkarlar üçün giriş maneələrini azaldaraq, inkubasiya mərkəzləri innovasiyalari inkişaf etdirməkdə və yeni bizneslərin böyüməsini təşviq etməkdə mühüm rol oynayır. Bu məqsədyönlü tədbirlər vasitəsilə Azərbaycan hökuməti texnologiya və innovasiya sektorlarının potensialından istifadə etməklə gənclərin işsizliyinin həllinə sadıqlığını nümayiş etdirir. Bu təşəbbüslər gəncləri sahibkar olmaq üçün gücləndirməklə nəinki iş yerləri yaradır, həm də ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi və modernləşdirilməsinə töhfə verir, davamlı inkişafın əsasını qoyur.

Müasir dövrün əmək bazarına adaptasiya olmaq üçün bacarıqların daim inkişaf etdirilməsi, peşəkar karyera üçün peşə təhsili almaq çox vacibdir. Bütün dünyada bu istiqamətdə məşğulluq xidmətləri fəaliyyət göstərir (WAPES, 2023). Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyindəki Dövlət Məşğulluq Agentliyi bu istiqamətdə bir çox uğurlu layihələr həyata keçirməkdədir. Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən peşə hazırlığı kursları təşkil olunur, xüsusən gənclərin daha rahat işə qəbulu üçün peşəyönümü məsləhət xidməti həyata keçirilir, əmək yarmarkaları təşkil olunur, özünüməşğulluq proqramı və digər aktiv məşğulluq tədbirlərilə işsiz şəxslərin, dayanıqlı məşğulluğuna dəstək olunur. Dövlət Məşğulluq Agentliyinin həyata keçirdiyi uğurlu layihələrdən biri də Mərkəzi Karyera

filialının "Alo Karyera" dəstək xidmətidir. Bu xidmət gənclərə karyera seçimi və peşəkar inkişafı ilə bağlı fərdi təlimat verməklə mürəkkəb iş bazarında navigasiya etməyə kömək edir. Əlavə olaraq həmin xidmət CV yazmağa kömək edir, iş axtaranlara öz ixtisaslarını və təcrübələrini potensial işəgötürənlərə ən cəlbedici şəkildə təqdim etməyə kömək edir. Bunlardan əlavə Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən keçirilən Peşələr Festivalı gənclərin rəğbətini qazanmışdır. Belə ki, “Öyrən, Əylən, Peşəni seç” devizi altında ekspertlərin iştirakı ilə robototexnika, proqram tərtibatçısı, frontend developer, aşpaz, dərzi, bərbər-vizajist, qrafik dizayner, interyer dizayner, barista, turizm agentliyi, elektron cihazların təmiri peşələri üzrə təqdimat və vörkşöplər keçirilir.

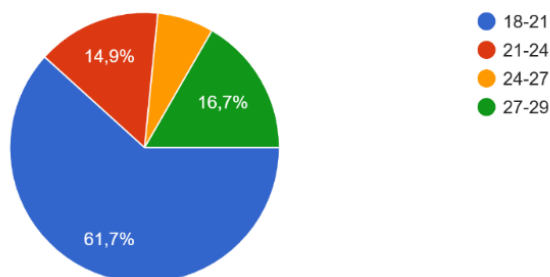
“ASAN kadr” karyera mərkəzi də Azərbaycanda gənc məzunlar üçün iş axtarışı və məşğulluq imkanlarını asanlaşdırmaqla gənclərin işsizliyi ilə mübarizəyə yönəlmiş hökumət təşəbbüslərindən biridir. Məşğulluq xidmətlərinin daha geniş çərçivəsi altında bu proqram gənclərin təhsildən işçi qüvvəsinə keçidinə kömək etmək üçün bir sıra dəstəklər təqdim edir. ASAN kadr iş axtaranlar və mövcud vəzifələr arasında fərqi azaltmağa, məşğulluq ehtimalını artırmağa kömək edir. Bundan əlavə, mərkəz gənc məzunların məşğulluğunu artırmaq üçün nəzərdə tutulmuş bacarıqların inkişafı seminarları təklif edir. Bu seminarlar günümüzün rəqabətli əmək bazarında getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb edən ünsiyyət, problemlərin həlli və komanda işi kimi əsas yumşaq bacarıqlara diqqət yetirir. Mərkəz gəncləri bu kritik bacarıqlarla təchiz etməklə onların iş yerində uğur qazanmaq üçün daha yaxşı hazırlaşmasını təmin edir. 2023-cü il tarixdə fəaliyyətə başlamasının 10 yaşını qeyd edən “ASAN Könüllüləri” Təşkilatının yubiley tədbirində qeyd edilib ki, könüllülük prosesinə 35.000-dən çox gənc qoşulub və 5500 üzərində təlim, 850 üzərində yerli və beynəlxalq layihə könüllülər tərəfindən keçirilib, eyni zamanda 3300 üzərində könüllü “ASAN Kadr” portalı vasitəsilə işlə təmin olunub. Bildirilib ki, onlardan 1000-ə yaxını hazırda “ASAN xidmət” mərkəzlərində çalışmaqdadır (“ASAN xidmət”, 2023). Ümumilikdə, “ASAN kadr” karyera mərkəzi işə hazırlığı artırır və gənc məzunlara mənalı məşğulluğu təmin etmək üçün lazım olan alətlər və imkanlarla təmin edən xüsusi xidmətlər təklif etməklə Azərbaycanda gənclərin işsizliyi ilə mübarizədə mühüm rol oynayır. O, hərtərəfli yanaşması ilə ölkənin gənclər arasında işsizliyin azaldılması və gələcək nəslin peşəkar inkişafına dəstək göstərilməsi söylərinə əhəmiyyətli töhfə verir.

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizlik səbəbləri mövzusunda anket sorğu sualları keçirilmişdir. Anketdə 222 gənc iştirak etmişdir. İştirakçıların 61.7 faizi 18-21, 16.7 faizi 27-29, 14.9 faizi 21-23 və 6.8 faizi 24-27 yaş aralığındadır. İştirakçıların 72.5 faizi qadın

və 27.5 faizi kişi cinsidir. 64.4 faizi bakalvr, 16.7 faizi Peşə və ya texniki təhsil, 12.6 faizi orta təhsil və 6.3 faizi magistr dərəcəsinədir.

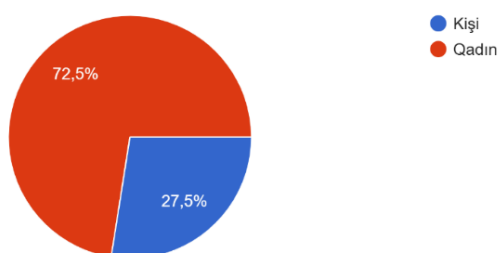
Qrafik 1: İştirakçılarn yaş aralığı

Yaş
222 yanıt

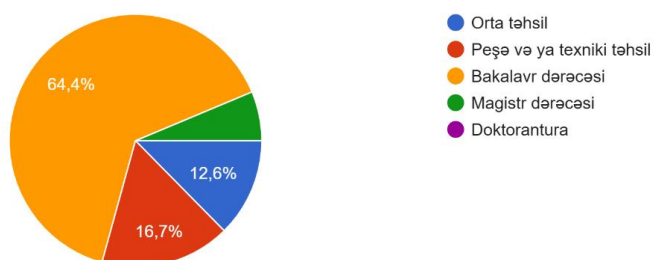
Qrafik 2: İştirakçılarn cinsi

Cins
222 yanıt

Qrafik 3: İştirakçılarn təhsil səviyyəsi

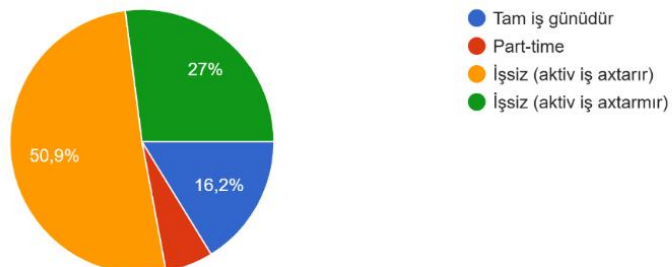
Təhsil Səviyyəsi
222 yanıt

Qrafik 4: İştirakçıların mövcud məşğulluq statusu

Mövcud Məşğulluq Statusu

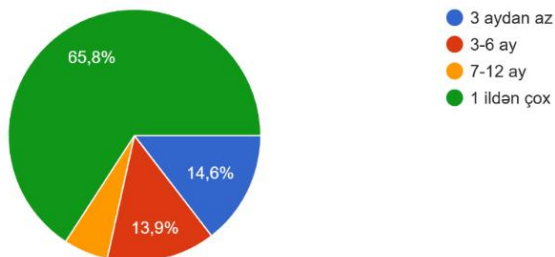
222 yanıt

Qrafik 5: İştirakçıların işsizliyin müddəti (əgər varsa)

İşsizliyin müddəti (əgər varsa)

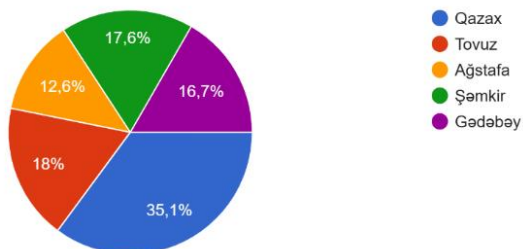
158 yanıt

Qrafik 6: İştirakçıların yaşayış yeri

Yaşayış yeri Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda

222 yanıt

Qrafik 7: Sizcə, Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizliyinin əsas səbəbləri hansılardır?

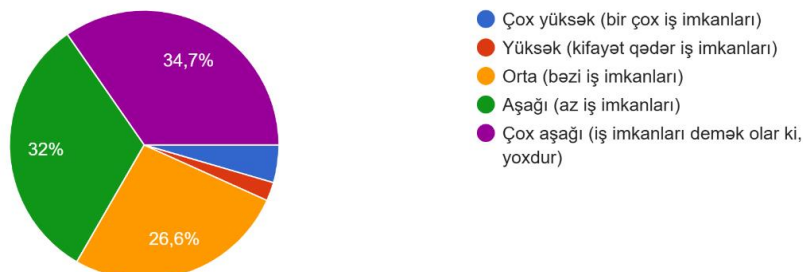
Sizcə, Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizliyinin əsas səbəbləri hansılardır?
222 yanıt

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda aparılan sorğunun nəticələri daha geniş regional problemləri əks etdirən gənclərin işsizliyinə səbəb olan bir neçə əsas amili aşkar edir. İştirakçıların 57,7%-nin qeyd etdiyi əsas səbəb regionda iş imkanlarının olmamasıdır. Bu, yerli iqtisadiyyatın kifayət qədər şaxələndirilmədiyi, gənclər üçün yeni iş imkanlarının yaradılmasını məhdudlaşdıran struktur problemini göstərir. Bu iş yerlərinin olmaması inkişaf etməmiş özəl sektor və ya artan gənc əhalini yerləşdirə biləcək sürətlə genişlənməyən regional sənayelərdən qaynaqlana bilər. Cavabların 10,8%-i ilə ikinci ən əhəmiyyətli səbəb təhsil və əmək bazarının ehtiyacları arasında uyğunsuzluqdur. Bu onu göstərir ki, formal təhsil vasitəsilə verilən bacarıqlar regiondakı işəgötürənlərin tələblərinə uyğun gəlməyə bilər. Mövcud işlərə birbaşa aid olan praktiki bacarıqlara deyil, nəzəri biliklərə diqqət yetirilməklə, gənclərin əldə etdikləri bacarıq növlərində boşluq ola bilər. Respondentlərin 10,4%-nin vurğuladığı digər kritik məsələ işəgötürənlərin təklif etdiyi aşağı əmək haqqıdır. Bu, regiondakı işəgötürənlərin rəqabətədavamlı əmək haqqı təklif edə bilmədiyini və ya istəmədiyini göstərə bilər ki, bu da gəncləri yerli bazarda iş axtarmaqdan çəkindirə bilər. Aşağı əmək haqqı həmçinin inflyasiya və ya aşağı məhsuldarlıq kimi daha geniş iqtisadi problemləri əks etdirə bilər ki, bu da müəssisələrin daha yüksək maaş təklif etmək qabiliyyətinə təsir edir. Digər amillərə dövlət məşğulluq xidmətlərinin zəif dəstəyi (6,3%) və vakansiyalar haqqında məlumatın olmaması (5%) daxildir. Bu cavablar göstərir ki, hökumətin məşğulluq fərqi aradan qaldırmaq səyləri qeyri-kafi ola bilər və ya regionda gənclərə yaxşı çatdırılmamışdır. Ayrı-seçkilik (3,6%), texnoloji dəyişikliklər (1,8%), təlimlərə çıxışın məhdudlaşdırılması (1,8%), iqtisadi qeyri-sabitlik (1,4%) və kifayət qədər iş təcrübəsinin olmaması (1,4%) vəziyyəti daha da gərginləşdirir və bu, təşkilata uğurlu inteqrasiya üçün əlavə maneələr yaradır.

Qrafik 8: Qazax-Tovuz bölgəsində gənclər üçün iş imkanlarının mövcudluğunu necə qiymətləndirərdiniz?

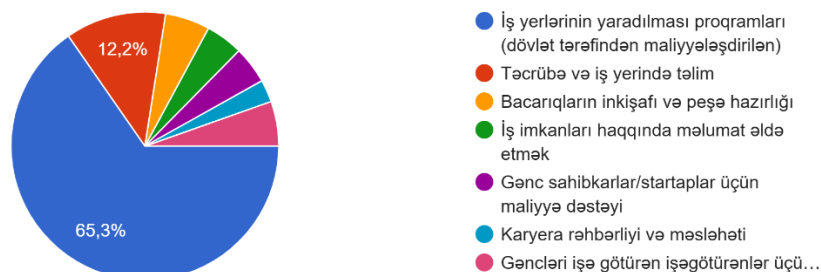
Qazax-Tovuz bölgəsində gənclər üçün iş imkanlarının mövcudluğunu necə qiymətləndirərdiniz?
222 yanıt

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclər üçün iş imkanlarının mövcudluğu ilə bağlı sorğunun nəticələri yerli əmək bazarı ilə bağlı narahatlıq doğuran mənzərəni vurğulayır. İştirakçıların əhəmiyyətli əksəriyyəti, 66,7%-i iş imkanlarının mövcudluğunu çox aşağı və ya aşağı kimi qiymətləndirib, 34,7%-i imkanların demək olar ki, mövcud olmadığını, 32%-i isə onları az olduğunu bildirib. Bu, regionda gənclər üçün ciddi məşğulluq variantları çatışmazlığının geniş yayılmış qavrayışına işarə edir və yerli iqtisadiyyatın gənclər əhalisi üçün adekvat imkanlar təmin etməkdə çətinlik çəkə biləcəyini göstərir. Respondentlərin yalnız 26,6%-i iş yerlərinin mövcudluğunu orta kimi qiymətləndirib, bu da müəyyən imkanların mövcud olmasına baxmayaraq, onların məşğulluğa olan tələbatı ödəmək üçün kifayət etmədiyini göstərir. Bu, regionda iş təklif edən müəyyən sektorlara və ya sənayelərə işarə edə bilər, lakin artan gənc əhalini udmaq miqyasında deyil. Digər tərəfdən, iştirakçıların yalnız 6,8%-i (4,5%-i çox yüksək və 2,3%-i yüksək) regionda iş imkanlarının çox və ya kifayət qədər olduğunu düşünür. Bu kiçik faiz daha optimist baxışı əks etdirir, lakin məşğulluğun mövcudluğundan narazılıq ifadə edən əksəriyyətdən qat-qat üstündür. Bu cavablar Qazax-Tovuz bölgəsinin gəncləri üçün iş yerlərinin yaradılması baxımından üzvləşdiyi problemləri vurğulayır. Müvafiq imkanların olmaması gənclər arasında işsizliyin artmasına, daha yaxşı perspektivlər axtarışında miqrasiyaya və məyusluğa səbəb ola bilər ki, bu da sosial sabitliyə və regional inkişafa təsir göstərə bilər. Gənclər üçün daha canlı əmək bazarını inkişaf etdirmək üçün regionun infrastruktura, təhsilə və sənayeyə yönəldilmiş investisiyalara ehtiyacı ola bilər.

Qrafik 9: Sizcə, regionunuzda gənclər arasında işsizliyin azaldılması üçün hansı növ dəstək daha faydalı olardı?

Sizcə, regionunuzda gənclər arasında işsizliyin azaldılması üçün hansı növ dəstək daha faydalı olardı?
222 yanıt

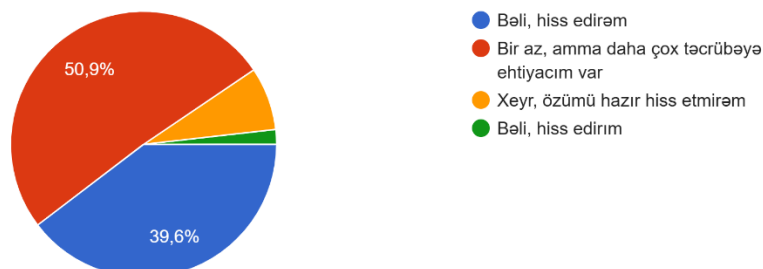

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclər arasında işsizliyin azaldılması üçün ən çox arzu edilən dəstək növləri üzrə sorğunun nəticələri regionun prioritetləri və problemləri ilə bağlı dəyərli fikirlər təklif edir. İştirakçıların böyük əksəriyyəti (65,3%) dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən iş yerlərinin yaradılması proqramlarını işsizliyin həlli üçün ən effektiv həll yolu kimi müəyyən edib. Bu cavab yeni məşğulluq imkanları yaratmaq üçün dövlətin əhəmiyyətli müdaxiləsinə ehtiyacın aydın şəkildə qəbul edildiyini göstərir. Bölgədəki gənclər hiss edə bilər ki, dövlət sektorunun iştirakı olmadan özəl sektor, xüsusən də çətin və ya inkişaf etməmiş yerli iqtisadiyyatda kifayət qədər iş yerləri yarada bilməz. Təcrübə və iş yerində təlim (12,2%) əmək bazarına birbaşa aid olan praktiki təcrübə və bacarıqların əldə edilməsinin vacibliyini vurğulayaraq ikinci yeri tutmuşdur. Bu onu göstərir ki, bir çox gənclər öz təhsil ixtisasları ilə işəgötürənlərin praktiki tələbləri arasında fərqi aradan qaldırmağa can atırlar. Belə imkanların təmin edilməsi təhsildən məşğulluğa keçidi asanlaşdırır bilər. Gəncləri işə gətirən işəgötürənlər üçün əməkhaqqı subsidiyaları (5,4%) və bacarıqların inkişafı və peşə hazırlığı (5,4%) də iştirakçılar tərəfindən vacib hesab edilmişdir. Bu tədbirlər xərclərin bir hissəsini kompensasiya etməklə işəgötürənləri gənc işçiləri işə gətirməyə həvəsləndirə bilər, peşə təhsili proqramları isə gənclərin işəgötürənlərin ehtiyac duyduğu xüsusi bacarıqlara malik olmasını təmin edə bilər. İş imkanları (4,5%), gənc sahibkarlar üçün maliyyə dəstəyi (4,5%) və karyera istiqaməti (2,7%) haqqında məlumat vermək kimi digər cavablar gənclərə istiqamətləndirməyə kömək edə biləcək məlumat və dəstək sistemlərinə çıxışın yaxşılaşdırılması istəyini təklif edir.

Qrafik 10: Təhsilinizin sizi əmək bazarına hazırladığını hiss edirsinizmi?

Təhsilinizin sizi əmək bazarına hazırladığını hiss edirsinizmi?

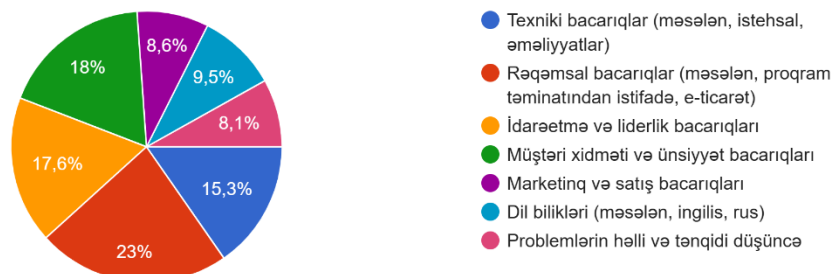
222 yanıt

Qazax-Tovuz bölgəsində təhsilin gəncləri əmək bazarına nə dərəcədə hazırladığına dair sorğunun nəticələri gənclərin lazımı bacarıqlarla təchiz olunmasında regionun təhsil sisteminin effektivliyinə dair qarışıq baxışı əks etdirir. Respondentlərin əhəmiyyətli bir hissəsi (50,9%) bildirdi ki, özlərini bir qədər hazır hiss edirlər, lakin daha çox təcrübəyə ehtiyac olduğunu dərk edirlər. Bu onu göstərir ki, onların təhsili təməl biliklər təqdim etsə də, onlar əmək bazarında tam rəqabətə davamlı olmaq üçün praktiki, praktiki təcrübənin vacib olduğuna inanırlar. Daha kiçik qrup (39,6%) hesab edir ki, aldıkları təhsil onları işçi qüvvəsi üçün adekvat şəkildə hazırlamışdır ki, bu da onların təhsillərinin cari əmək bazarının tələblərinə uyğunluğuna dair müsbət mənzərəni əks etdirir. Bununla belə, bu qrup hələ də respondentlərin yarısından azını təşkil edir və təhsil proqramlarının işəgötürənlərin tələblərinə nə dərəcədə uyğun olması ilə bağlı potensial boşluqlara işarə edir. Digər tərəfdən, iştirakçıların 7,7%-i özlərini əmək bazarına hazır hiss etmədiklərini bildirdilər ki, bu da bəzi təhsilin gəncləri uğur qazanmaq üçün lazımı bacarıq və ya biliklərlə təchiz etməməsi ilə bağlı narahatlığı vurğulayır. Yalnız 1,8%-i yaxşı hazırlıqlı olduqlarını qəti şəkildə hiss etdi və bu, regiondakı təhsil sisteminin praktiki əmək bazarının tələblərinə daha yaxşı uyğunlaşmasına ehtiyac ola biləcəyi fikrini daha da gücləndirdi.

Qrafik 11: Sizcə, gənclərin məşğulluğunu təmin etmək üçün hansı bacarıqlar daha vacibdir?

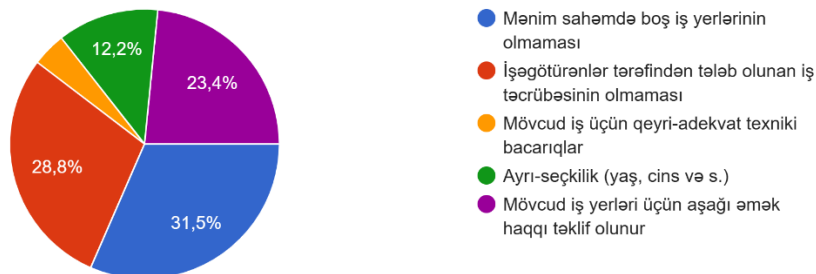
Sizcə, gənclərin məşğulluğunu təmin etmək üçün hansı bacarıqlar daha vacibdir?
222 yanıt

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin məşğulluğu təmin etmək üçün ən vacib hesab etdikləri bacarıqlara dair sorğunun nəticələri yerli əmək bazarının dəyişən tələbləri haqqında dəyərli fikirlər ortaya qoyur. İştirakçıların ən yüksək faizi (23%) məşğulluğu təmin etmək üçün proqram təminatından istifadə və e-ticarət kimi rəqəmsal bacarıqları ən vacib hesab edir. Bu, müasir sənayelərdə texnologiyanın artan əhəmiyyətini əks etdirir və gənclərin əmək bazarında rəqabətə davamlı olmaq üçün rəqəmsal savadlılığa artan ehtiyacdən xəbərdar olduqlarını vurğulayır. Rəqəmsal transformasiya sürətləndikcə, texnoloji bilikləri olan işçilərə tələbat artmağa davam edəcək. Müştəri xidməti və ünsiyyət bacarıqları iştirakçıların 18%-i tərəfindən ikinci ən vacib hesab edilib. Bu bacarıqlar pərakəndə satışdan tutmuş xidmət sənayesinə qədər demək olar ki, bütün sektorlarda vacibdir və müsbət müştəri münasibətlərinin qurulması üçün çox vacibdir. Bu cavab deməyə əsas verir ki, gənclər biznes əməliyyatlarının və müştəri məmnuniyyətinin təmin edilməsində şəxsiyyətlərarası bacarıqların vacibliyini dərk edirlər. Respondentlərin 17,6%-nin vurğuladığı idarəetmə və liderlik bacarıqları gənclərin komandalara rəhbərlik etmək və layihələri effektiv şəkildə idarə etmək bacarığına malik olmalarının zəruriliyini daha da vurğulayır. Bu bacarıq dəsti təşəbbüsün vacib olduğu biznes və təşkilati idarəetmə kimi sektorlarda xüsusilə dəyərlidir. İstehsal və əməliyyatlar (15,3%) və dil bilikləri (9,5%) kimi texniki bacarıqlar da vacib hesab edilib ki, bu da regional əmək bazarında praktiki təcrübə və sərhədlər arasında ünsiyyət qurmaq bacarığının vacib olduğunu göstərir.

Qrafik 12: İş axtararkən hansı maneələrlə qarşılaşmısınız?

İş axtararkən hansı maneələrlə qarşılaşmısınız?
222 yanıt

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin iş axtararkən qarşılaşdıqları maneələrə dair sorğunun nəticələri onların qarşılaşdıqları problemlər haqqında əsas fikirlər verir. İştirakçıların 31,5%-nin qeyd etdiyi ən mühüm maneə öz sahələrində vakant yerlərin olmamasıdır. Bu, potensial olaraq məhdud sənaye artımı və ya konkret sektorlarda qeyri-kafi iş yerlərinin yaradılması səbəbindən gənc iş axtaranların ixtisasları və ya arzuları ilə regionda mövcud vəzifələr arasında uyğunsuzluğun olduğunu göstərir. İştirakçıların 28,8%-nin müəyyən etdiyi ikinci ən ümumi problem işəgötürənlər tərəfindən tələb olunan iş təcrübəsinin olmamasıdır. Bu, bir çox gənclər üçün kritik maneəni vurğulayır, çünki işəgötürənlər tez-tez təcrübəli namizədlər axtarır, təzə məzunları və ya əvvəllər iş təcrübəsi olmayanları əlverişsiz vəziyyətdə qoyurlar. İştirakçıların 23,4%-i mövcud iş yerləri üçün aşağı əmək haqqını digər əsas maneə kimi göstərib. Bu onu göstərir ki, gənc iş axtaranlar adekvat kompensasiya təklif etməyən vəzifələri qəbul etmək istəməyə bilərlər ki, bu da ola bilsin ki, daha yüksək gözləntilərə və ya müəyyən sənayelərə girmək istəməməsinə səbəb ola bilər. Ayrı-seçkilik (12,2%) və qeyri-adekvat texniki bacarıqlar (4,1%) kimi digər maneələr də rol oynayır və bu, qərəzlərin və bacarıq boşluqlarının gənclərin məşğulluğuna daha da mane olduğunu göstərir. Bu cavablar gənclərin üzləşdiyi və regionda məşğulluğu yaxşılaşdırmaq üçün məqsədyönlü müdaxilələr tələb edən mürəkkəb problemləri əks etdirir.

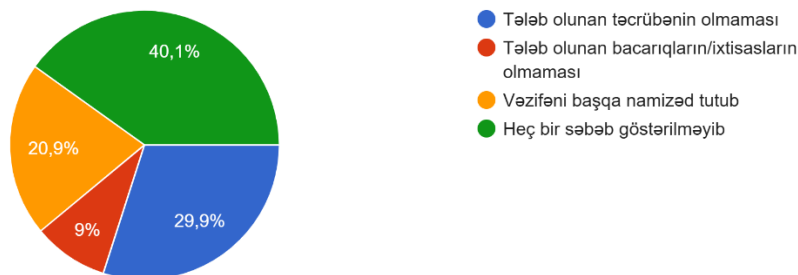
Sorğunun nəticələri Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin müraciət etdikləri işə qəbul edilməməsinin bir neçə əsas səbəbini ortaya qoyur. İştirakçıların əhəmiyyətli bir hissəsi (40,1%) qəbul edilməməsi üçün "heç bir səbəbin" olmadığını bildirdi. Bu, işəgötürənlərin aydın rəyinin olmamasını göstərə bilər, ərizəçilərin qərara təsir edən amillərlə bağlı qeyri-müəyyənliyinə səbəb ola bilər və ya subyektiv və ya qeyri-şəffaf işə qəbul təcrübələrini əks etdirə bilər. Respondentlərin 29,9%-nin qeyd etdiyi ikinci ən ümumi səbəb tələb olunan

təcrübənin olmamasıdır və bir çox gənclərin işəgötürənlərin əvvəlki iş təcrübəsi olan namizədlərə üstünlük verməsi səbəbindən əmək bazarına daxil olmaqda çətinliklərlə üzləşdiyini vurğulayır.

Qrafik 13: Əgər işdən imtina edilmisinizsə, ən çox hansı səbəb göstərilib?

Əgər işdən imtina edilmisinizsə, ən çox hansı səbəb göstərilib?

177 yanıt

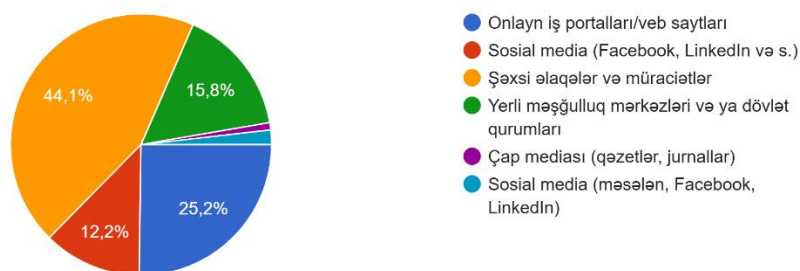

Digər 20,9% isə bu vəzifəyə başqa namizədin seçildiyini bildirib ki, bu da mövcud iş yerləri üçün güclü rəqabətin mövcudluğundan xəbər verir. Nəhayət, 9% tələb olunan bacarıqların və ya ixtisasların çatışmazlığını müəyyən etdi ki, bu da bəzi abituriyentlərin axtarıqları rollara kifayət qədər hazır olmadığını göstərir. Bu, təhsil və təlimin bazar ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmasının vacibliyini vurğulayır.

Qrafik 14: İş tapmaq üçün hansı mənbələrdən istifadə edirsiniz?

İş tapmaq üçün hansı mənbələrdən istifadə edirsiniz?

222 yanıt

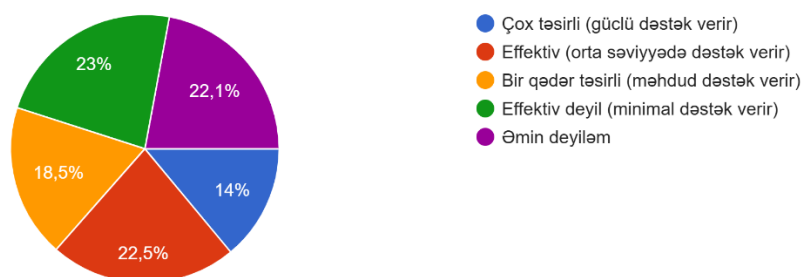

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin iş tapmaq üçün istifadə etdikləri mənbələrə dair sorğunun nəticələri iş axtarışının əsas üsullarını və şəxsi şəbəkələrdən asılılığı vurğulayır. İştirakçıların 44,1%-nin istinad etdiyi ən çox yayılmış mənbə şəxsi əlaqələr və birbaşa müraciətlərdir. Bu onu göstərir ki, qeyri-rəsmi şəbəkələr məşğulluq imkanlarını təmin etmək üçün icma və ya ailə daxilindəki əlaqələrdən asılılığı əks etdirən iş axtarışında mühüm rol oynayır. Bu, həm də regionda rəsmi işə qəbul kanallarının olmamasına və ya iş

imkanlarının olmamasına işarə edə bilər. Onlayn iş portalları və internet saytları ən çox istifadə edilən ikinci mənbə olub, respondentlərin 25,2%-i iş tapmaq üçün onlardan istifadə edib. Bu onu göstərir ki, qabaqcıl rəqəmsal infrastruktura məhdud çıxışa baxmayaraq, iş qəbulla bağlı qlobal tendensiyalara uyğunlaşaraq onlayn platformalardan iş axtarışı vasitəsi kimi istifadə etmək tendensiyası artmaqdadır. İştirakçıların 15,8%-i yerli məşğulluq mərkəzlərindən və ya dövlət qurumlarından istifadə edib və bu, bu qurumların gəncləri iş yerləri ilə əlaqələndirməkdə rol oynasa da, onların əhatə dairəsinin məhdud ola biləcəyini göstərir. Facebook və LinkedIn kimi sosial media platformalarından respondentlərin 14%-i istifadə edib ki, bu da gənclərin peşəkar şəbəkələr yaratmaq üçün sosial mediadan istifadə etməyə başladığını göstərir. Bununla belə, qəzet və jurnallar kimi çap mediası ən az istifadə edilən metod olaraq qalır (0,9%), bu da ənənəvi medianın iş axtarışında rolunun azaldığını əks etdirir. Bu, regionda daha çox rəqəmsal və şəbəkə əsaslı iş axtarışı metodlarına keçidi vurğulayır.

Qrafik 15: Gənclərin məşğulluğunun dəstəklənməsində hökumətin rolunu necə qiymətləndirərdiniz?

Gənclərin məşğulluğunun dəstəklənməsində hökumətin rolunu necə qiymətləndirərdiniz?
222 yanıt

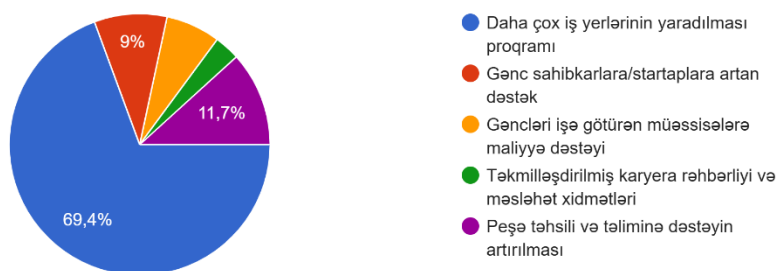

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin gənclərin məşğulluğunun dəstəklənməsində hökumətin rolunu necə qiymətləndirdiyinə dair sorğunun nəticələri hökumətin söyləri ilə bağlı qarışıq təsəvvürləri ortaya qoyur. Respondentlərin əhəmiyyətli bir hissəsi (23%) hesab edir ki, hökumət dəstək verməkdə “effektiv deyil” və bu, hökumətin gənclərin məşğulluğuna indiki müdaxilə səviyyəsindən geniş şəkildə narazı olduğunu göstərir. Bu onu göstərir ki, bir çox gənclər hökumətin söylərinin iş yerlərinin təmin edilməsində üzləşdikləri problemlərin həlli üçün yetərli olmadığını düşünürlər. Bir qədər kiçik qrup (22,5%) hökumət dəstəyini “effektiv” olaraq qiymətləndirib, yəni hökumətin orta səviyyədə dəstək verdiyinə inanırlar. Bu onu göstərir ki, bəzi gənclər hökumətin

təşəbbüslərini tanısalar da, onlar hələ də bu tədbirlərin regionun işsizlik problemlərinin hərtərəfli həlli üçün kifayət etmədiyini hiss edə bilirlər. İştirakçıların 22,1%-i qeyri-müəyyənliyi və ya onlara təqdim olunan xüsusi proqramlar və ya dəstək haqqında məlumatsızlığı əks etdirən “əmin deyil”. Bu qrup məşğulluq təşəbbüsləri ilə bağlı hökumət və gənclər arasında potensial ünsiyyət boşluğunu vurğulayır. Bu arada, 18,5% hökumətin söylərini “bir qədər təsirli” hesab edərək, müəyyən dəstək verilsə də, bunun məhdud olaraq qəbul edildiyini göstərir. Respondentlərin yalnız 14%-i hökumətin fəaliyyətini “çox effektiv” hesab edib və bu, gənclərin kiçik, lakin nəzərəçarpacaq hissəsinin hökumətin təşəbbüslərinə müsbət münasibət bəslədiyini göstərir.

Qrafik 16: Hökumətin hansı təşəbbüsləri Qazax-Tovuz bölgəsində gənclərin işsizliyini azaltmağa kömək edə bilər?

Hökumətin hansı təşəbbüsləri Qazax-Tovuz bölgəsində gənclərin işsizliyini azaltmağa kömək edə bilər?
222 yanıt

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclər arasında işsizliyin azaldılması istiqamətində hökumətin təşəbbüsləri ilə bağlı sorğunun nəticələri daha fəal iş yerlərinin yaradılmasına güclü istək olduğunu ortaya qoyur. İştirakçıların 69,4%-nin istinad etdiyi ən ümumi cavab daha çox iş yerlərinin yaradılması proqramlarına ehtiyac olub. Bu onu göstərir ki, gənclərin əhəmiyyətli bir hissəsi məşğulluq imkanlarının artırılmasının regionun işsizlik problemlərinin həlli üçün ən təsirli yolu olduğuna inanır. Bu cavab iqtisadi inkişafın və daha çox gənc işçi qüvvəsini əhatə edə bilən sənaye sahələrinin genişləndirilməsinin vacibliyini vurğulayır. Respondentlərin daha kiçik bir hissəsi (11,7%) peşə təhsili və təliminə dəstəyin artırılmasını istəyib. Bu, gənclərin bacarıqların inkişafının dəyərini dərk etdiklərini və onların ixtisaslarının artırılmasının onların məşğulluğu təmin etmək şanslarını artırma biləcəyindən xəbərdar olduqlarını göstərir. Üçüncü ən çox yayılmış təklif (9%) gənc sahibkarlara və startaplara dəstəyin artırılması olub ki, bu da bəzi gənclərin özünüməşğulluğa və işsizliyin həlli vasitəsi kimi innovasiyalara maraq göstərdiyini göstərir. Respondentlərin 6,8%-i

gəncləri işə götürən bizneslərə maliyyə dəstəyinin tərəfdarı olub ki, bu da işəgötürənləri gənclər işçilərini cəlb etməyə həvəsləndirmək istəyini əks etdirir. Yalnız 3,2% karyera rəhbərliyi və məsləhət xidmətlərinin təkmilləşdirilməsini təklif etdi ki, bu da bələdçiliyə daha az diqqət yetirildiyini göstərir, əksər respondentlər maddi məşğulluq imkanlarına və bacarıqların artırılması proqramlarına üstünlük verirlər.

IV FƏSİL

TAPINTILAR

3.1. Müxtəlif ölkə nümunələrində gənclərin işsizliyinin aradan qaldırılması proqramları və Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda tətbiqi

Almaniyanın İkili Peşə Təhsili Sistemi gənclərin işsizliyini həll etmək üçün global səviyyədə tanınmış bir yanaşmadır. Bu sistem sinif təhsilini iş yerində təlimlə birləşdirir və iştirakçılara bazar tələblərinə uyğun praktiki bacarıqlar əldə etməyə imkan verir. Proqram işəgötürənlər və təhsil müəssisələri arasında möhkəm əməkdaşlıq əsasında inkişaf edir, onun effektivliyini və davamlılığını təmin edir (World Bank, 2020). Tələbələrə istehsal, texnologiya və xidmətlər kimi sahələrdə praktiki təcrübə əldə etmək imkanları verilir. Şirkətlər tez-tez təlim keçmiş iştirakçıları öz işçi qüvvəsinə cəlb edərək, proqramdan sonrakı işsizlik nisbətlerini azaldır. İştirakçılar təlim zamanı təqaüd alırlar ki, bu da proqramı maliyyə baxımından cəlbedici edir.

Kənd təsərrüfatı, turizm və yüngül sənaye sahələrinə diqqəti ilə seçilən Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu Almaniyanın ikili peşə sisteminin tətbiqi üçün münbit zəmin yaradır. Bu uyğunlaşma regionun unikal sosial-iqtisadi mənzərəsinə uyğunlaşdırıla bilər, onun təbii və sənaye resurslarından istifadə etmək olar. Yerli müəssisələr və peşə məktəbləri arasında əməkdaşlığın qurulması təlim proqramlarını regionun iqtisadi ehtiyacları ilə uyğunlaşdırıla bilər. Məsələn, kənd təsərrüfatı müəssisələri müasir əkinçilik texnikası və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı üzrə xüsusi təlimlər təklif etmək üçün təhsil müəssisələri ilə işləyə bilər. Eynilə, turizm və yüngül sənaye sektorları öz işçi qüvvəsi tələblərinə uyğun olaraq təcrübələr yarada bilərlər. Həm işəgötürənlərin, həm də kursantların iştirakını təşviq etmək üçün hökumət maliyyə stimulları verə bilər. Subsidiyalar kursantların təqaüdlərinin bir hissəsini əhatə edə, şirkətlərin maliyyə yükünü yüngülləşdirə və gənclər üçün təcrübələri daha cəlbedici edə bilər. Kənd təsərrüfatı, turizm və yüngül sənaye üçün xüsusi təlim müəssisələrinin yaradılması iştirakçıların ixtisaslaşmış, bazara uyğun bacarıqlar əldə etmələrini təmin edə bilər. Bu mərkəzlər davamlı öyrənmə mədəniyyətini inkişaf etdirərək innovasiya və bacarıqların inkişafı üçün mərkəz rolunu oynaya bilər. Qazax-Tovuz bu tədbirləri həyata keçirməklə gənclər arasında işsizliyi azaltmaqla yanaşı, həm də regionun inkişaf tələblərinə cavab verən, iqtisadi artımı və sabitliyi təmin edən ixtisaslı işçi qüvvəsi yetişdirə bilər.

“Skill India Proqramı” gəncləri sənaye ilə bağlı bacarıqlarla təchiz etmək və sahibkarlığı təşviq etməklə onları gücləndirməyə yönəlmiş transformativ ümummilli təşəbbüsdür (European Economic Area, 2022). Hindistanın işsizlik problemlərini həll etmək üçün başlatılan proqram gəncləri işlə təmin etmək, eyni zamanda sahibkarlıq təşəbbüsləri vasitəsilə özünə inamı təşviq etmək məqsədi daşıyır.

Qısamüddətli bacarıq inkişafı kursları müxtəlif sektorlara, o cümlədən istehsal, İT və xidmət sənayelərinə xidmət göstərmək üçün nəzərdə tutulub və gənclərə sürətli bacarıqların artırılmasını təmin edir. Özəl təlim provayderləri ilə əməkdaşlıq proqramı təhsil və məşğulluq arasında körpü yaratmaqla keyfiyyətli təlim və sənaye ilə birbaşa əlaqəni təmin etmək üçün özəl təşkilatlarla əməkdaşlıq edir. Sahibkarlıq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi, maliyyə yardımı təklif edilməsi və aşağı səviyyədə məşğulluq yaratmaq üçün startapların təşviqinə xüsusi diqqət yetirilir.

“Skill India Proqramı” iqtisadi mənşərdə aqrobiznes, eko-turizm və yüngül sənayenin üstünlük təşkil etdiyi Azərbaycanın Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizliyi probleminin həlli üçün dəyərli dərslər təklif edir. Proqramın yerli ehtiyaclara uyğunlaşdırılması işsizliyi əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilər, eyni zamanda regional artımı gücləndirə bilər. Peşə təhsili proqramları regionda aqrobiznes və eko-turizm kimi əsas sənaye sahələrinə diqqət yetirmək üçün fərdiləşdirilə bilər. Müasir kənd təsərrüfatı texnikaları, qida emalı, dayanıqlı turizm və qonaqpərvərlik idarəçiliyi üzrə kurslar yerli gəncləri yüksək tələbat olan sektorlarda işə hazırlaya bilər. Qazax-Tovuzdakı gənc sahibkarlar startapları, xüsusən də aqrosamal biznes və turizm müəssisələrini maliyyələşdirmək üçün əlçatan mikrokredit sxemləri ilə dəstəklənə bilərlər. Təcrübəli mütəxəssislərin cəlb olunduğu mentorluq proqramları sahibkarlıq arzusunda olanlara istiqamət verə, onların uğur şanslarını artırmağa bilər. Yerli qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq maarifləndirmə səylərini və təlimlərin çatdırılmasını gücləndirə bilər. QHT-lər vasitəçi kimi çıxış edərək benefisiarların müəyyənləşdirilməsinə kömək edə, seminarlar təşkil edə və kursantlara və sahibkarlara daimi dəstək göstərə bilər.

İsveçin Aktiv Əmək Bazarı Siyasətləri (ALMPs) işə yerləşdirmə yardımı, subsidiyalaşdırılmış məşğulluq və peşə təhsili proqramlarını əhatə edən hərtərəfli xidmətlər təklif etməklə gənclərin işsizliyini həll etmək məqsədi daşıyır (Funds for NGOs, 2021). Proqramın əsas istiqaməti işaxtaranlara, xüsusən də gənclərə ünvanlı dəstək göstərməklə işsizlikdən sabit məşğulluğa keçidi asanlaşdırmaqdır. Gənclər iş bazarında naviqasiya etmək,

güclü tərəflərini müəyyən etmək və əsaslandırılmış karyera qərarları qəbul etmək üçün onlara uyğunlaşdırılmış məsləhətlər və təlimatlar alırlar. İşə qəbulu təşviq etmək üçün İsveç hökuməti gəncləri işə gətirən şirkətlərə əmək haqqı subsidiyaları təklif edir, iş imkanları yaradaraq bizneslərin maliyyə yükünü azaldır. Proqramın davamlı qiymətləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi əmək bazarının inkişaf edən ehtiyaclarını ödəmək üçün proqramları təkmilləşdirmək və uyğunlaşdırmaq məqsədi ilə onların effektivliyini qiymətləndirmək üçün davamlı olaraq qiymətləndirilir.

Kənd təsərrüfatı, yüngül sənaye və ekoturizm kimi inkişaf etməkdə olan sektorları ilə xarakterizə olunan Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu gənclərin işsizliyi ilə mübarizə üçün İsveçin AİP-lərinin qəbulundan əhəmiyyətli dərəcədə faydalana bilər. Yerli uyğunlaşmalar həm məşğulluğu, həm də iqtisadi artımı təşviq edən inklüziv əmək bazarını inkişaf etdirə bilər. Qazax-Tovuzda işə yerləşdirmə mərkəzlərinin yaradılması gənc işaxtaranlarla yerli işəgötürənlər arasında körpü yaradardı. Bu mərkəzlər gənclərə aqrobiznes, eko-turizm və kiçik miqyaslı istehsal kimi regional sənayelərdə iş tapmaqda kömək etmək üçün karyera məsləhətləri, iş uyğunluğu xidmətləri və birbaşa yardım göstərə bilər. Bölgədəki kiçik və orta sahibkarlara (KOB) maaş subsidiyalarının təklif edilməsi onları gəncləri işə gətirməyə həvəsləndirirdi. Bir çox KOM yeni işçilərin işə gətürülməsində maliyyə məhdudyyətləri ilə üzləşə bilər və əmək haqqı subsidiyaları maliyyə yükünü azaldaraq onları gəncləri dəyərli iş təcrübəsi və uzunmüddətli məşğulluq imkanları ilə təmin etməyə həvəsləndirir. Bu təşəbbüslərin uğurunu təmin etmək üçün proqramın effektivliyinin davamlı monitorinqi və qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir. Bu, zərurət yarandıqda strategiyaları tənzimləmək və proqramın yerli əmək bazarı şərtlərinə cavab verməsini təmin etmək üçün həm gənc iştirakçılar, həm də işəgötürənlərdən rəy toplamaqdan ibarət olacaq. İsveçin ALMP yanaşmasını inteqrasiya etməklə Qazax-Tovuz daha dinamik, inklüziv və dayanıqlı iqtisadiyyat yaradaraq gənclərin məşğulluq strategiyalarını inkişaf etdirə bilər.

Cənubi Koreyanın Gənclik Ümid Fondu gənclər arasında sahibkarlığı təşviq etməklə gənclər arasında işsizliyin azaldılmasına yönəlmiş innovativ proqramdır. Proqram gənclərə öz bizneslərini qurmağa və inkişaf etdirməyə kömək etmək üçün maliyyə dəstəyi, təlim və resursların təmin edilməsinə diqqət yetirir (United Nations Development Programm, 2021). Gənclik Ümid Fondu innovasiyaları və özünə inamı inkişaf etdirməklə işsizliklə mübarizədə və gənclərin səlahiyyətlərinin artırılmasında mühüm rol oynayır. Biznesin idarə edilməsi və innovasiyalar üzrə təlim proqramına biznesin idarə edilməsi, innovasiya və sahibkarlıq üzrə təlimlər daxildir, gəncləri biznesə başlamaq və saxlamaq üçün lazım olan bacarıqlarla təchiz

edir. Gənc sahibkarlar toxum maliyyələşdirməsinə çıxış əldə edə və mentorluq, ofis sahəsi və texniki yardım daxil olmaqla, biznesə başlamanın ilkin mərhələlərində mühüm dəstək təklif edən inkubasiya xidmətlərindən yararlana bilərlər. Kənd təsərrüfatı, ekoturizm və yüngül sənayeyə diqqət yetirən Qazax-Tovuz regionu Cənubi Koreyanın Gənclik Ümid Fondunun yerli iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırılmış versiyasını həyata keçirmək üçün əlverişli mövqeyə malikdir. Bu, gənclərin sahibkarlığını stimullaşdırma və davamlı məşğulluq imkanları yarada, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə təkan verə bilər.

Qazax-Tovuzda gənclərin sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləmək üçün texnologiyaya əsaslanan kənd təsərrüfatı və ekoturizmə yönəlmiş regional inkubasiya mərkəzləri yaradıla bilər. Bu mərkəzlər gənc sahibkarları mentorluq, biznes məsləhət xidmətləri və şəbəkələşmə imkanlarına çıxış kimi mühüm resurslarla təmin edəcək. İnnovativ sektorlara diqqət yetirməklə, bu mərkəzlər yüksək inkişaf potensialına malik yerli startapların inkişafına kömək edə bilər. Rəqəmsallaşmaya doğru qlobal tendensiyanı nəzərə alaraq, gənclər arasında rəqəmsal savadlılığın və elektron ticarət bacarıqlarının təşviqi onların biznesə başlamaq və miqyasını artırmaq qabiliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırmağa imkan verə bilər. Gəncləri rəqəmsal marketing, onlayn satış platformaları və elektron ticarət biznes modelləri üzrə öyrətməyə yönəlmiş proqramlar, xüsusilə kənd təsərrüfatı və eko-turizm sektorlarında məhsullar üçün yeni bazarlar açacaq. Gənclərin rəhbərlik etdiyi bizneslərə vergi güzəştləri və ya stimulların təqdim edilməsi sahibkarlıq üçün əlverişli mühit yarada bilər. Bu, böyümək və uğur qazanmaq üçün lazım olan maliyyə çevikliyini təmin edərək, başlanğıc illərində biznes vergilərində güzəştlər və ya azalmaları əhatə edə bilər. Bu strategiyaları həyata keçirməklə Qazax-Tovuz regionu Cənubi Koreyanın Gənclik Ümid Fondu modelini təqlid edə, gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılması və iqtisadi artıma təkan verməklə innovasiya və sahibkarlığı təşviq edə bilər.

Yaponiya kənd yerlərində gənclərin işsizliyini azaltmaq üçün məqsədyönlü siyasətlər tətbiq edib və bu səyləri daha geniş regional inkişaf təşəbbüslərinə inteqrasiya edib. Bu tədbirlərin əsas məqsədi gəncləri kənd yerlərində, xüsusən də kənd təsərrüfatı və turizm kimi sektorlarda işləməyə və məskunlaşmağa həvəsləndirmək, bununla da yerli iqtisadiyyatları canlandırmaq və şəhər miqyasını azaltmaqdır (International Labour Organization, 2020). Yaponiya hökuməti gənclərə kənd təsərrüfatı və turizm kimi kənd sektorlarında işlə məşğul olmaq üçün maliyyə stimulları təklif edir və gənclərin bu ərazilərdə qalması və ya köçməsi üçün əsaslı səbəb yaradır. Gənclərin kənd yerlərinə köçürülməsini asanlaşdırmaq üçün hökumət mənzil müavinətləri və köçürülmə subsidiyaları verir ki, bu da gənclərin kənd

həyatına keçidini maddi cəhətdən asanlaşdırır. Xüsusi təlim proqramları gəncləri davamlı kənd təsərrüfatı və kənd turizmi üçün lazım olan bacarıqlarla təchiz etməyə, onların işinin regional inkişaf məqsədlərinə uyğun olmasını təmin etməyə yönəlib.

Kənd təsərrüfatı bazası və eko-turizmin inkişafı üçün potensialı olan Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu gənclərin işsizliyini həll etmək və regional iqtisadi artımı stimullaşdırmaq üçün Yaponiyanın kənd gənclərinin məşğulluq strategiyalarını qəbul edə bilər. Bu tədbirlər davamlı inkişafı təşviq etməklə yanaşı, regionun yerli sənayesini dəstəkləyəcək. Gəncləri Qazax-Tovuz bölgəsində kənd təsərrüfatı, sənətkarlıq və eko-turizm sahələrində karyera qurmağa həvəsləndirmək üçün mənzil müavinətləri və köçürülmə subsidiyaları kimi stimullar təklif oluna bilər. Bu stimullar kənd həyatını daha cəlbedici edəcək və şəhərdən kəndə keçidi asanlaşdıracaq. Gənclərin kənd sektorlarında inkişaf etmək üçün lazımı bacarıqlara malik olmasını təmin etmək üçün dayanıqlı əkinçilik texnikalarına, ekoloji kənd təsərrüfatına və kənd turizminin idarə edilməsinə yönəlmiş xüsusi təlim proqramları hazırlana bilər. Bu proqramlar regional prioritetlərlə uyğunlaşacaq və uzunmüddətli davamlılığı təşviq edəcək. Gəncləri qida emalı, kənd təsərrüfatı məhsulları və yerli sənətkarlıq kimi yerli ixtisaslar əsasında biznesə başlamağa təşviq edən proqramlar sahibkarlıq imkanları təmin edə bilər. Hökumət subsidiyaları və mikromaliyyələşdirməyə çıxış bu müəssisələrin böyüməsinə, daha çox iş yerlərinin yaradılmasına və regional iqtisadiyyatın yüksəldilməsinə kömək edə bilər. Yaponiyanın kənd gənclərinin məşğulluğu tədbirlərini Qazax-Tovuz bölgəsinə uyğunlaşdırmaqla kənd təsərrüfatının və ekoturizmin potensialından istifadə etməklə gənclər arasında işsizliyi azaltmaq, davamlı inkişafı təşviq etmək və yerli iqtisadiyyatı canlandırmaq mümkündür.

3.2. Gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiyalar

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiya təhsil və bacarıqların inkişafına diqqət yetirməli, gəncləri regionun inkişaf edən əmək bazarında inkişaf etmək üçün zəruri alətlərlə gücləndirməlidir. İnkişaf üçün əsas sahələrə peşə təhsili, STEM təşəbbüsləri və karyera məsləhətləri daxildir. Peşə təhsili və təlim proqramları strategiyanın təməl daşı olmalıdır. Kənd təsərrüfatı, istehsalat və turizm kimi yerli sənaye sahələrinə xidmət edən peşə mərkəzlərinin yaradılması gəncləri praktiki, iş hazır bacarıqlarla təchiz edəcək. Bu mərkəzlər təhsilin sənaye ehtiyacları ilə birbaşa uyğunlaşdırılmasını təmin etmək üçün müəssisələrlə sıx əməkdaşlıq etməlidir, təhsil və məşğulluq arasında güclü əlaqə yaratmalıdır. Proqramlar həm cari bazar tələblərinə cavab

vermək, həm də region iqtisadiyyatında gələcək dəyişiklikləri proqnozlaşdırmaq, gənclərə əmək bazarındakı dəyişikliklərə uyğunlaşmaq imkanı vermək üçün tərtib edilməlidir. STEM və rəqəmsal savadlılıq təşəbbüsləri gənc nəsli sürətlə inkişaf edən qlobal iqtisadiyyata hazırlamaq üçün vacibdir. Elm, texnologiya, mühəndislik və riyaziyyat (STEM) sahəsində təhsili təşviq etməklə, region innovasiya və texnoloji tərəqqi üçün təchiz edilmiş gələcək işçi qüvvəsini yetişdirə bilər. Bundan əlavə, rəqəmsal savadlılığın təhsil çərçivəsinə inteqrasiyası gənclərin elektron ticarətdən kənd təsərrüfatı texnologiyalarına qədər müxtəlif sektorlarda rəqəmsal bacarıqlara artan tələbata hazır olmasını təmin edəcək (European Training Foundation, 2018). STEM-ə bu diqqət yerli məktəblər, universitetlər və bizneslər arasında tərəfdaşlıq vasitəsilə dəstəklənə bilər və bacarıqların artırılmasına birgə yanaşmanı təşviq edə bilər. Təhsil və məşğulluq arasındakı boşluğu aradan qaldırmaq üçün Karyera Məsləhəti və Rəhbərliyi həyata keçirilməlidir. Peşəkar bələdçiliyin təklif edilməsi gənclərə müxtəlif rollar üçün tələb olunan bacarıq və ixtisaslar haqqında məlumat verməklə, onlara mövcud olan müxtəlif karyera yollarını seçməyə kömək edəcək. O, həmçinin regionda özünüməşğulluq və biznes yaratmaq imkanlarını nümayiş etdirməklə sahibkarlığı təşviq edəcək. Karyera məsləhət xidmətləri həmçinin gənclərə yerli iş bazarını anlamağa kömək edə bilər, onları təcrübə ilə əlaqələndirə bilər və potensial işəgötürənlərlə şəbəkələşmə imkanlarını asanlaşdırır. Bu sahələrə diqqət yetirməklə Qazax-Tovuz bölgəsi davamlı, yaxşı təhsilli işçi qüvvəsi yarada, gənclərin öz yerli iqtisadiyyatlarında davamlı məşğulluğu təmin etmək üçün bacarıq və biliklərlə təchiz olunmasını təmin edə bilər.

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiyada Dövlət-Özəl Tərəfdaşlıq (PPP) və Təcrübə və şagirdlik proqramlarına üstünlük verilməlidir. Bu təşəbbüslər hökumətin söylərini yerli biznes təcrübəsi ilə birləşdirməklə, iş imkanları yaratmaqla və bacarıqların inkişafını artırmaqla inkişaf edən əmək bazarına kömək edə bilər. Dövlət-Özəl Tərəfdaşlıq (PPP) regional inkişafı təşviq etmək üçün həm dövlət, həm də özəl sektordan resursların və təcrübənin açılması üçün vacibdir. Hökumət orqanları və yerli biznes arasında əməkdaşlığı gücləndirməklə, PPP-lər nəqliyyat şəbəkələri, bərpa olunan enerji təşəbbüsləri və sənaye parkları kimi mühüm infrastruktur layihələrini həyata keçirə bilər. Bu layihələr gənclər üçün birbaşa iş imkanları yaradır, eyni zamanda uzunmüddətli iqtisadi artıma töhfə verir. Bundan əlavə, PPP-lər ekoloji davamlılığa dair qlobal tendensiyalara uyğun gələn və inkişaf etməkdə olan sektorlarda iş imkanları təmin edən davamlı kənd təsərrüfatı və ya eko-turizm müəssisələri kimi yaşıl təşəbbüslərin yaradılmasını dəstəkləyə bilər. Hökumət regiona sərmayə qoymaq istəyən bizneslərə vergi güzəştləri və ya

subsidiyalar kimi stimullar verməklə və gənclərə yönəlmiş məşğulluq imkanları təklif etməklə mühüm rol oynaya bilər. Təcrübə və Şagirdlik Proqramları gənclərə müxtəlif sənaye sahələrində praktiki, praktiki təcrübə əldə etməyə imkan verən strategiyanın digər mühüm komponentidir. Müəssisələri təcrübə və şagirdlik təklif etməyə həvəsləndirmək gəncləri əmək bazarında uğur qazanmaq üçün lazımi bacarıq və iş təcrübəsi ilə təmin edəcək. Bu proqramlar kənd təsərrüfatı, istehsal və turizm kimi əsas sektorlara diqqət yetirməklə Qazax-Tovuz regionunun iqtisadiyyatının spesifik ehtiyaclarını ödəmək üçün hazırlanmalıdır. Bu cür proqramlarda iştirak etməklə gənclər peşəkar şəbəkələr qurarkən sənayeyə xas bacarıqlar əldə edə, onların təhsildən işə keçidini asanlaşdırmağa bilərlər. Təcrübələr və şagirdliklər, həmçinin şirkətlərdə daimi, tam ştatlı vəzifələrə keçmək yolu ilə gənclərin işsizliyini azaltmağa kömək edir. Ümumilikdə, PPP və təcrübə proqramları Qazax-Tovuz bölgəsində gənclərin məşğulluğunun təşviqi üçün qarşılıqlı faydalı çərçivə təmin edir. Birgə səylər vasitəsilə bu təşəbbüslər davamlı iş imkanları yarada, gəncləri dəyərli bacarıqlarla təchiz edə və regional iqtisadi inkişafı stimullaşdırmağa bilər.

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin davamlı məşğulluğu üzrə uzunmüddətli strategiya iqtisadi artımı təşviq edən, gənclərin işsizliyini azaldan və ekoloji dayanıqlığa üstünlük verən vahid yanaşmanı təmin etmək üçün Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (DİM) möhkəm uyğunlaşdırılmalıdır. DİM-lərin regional planlaşdırmaya inteqrasiyası və gənclərin yaşıl işlərdə iştirakının təşviq edilməsi davamlı və inklüziv məşğulluq imkanları üçün yol yarada bilər. DİM-lərin Regional Planlaşdırmaya inteqrasiyası regionun iqtisadi strategiyasının qlobal davamlılıq hədəfləri ilə uyğunlaşdırılmasında mühüm addımdır. DİM-ləri, xüsusilə də layiqli iş (DİM 8) və iqtisadi artıma (DİM 9) yönəlmiş hədəfləri regional inkişaf çərçivəsinə daxil etməklə hökumət həm dövlət, həm də özəl investisiyaları gənclərin məşğulluğunu təşviq edən təşəbbüslərə istiqamətləndirə bilər (United Nations, 2022). Bura gənclərin işsizliyini aradan qaldıran siyasətlərin yaradılması, bacarıqların inkişafı üçün imkanların yaradılması və əhalinin bütün təbəqələrinə fayda verən inklüziv iqtisadi artımın təşviq edilməsi daxildir. Hökumət həmçinin təhsil, infrastruktur və iş yerlərinin yaradılması kimi sahələrə sərmayə qoyuluşunu təşviq edərək öz strategiyalarını DİM-lərə uyğunlaşdıran biznesləri stimullaşdırmağa bilər. DİM-ləri regional planlaşdırmaya daxil etməklə Qazax-Tovuz regionu daha geniş ekoloji və sosial məqsədləri dəstəkləməklə yanaşı, gənclərə mənalı məşğulluq imkanları təklif edən davamlı, dayanıqlı iqtisadiyyat yarada bilər. Ekoloji Davamlılıq Təşəbbüsləri regionun gənclərin məşğulluğu strategiyasının mərkəzi komponenti olmalıdır. Bərpa olunan enerji, tullantıların idarə edilməsi və ətraf mühitin mühafizəsi kimi

sektorlarda yaşıl işlərə artan tələbat Qazax-Tovuz regionunda gənclərin davamlı işlə məşğul olması üçün əla imkan yaradır. Gənclər, regionun aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçidinə kömək edən günəş, külək və su enerjisi təşəbbüsləri kimi bərpa olunan enerji layihələrində iştirak etmək üçün təlim keçə bilərlər. Bu yaşıl iş yerləri təkcə məşğulluğu təmin etmir, həm də ətraf mühitin davamlılığına töhfə verir, regionun iqlim dəyişikliyinə qarşı uzunmüddətli davamlılığını dəstəkləyir. Bundan əlavə, gənclər regionun təbii ehtiyatlarını qorumaq öhdəliyini daha da artıraraq, mühafizə səylərinə, davamlı kənd təsərrüfatı təcrübələrinə və tullantıların idarə olunması proqramlarına cəlb oluna bilər. Bu təşəbbüslərin uzunmüddətli strategiyaya daxil edilməsi təkcə iş yerləri yaratmayacaq, həm də regionun DİM üzrə öhdəliklərini yerinə yetirmək yolunda qalmasını təmin edəcək. Gənclərin yaşıl sektorlarda iştirakını təşviq etmək, bərpa olunan enerjiddə innovasiyaları təşviq etmək və ətraf mühitin mühafizəsini təşviq etmək regionun ümumi iqtisadi və ətraf mühit sağlamlığını gücləndirməklə yanaşı, davamlı məşğulluğu təmin edəcək. Bu yanaşma son nəticədə Qazax-Tovuz bölgəsi gənclərinin daha ədalətli, dayanıqlı gələcəyinə gətirib çıxaracaq.

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiya nəqliyyat və əlaqənin təkmilləşdirilməsi və turizmin inkişafına xüsusi diqqət yetirməklə regional infrastrukturun inkişafına yönəldilməlidir. Bu təşəbbüslər təkcə iqtisadi artıma təkan vermir, həm də region gəncləri üçün müxtəlif iş imkanları yaradır. Nəqliyyat və əlaqələrin təkmilləşdirilməsi regionda bazarlara çıxışı, təhsili və məşğulluq imkanlarını artırmaq üçün çox vacibdir (UNICEF. 2022). Avtomobil yolları, dəmir yolları və ictimai nəqliyyat sistemləri daxil olmaqla möhkəm nəqliyyat şəbəkəsinin inkişafı malların və insanların daha asan hərəkətini asanlaşdıracaq, regional ticarəti və milli və beynəlxalq bazarlara inteqrasiyanı artıracaq. İnfrastruktur investisiyaları həm də tikinti mərhələsində yerli işçi qüvvəsini yolların, körpülərin və nəqliyyat qovşaqlarının tikintisində işə götürməklə dərhal iş imkanları yaradacaq. Uzunmüddətli perspektivdə nəqliyyat əlaqəsinin təkmilləşdirilməsi logistika, nəqliyyat xidmətləri və təchizat zəncirinin idarə edilməsi sahələrində daimi iş yerləri yaradacaq, gənclərə sabit karyera perspektivləri verəcək. Bundan əlavə, bu təkmilləşdirmələr regionu biznes və investorlar üçün daha cəlbedici edəcək, müxtəlif sektorlarda iş imkanlarını daha da genişləndirəcək. Turizmin inkişafı Qazax-Tovuz regionunda gənclərin davamlı məşğulluğu üçün digər əsas sahədir və regionun təbii gözəlliklərindən və mədəni irsindən istifadə edir. Ekoturizm, mədəni irs turizmi və aqroturizmə diqqət yetirməklə, region zəngin landşaftlarından, tarixi yerlərindən və kənd təsərrüfatı ənənələrindən yararlanmağa bilər. Ekoturizm təşəbbüsləri təbiəti sevən ziyarətçiləri

cəlb edə bilər, mədəni irs turizmi isə regionun tarixi yerlərini vurğulaya bilər və aqroturizm yerli əkinçilik təcrübələrini nümayiş etdirə bilər. Bu təşəbbüslər təkcə ekoloji davamlılığı təşviq etmir, həm də turizm sektorunda qonaqpərvərlik, tur bələdçiliyi, tədbirlərin idarə edilməsi və müştərilərə xidmətdə rollar da daxil olmaqla geniş iş imkanları təklif edir. Bu sahələrdə gənclərin təlimi onları həm qonaqpərvərlik sənayesində, həm də artan dayanıqlı turizm bazarında işləmək üçün lazım olan bacarıqlarla təchiz edə bilər. Qazax-Tovuz regionu regional infrastrukturunu inkişaf etdirməklə və turizmi təşviq etməklə uzunmüddətli davamlı məşğulluq üçün zəmin yarada bilər. Bu təşəbbüslər regionun iqtisadi və sosial inkişafına töhfə verməklə gənclərə bacarıq, təcrübə və uğurlu karyera qurmaq üçün imkanlar verəcək. Yaxşı əlaqələri olan region və inkişaf edən turizm sektoru ilə Qazax-Tovuz ərazisi gəncləri üçün davamlı inkişaf və məşğulluq modeli ola bilər.

Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin davamlı məşğulluğu üçün uzunmüddətli strategiya rəqəmsal transformasiyanı yeni iş imkanlarının yaradılması üçün əsas sürücü kimi əhatə etməlidir. Uzaqdan iş üçün rəqəmsal platformalara diqqət yetirməklə, e-ticarət və onlayn biznesi təşviq etməklə, region qlobal rəqəmsal iqtisadiyyata daxil ola bilər ki, bu da gənclərə coğrafi məhdudiyyətləri aradan qaldırmağa və uğurlu karyera qurmağa imkan verir. Uzaqdan iş üçün rəqəmsal platformalar Qazax-Tovuzun kənd yerlərində gənclər üçün mühüm imkanlar təklif edə bilər (World Bank, 2020). Xüsusilə rəqəmsal marketing, proqramlaşdırma və məzmun yaradılması kimi sektorlarda gəncləri uzaqdan iş imkanları ilə birləşdirən platformalar yaradaraq, region gənclərə köçməyə ehtiyac olmadan qlobal iş bazarlarına daxil olmaqda kömək edə bilər. Bu gün bir çox şirkətlər uzaqdan iş təklif edir və yüksək sürətli internetə çıxış, rəqəmsal savadlılıq proqramları və onlayn iş lövhələri kimi lazımi alətlər və resursları təmin etməklə, region gənclərə bacarıq və maraqlarına uyğun iş tapmaq imkanı verə bilər. Bu yanaşma coğrafi yerləşmə məhdudiyyətlərini aradan qaldırmağa kömək edir, kənd gənclərinə dünya üzrə şirkətlər və müştərilər üçün işləmək imkanları təklif edir. Bundan əlavə, gənclərə sənayedə yüksək tələbat olan veb saytların hazırlanması, sosial medianın idarə edilməsi və qrafik dizayn kimi rəqəmsal bacarıqlar üzrə təlimlər keçirilə bilər ki, bu da onların məşğulluq imkanlarını daha da artırır. Elektron ticarət və onlayn biznes Qazax-Tovuz bölgəsində gənclərin məşğulluğu üçün daha bir yol təqdim edir. Onlayn alış-verişin və rəqəmsal xidmətlərin artması ilə gənc sahibkarlar e-ticarətə artan tələbatdan istifadə edə bilərlər. Onlayn pərakəndə mağazalar və ya rəqəmsal xidmətlər yaratmaq üçün gənclərə təlim və dəstək vermək yeni biznesləri stimullaşdırır və inkişaf edən sahibkarlıq ekosistemi yarada bilər. Gəncləri Etsy, Amazon kimi platformalar və ya öz veb saytları vasitəsilə yerli və ya

beynəlxalq səviyyədə məhsul inkişaf etdirməyə və satmağa təşviq etmək olar. Bundan əlavə, virtual köməkçi işi, sərbəst yazı və qrafik dizayn kimi rəqəmsal xidmətlər çevik məşğulluq variantları təklif edir. Gənc sahibkarları biznesin inkişafı proqramları, maliyyə savadlılığı və mentorluğa çıxış kimi resurslarla dəstəkləmək onlara onlayn biznesə başlamaq və miqyasını genişləndirmək problemlərini həll etməyə kömək edəcək. Rəqəmsal transformasiyanı regionun strategiyasına inteqrasiya etməklə Qazax-Tovuz ərazisi gəncləri üçün davamlı, gələcəyə yönəlmiş məşğulluq imkanları yarada bilər. Bu yanaşma təkcə iqtisadi inklüzivliyi təşviq etmir, həm də gəncləri rəqəmsal bacarıqların və sahibkarlığın getdikcə daha vacib olduğu inkişaf edən iş bazarına hazırlayır.

V FƏSİL

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Yekun olaraq qeyd edək ki, Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda gənclərin işsizliyinin səbəbləri çoxşaxəli olub, həm struktur, həm də sosial-iqtisadi amillərdən qaynaqlanır. Əsas töhfə verənlərdən biri keyfiyyətli təhsil və peşə təhsili imkanlarına məhdud çıxışıdır. Bacarıqların inkişafındakı bu boşluq bir çox gəncin mövcud iş yerləri üçün lazımı keyfiyyətlərə malik əmək bazarına daxil olmasına mane olur. Bundan əlavə, region iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə və gənclərin məşğulluğunu təmin edə biləcək sektorların böyüməsinə mane olan qeyri-adekvat infrastrukturla bağlı problemlərlə üzləşir. Aşağı texnoloji inkişafa malik kənd təsərrüfatı kimi ənənəvi sahələrin üstünlük təşkil etməsi də gənc iş axtaranların bacarıqları ilə müasir işəgötürənlərin ehtiyacları arasında uyğunsuzluğa səbəb olur. Digər kritik amil, xüsusilə də informasiya texnologiyaları, turizm və bərpa olunan enerji kimi sənayelərdə gənclər üçün uzunmüddətli məşğulluq imkanları təklif edə biləcək kifayət qədər iş yerlərinin yaradılması təşəbbüslərinin olmamasıdır. Bundan əlavə, sosial və mədəni normalar gənclərin məşğulluq seçimlərinə təsir göstərərək, onların qeyri-ənənəvi sektorlarda və ya sahibkarlıq fəaliyyətlərində iştirakını məhdudlaşdırır. Bu problemləri həll etmək üçün əsas diqqət təhsil islahatına və bazar tələblərinə uyğun peşə təhsili proqramlarının genişləndirilməsinə yönəlmiş hərtərəfli strategiya tələb olunur. Yeni sənayeləri dəstəkləmək və investisiyaları cəlb etmək üçün regional infrastrukturun gücləndirilməsi iş imkanlarının yaradılması üçün çox vacibdir. Bundan əlavə, məqsədyönlü maliyyə stimulları və mentorluq proqramları vasitəsilə gənclər arasında sahibkarlıq və innovasiyaların təşviqi onlara öz bizneslərini yaratmağa imkan verə bilər və beləliklə, işsizlik nisbətərini azalda bilər. Qazax-Tovuz iqtisadi rayonunda bu həllərin həyata keçirilməsi, davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsi və gənclərin məşğulluğunun nəticələrinin yaxşılaşdırılması üçün yerli hökumətlər, biznes qurumları və təhsil müəssisələri arasında birgə səylər vacibdir.

Təkliflər:

- İş imkanlarının çatışmazlığını aradan qaldırmaq üçün səylər sənaye və texnoloji sektorları inkişaf etdirməklə region iqtisadiyyatının şaxələndirilməsinə yönəldilməlidir. Daha çox fabriklərin, texnoloji mərkəzlərin və innovasiya mərkəzlərinin yaradılması gənclər üçün daha yüksək ixtisaslı iş yerləri yarada bilər.
- Region inkişaf etməkdə olan sənayelərin tələblərinə uyğunlaşdırmaq üçün peşə təhsili və təlim proqramlarının modernləşdirilməsinə investisiya qoymalıdır. Təhsil müəssisələri və

biznes qurumları arasında əməkdaşlıq gəncləri müvafiq bacarıqlarla təchiz etməklə bazar tələbatlarına cavab verən kurikulumların hazırlanmasına kömək edə bilər.

- Gənclərin şəhər mərkəzlərinə axınının qarşısını almaq üçün aqrobiznesin inkişafı, eko-turizm və kənd sahibkarlığının təşviqi kimi kənd iqtisadi artımını stimullaşdırmaq təşəbbüsləri təşviq edilməlidir. Hökumətin təşviqi və infrastrukturun inkişafı bu cür təşəbbüsləri dəstəkləyə bilər.

- Gənclərin sahibkarlığı üçün xüsusi proqramların və maliyyə dəstəyi mexanizmlərinin yaradılması vacibdir. Buraya toxumların maliyyələşdirilməsi, biznes inkubatorları, mentorluq proqramları və maliyyə resurslarına necə çıxış və onları idarə etmək üzrə təlimlər daxil ola bilər. Gənclər arasında sahibkarlıq mədəniyyətinin yaradılması innovasiyaları və özünüməşğulluğu inkişaf etdirəcək.

- Kənd təsərrüfatından asılılığı azaltmaq üçün yerli iqtisadiyyat diversifikasiya edilməlidir. Kənd təsərrüfatı texnologiyalarının təşviqi, məhsulun diversifikasiyası təcrübələrinin tətbiqi və kənd təsərrüfatı dəyər zəncirlərinin gücləndirilməsi sektorda gənclər üçün daha sabit və faydalı iş imkanları yarada bilər.

- Hökumət, bizneslər və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlıq iş yerlərinin yaradılması proqramlarını, təcrübələri və şagirdlikləri asanlaşdırma bilər. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq uzunmüddətli iş yerlərinin artımı üçün potensialı saxlayan sektorlara investisiyaları da təşviq edə bilər.

ƏDƏBIYYAT

1. Arulampalam, W. "The Unemployment and the Scarring Effect: Evidence from the UK." Oxford, "Oxford University Press," 2014, 210 p.
2. Bell, D. N. F., & Blanchflower, D. G. "Underemployment in the UK: Youth Unemployment and Job Insecurity." London, "Institute for Fiscal Studies," 2019, 195 p.
3. Brown P., Miller A. "Aligning Education with Labor Market Needs: Reducing Youth Unemployment", London, "Palgrave Macmillan", 2022, 300 p.
4. Clark L. "Social Barriers to Youth Employment: Discrimination and Access to Networks", Los Angeles, "Sage Publications", 2021, 210 p.
5. Council of Europe. (2021). Youth work in Azerbaijan [Report]. Retrieved from https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/114007071/Azerbaijan_YW_Ch1_Nov2021.pdf/7b29ed2f-99e3-b7f1-a3ba-915cf8d2f5ed
6. Council of Europe. (2021). Youth work in Azerbaijan: Chapter III [Report]. Retrieved from <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/246625197/Azerbaijan+Chapter+III.pdf/f3a49d3f-b176-f030-ad12-44562cc5dfb5?t=1705332375018>
7. Department for International Development. (2018). A mapping of larger youth employment programmes in developing countries. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c701bd8e5274a0eca052475/469_A_Mapping_of_Larger_Youth_Employment_Programmes_in_Developing_Countries.pdf
8. DeYoung, A. "Youth Unemployment in Europe: Challenges and Solutions." London, "Routledge," 2019, 385 p.
9. Dolton, P. J., & Smith, J. "The Economics of Youth Unemployment: Causes and Consequences." Cambridge, "Cambridge University Press," 2013, 240 p.
10. ESPON. (2022). Greater local and regional flexibility are crucial for the success of EU's youth employment support. Retrieved from <https://archive.espon.eu/greater-local-and-regional-flexibility-are-crucial-success-eus-youth-employment-support>
11. European Economic Area. (2022). Youth employment fund. Retrieved from <https://eeagrants.org/topics-programmes/fund-youth-employment>
12. European Parliament. (2017). Youth employment: The EU measures to make it work. Retrieved from

<https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20171201STO89305/youth-employment-the-eu-measures-to-make-it-work>

13. European Training Foundation. (2018). Azerbaijan 2018 [Country report]. Retrieved from <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2019-03/Azerbaijan%202018.pdf>

14. European Union Neighbourhood East. (2021). Don't miss out: 17 free opportunities for young people in Azerbaijan. Retrieved from <https://euneighbourseast.eu/news/explainers/dont-miss-out-17-free-opportunities-for-young-people-in-azerbaijan/>

15. Fabozzi F. "The Handbook of Fixed Income Securities", New York, "McGraw-Hill Education", 2021, 1, 200 p

16. FAOLEX. (2019). The labor code of Azerbaijan Republic. Retrieved from <https://faolex.fao.org/docs/pdf/aze159014.pdf>

17. Funds for NGOs. (2021). Case studies and success stories. Retrieved from <https://www.fundsforngos.org/proposals/case-studies-and-success-stories/>

18. Gash, V., & Platt, L. "Understanding Youth Unemployment in the UK: A Sociological Perspective." Bristol, "Policy Press," 2015, 420 p.

19. Gurriá, A. "Youth Unemployment and Social Cohesion: A Global Perspective." Paris, "OECD Publishing," 2013, 410 p.

20. Halsey, A. H. "Education, Economy and Society: Youth Unemployment and the Future of Work." Oxford, "Oxford University Press," 2014, 230 p.

21. Harrison K. "Apprenticeships and Internships as Pathways to Employment", Boston, "Harvard University Press", 2020, 220 p.

22. Heraldes. (2021). Youth employment programs in Azerbaijan. Retrieved from <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/download/19/17/66>

23. Həsənova, S. (2021). Avtoreferat [Doctoral dissertation]. Azerbaijan State University of Economics. Retrieved from https://aak.gov.az/upload/dissertasion/_qtisad_elml_ri/Sevda_H%C9%99s%C9%99nova_-_Avtoreferat_1.pdf

24. Hurst, E. "The Youth Unemployment Crisis: Causes, Consequences, and Solutions." New York, "Palgrave Macmillan," 2018, 350 p.

25. International Labour Organization. (2020). Partnerships for youth employment in the Commonwealth of Independent States. Retrieved from <https://www.ilo.org/projects-and-partnerships/projects/%E2%80%9Cpartnerships-youth-employment-commonwealth-independent-states%E2%80%9D>

26. International Labour Organization. (2022). Youth employment. Retrieved from <https://www.ilo.org/topics-and-sectors/youth-employment>
27. Jones A. "Bridging the Gap: Education and Employment for Youth", Cambridge, "Cambridge University Press", 2018, 320 p.
28. Kahn, M. "The Economic Impact of Youth Unemployment: Understanding the Challenges and Solutions." New York, "Springer," 2016, 350 p.
29. Kluge, J. "Youth Unemployment in Europe: Challenges, Solutions, and the Impact on Society." Berlin, "Springer," 2015, 275 p.
30. Lee S., Park H. "Government Policies for Youth Employment: Strategies and Outcomes", Seoul, "Korea University Press", 2021, 330 p.
31. Mankiw N. "Principles of Economics", Boston, "Cengage Learning", 2020, 800 p
32. NHI Columbus. (2021). Proactive youth employment programs shaping tomorrow's workforce. Retrieved from <https://www.nhicolumbus.org/proactive-youth-employment-programs-shaping-tomorrows-workforce.html>
33. O'Higgins, N. "The Economic and Social Impact of Youth Unemployment." Geneva, "International Labour Organization," 2017, 220 p.
34. O'Leary, N. "Youth Unemployment: A Global Perspective." London, "Institute for Public Policy Research," 2016, 300 p.
35. O'Reilly, J. "Youth Employment and Unemployment: Global and European Perspectives." Basingstoke, "Palgrave Macmillan," 2014, 330 p.
36. Raffe, D. "Youth Unemployment in the Twenty-First Century: New Evidence from the UK." Edinburgh, "Scottish Government," 2012, 360 p.
37. Republic of Azerbaijan. (2022). Presidential library. Retrieved from https://republic.preslib.az/en_c6.html
38. Rojas, C. "The Societal Impact of Youth Unemployment: Challenges for Social Inclusion." London, "Routledge," 2018, 480 p.
39. Ross S. "Corporate Finance", New York, "McGraw-Hill Education", 2019, 950 p
40. Schmid, G. "Youth Unemployment and Its Socioeconomic Consequences." Cambridge, "Cambridge University Press," 2021, 360 p.
41. Schmid, G. "Youth Unemployment: Causes and Policy Responses." Berlin, "Springer," 2020, 275 p.
42. Shiller R. "Irrational Exuberance", Princeton, "Princeton University Press", 2016, 400 p

43. Smith J. "Youth Unemployment and Skill Development: A Global Perspective", London, "Oxford University Press", 2020, 250 p.

44. State Statistical Committee of Azerbaijan. (2023). Azerbaijan statistical information. Retrieved from <https://www.stat.gov.az/>

45. World Association of Public Employment Services, WAPES. (2023). Strategies & Challenges for Public Employment Services. Retrieved from <https://wapes.org/wp-content/uploads/2023/09/PES-Strategy-Survey-2023-EN.pdf>

46. "Asan xidmət". (2023). "ASAN Könüllüləri" Təşkilatının 10 yaşı qeyd edilib. Retrieved from <https://asan.gov.az/media/press-releases/asan-koenuellueleri-teskilatinin-10-yasi-qeyd-edilib>

47. Taylor R., Green D. "Youth Employment and Economic Instability: A Comparative Analysis", New York, "Routledge", 2019, 280 p.

48. Teichler, U. "The Impact of Youth Unemployment on Education and Social Outcomes." Amsterdam, "Elsevier," 2012, 190 p.

49. UNICEF. (2022). Azerbaijan 2022: Country Programme Annual Report [Report]. Retrieved from <https://www.unicef.org/media/135431/file/Azerbaijan-2022-COAR.pdf>

50. United Nations Development Programme. (2021). Economic empowerment, entrepreneurship, and employment in Azerbaijan. Retrieved from <https://www.undp.org/azerbaijan/projects/economic-empowerment-entrepreneurship-and-employment>

51. United Nations Development Programme. (2023). SYESIP success stories [Report]. Retrieved from <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-03/SYESIP%20Success%20Stories.pdf>

52. United Nations. (2022). The Global Initiative on Decent Jobs for Youth [Video]. Retrieved from <https://www.un.org/youthenvoy/video/the-global-initiative-on-decent-jobs-for-youth/>

53. Uslaner, E. M. "Youth Unemployment and Social Trust: Implications for Society." New York, "Cambridge University Press," 2017, 400 p.

54. Wang, M., & Chen, J. "Youth Unemployment and Labor Market Dynamics." London, "Routledge," 2017, 395 p.

55. World Bank. (2014). *Global coalition to tackle youth unemployment*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2014/10/08/global-coalition-tackle-youth-unemployment>

56. World Bank. (2020). Azerbaijan Employment Support Project [Project document]. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/ar/269211583423523903/pdf/Azerbaijan-Employment-Support-Project.pdf>

57. World Bank. (2020). Project Information Document: Azerbaijan Employment Support Project [Project document]. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/es/707381577445075420/pdf/Project-Information-Document-Azerbaijan-Employment-Support-Project-P171250.pdf>

58. World Bank. (2020). These youth employment projects are taking on the challenges of COVID-19. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/en/jobs/these-youth-employment-projects-are-taking-challenges-covid-19>

59. World Economic Forum. (2024, October). Global youth unemployment, entrepreneurship, skills, and incentives. Retrieved from <https://www.weforum.org/stories/2024/10/global-youth-unemployment-entrepreneurship-skills-incentives/>